

Ambachten

Deel 2: Factsheets beroepsgroepen

30 oktober 2013

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. Bouw	4
1.1. Dakdekkers	4
1.2. Bestratingsbedrijf	8
1.3. Voegbedrijven	10
2. Afbouw en afwerking	12
2.1. Parketteurs	12
2.2. Natuursteenbewerkers/-handelaren	13
2.3. Klussenbedrijven	15
2.4. Zonwering- en rolluikenbranche	16
3. Gebouwverzorgend	18
3.1. Glazenwassers	18
3.2. Schoorsteenvegers	19
3.3. Glaszetters en glasbewerkingsbedrijven	20
4. Productie	24
4.1. Maatkledingbedrijven	24
4.2. Zadel- en tuigmakerijen	25
5. Reparatie	28
5.1. Kledingreparatie en veranderbedrijven	28
5.2. Fietsherstellers	29
5.3. Schoenherstellersbedrijven	31
5.4. Naaimachinetchnici	32
5.5. Textielreinigers	33
6. Creatief en communicatie	36
6.1. Muziekinstrumentenmakers	36
6.2. Ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van schoenen en tassen	37
6.3. Glasblazers	39
6.4. Glazeniers	40
6.5. Goud- en zilversmeden	41
6.6. Hoedenmakers	43
6.7. Uurwerkmakers: horlogemakers en klokkenmakers	44
6.8. Juweliers	45
6.9. Keramisten	47
6.10. Pianotechniek	48
7. Voeding	50
7.1. Banketbakkers	50
7.2. Slagers	51
7.3. IJsbereiders	53
8. Uiterlijke verzorging	56
8.1. Kappers	56
8.2. Schoonheidsverzorgingsbedrijven	58
8.3. Pedicures	59
8.4. Grimeurs	60
9. Gezondheid	62
9.1. Opticiens	62
9.2. Audiciens	63
9.3. Technisch oogheekundig assistenten	64
9.4. Tandtechnische laboratoria	65
9.5. Orthopedisch schoentechnisch bedrijf en orthopedische instrumentmakers	67
9.6. Medewerker steriele medische hulpmiddelen	69

Inleiding

Deel 1 van de arbeidsmarktbeschrijving geeft een beeld van de arbeidsmarkt van het ambacht in algemene zin. 'Het' ambacht bestaat echter niet, het gaat om een diverse verzameling van ambachtelijke beroepen en bedrijvigheid. Dit deel brengt die diversiteit in beeld aan de hand van een aantal factsheets over concrete ambachten. Per beroepsgroep wordt een korte schets gegeven van de markt, werkgelegenheid, opleidingen en arbeidsmarktperspectieven. Dit deel heeft geenszins de ambitie volledig te zijn, maar poogt vooral de zeer verschillende ambachten een concreter gezicht te geven. De factsheets hebben betrekking op:

- de branches die bij het HBA zijn aangesloten;
- de beroepsgroepen die vallen onder het kenniscentrum SVGB.

De factsheets zijn ingedeeld naar de volgende clusters:

- I. Bouw
- II. Afbouw en afwerking
- III. Gebouwverzorgend
- IV. Productie
- V. Reparatie
- VI. Creatief en communicatie
- VII. Voeding
- VIII. Uiterlijke verzorging
- IX. Gezondheid

1. Bouw

1.1. Dakdekkers

Een dakdekker bedekt daken of gevels om deze wind- en waterdicht te maken. De dakdekkers vallen onder de gespecialiseerde aannemerij. Er zijn drie branches:

- rietdekkers;
- dakdekkers hellende daken;
- dakdekkers bitumen en kunststof.

Volgens het CBS zijn er 2620 dakbouwbedrijven (januari 2013). Bij twee derde van deze bedrijven is slechts één persoon werkzaam. Onder de cao's voor de Bouwnijverheid en Bitumineus dakdekkers vallen medio 2013 3272 dakdekkers.

Sinds 2008 daalt het aantal dakdekkers, eerst met 2 procent per jaar oplopend tot 16 procent in 2011. De branche haalt het grootste deel van de omzet uit de nieuwbouw en renovatie van gebouwen, behalve de rietdekkers die het overgrote deel van de omzet uit onderhoud en vervanging halen. Op dit moment heeft de branche sterk te leiden onder de crisis in de woningbouw. De nieuwbouw ligt bijna stil en ook voor de renovatiemarkt en het onderhoud wordt de spoeling dunner.

Het aantal niet-werkende werkzoekende dakdekkers is het afgelopen jaar fors gestegen (met 69 procent). De stijging deed zich met name voor in het eerste half jaar van 2013. De stijging is ook veel sterker dan de gemiddelde stijging van het aantal niet-werkende werkzoekenden (37 procent).

Tabel 1 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV) ¹

	2012			2013		Groei '12-'13 (jun)	
	mrt	jun	sep	dec	mrt		jun
dakdekker	650	617	638	943	1.124	1.042	69%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

1.1.1. Rietdekkers

Korte schets van de branche

Rietdekkers bedekken daken en gevels met natuurlijk riet. Dat doen ze ter plaatse, met behulp van riet, ijzerdraad en vakmanschap. Rietdekkers maken een functioneel product (een waterkerend dak), maar dragen ook bij aan het behoud van cultuurhistorische waarde (boerderijen, landhuizen, hooibergen, molens, etc.). Het aanbrengen, leggen en onderhouden van een rieten dak is vakwerk dat veel handvaardigheid vereist en goed zicht op het werk; een vak dat vooral in de praktijk wordt geleerd.

Particulieren vormen de belangrijkste klantengroep maar rietwerkers werken daarnaast werken ook in opdracht van aannemers. Iets meer dan de helft van de omzet komt uit onderhoud en reparatie, bijna de helft komt uit nieuwbouw (waaronder enkele grootschalige vakantieparken). Grotere bedrijven richten zich zowel op onderhoud als nieuwbouw; kleinere bedrijven richten zich meer op onderhoud en reparatie.

De branche blijft zich ontwikkelen en aanpassen aan de eisen van de tijd. Zo is onlangs een kunststof rietsoort gepresenteerd met als belangrijkste voordeel dat het toepasbaar is op hellingshoeken die te plat zijn voor natuurriet. Het blijft echter een ambachtelijke branche waarin het vakmanschap van de rietdekker bepalend is voor de kwaliteit.

De branche ondervindt met name de laatste jaren de gevolgen van de crisis. Verwacht wordt dat de werkgelegenheid in 2013 sterk zal afnemen. Pas in 2015 wordt weer groei verwacht².

Er gelden geen wettelijke beroepsvereisten. Wel moet een ondernemer in het bezit zijn van een vakdiploma om zich te kunnen aansluiten bij de Vakfederatie Rietdekkers. Ook vragen steeds meer

¹ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

² Fundeon, *Brancheproefiel rietdekkers 2013*.

hoofdaannemers om een VCA-certificaat (Veiligheid, Gezondheid en Milieu (VGM) Checklist Aannemer: www.vca.nl).

350 ondernemingen in 2011, veel familiebedrijven³

De branche is zeer kleinschalig: in ongeveer de helft van de ondernemingen werkt maar een persoon. In slechts 7 procent van de ondernemingen werken vijf personen of meer. Het aantal grotere bedrijven neemt bovendien af.

Veel ondernemers zijn laagopgeleid: ruim de helft heeft maximaal een vmbo-diploma, ruim een derde heeft een mbo-diploma.

Ondernemers in de branche geven aan veel last te hebben van concurrentie en van de open Europese markt. Steeds meer rietdekkers uit Oost-Europa betreden de Nederlandse markt.

740 werkenden in 2011, een derde in loondienst⁴

Bij de werkenden in loondienst gaat het vooral om uitvoerende vaklieden. Er werken voornamelijk mannen (88 procent). Tussen 2004 en 2011 is de werkgelegenheid fors gekrompen (-32 procent). Mogelijk is de krimp sinds 2011 zelfs nog groter.

Door de kleinschaligheid zijn er op jaarbasis weinig vacatures. Desondanks ondervond in 2011 14 procent van de ondernemers grote problemen bij het aantrekken van vakbekwaam personeel. Inhuur van arbeidskrachten komt wel veel voor.

Negen procent van de werkenden is 55-65 jaar, twee procent is ouder dan 65. Daarmee is de branche iets minder vergrijsd dan het gemiddelde in Nederland.

Opleiding

Binnen de branche zijn er op dit moment drie manieren om zich te kwalificeren: de opleiding Allround rietdekker, de opleiding Vakdiploma Rietdekker en de BBL-opleiding Dakdekker riet. Deze opleidingen worden alle drie verzorgd door de Rietdekkers Opleiding Nederland (RON) in Genemuiden (www.rietopleiding.nl). Een opleiding Kaderfunctionaris Rietdekker is in ontwikkeling. Opleidingen worden financieel ondersteund door het HBA met gelden uit de bestemmingsheffing. Naast de opleidingen zijn er diverse cursusmogelijkheden, o.a. in samenwerking met BDA Dak- en Gevelopleidingen en de Rietdekkers Opleiding Nederland (RON). De instroom van nieuwe studenten voor de opleiding Dakdekker riet is voorlopig opgeschort tot de conjunctuur en de vraag naar leerlingen weer aantrekt.

Arbeidsmarktperspectieven

Fundeon bepaalt voor de mbo-opleidingen in de bouw de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van de opleiding tot rietdekker (niveau 2) wordt ingeschat als matig. Het blijkt erg lastig om een stageplaats te vinden.

Tabel 2 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Dakdekker riet	2	matig	gering

Bron: Fundeon, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Vakfederatie Rietdekkers, www.riet.com.

Rietdekkers Opleiding Nederland (RON), www.rietopleiding.nl.

Bronnen

Fundeon, *Rapportage onderwijs- en arbeidsmarktinformatie april 2013*.

Fundeon, *Brancheprofiel Rietdekker 2013*.

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met de Vakfederatie Rietdekkers), *Structuuronderzoek Rietdekkers 2011*.

³ EIM. *Structuuronderzoek Rietdekkers 2011*.

⁴ EIM. *Structuuronderzoek Rietdekkers 2011*.

1.1.2. Dekdekkers hellende daken

Korte schets van de branche

De dakdekker in deze branche legt dakpannen of leien op hellende daken of gevels. Zo nodig maakt hij de leien zelf op maat. Een ploeg dakdekkers bestaat meestal uit twee of drie personen. De ploeg verzorgt niet alleen de dakbedekking, maar ook de onderconstructie en isolatie. Ongeveer de helft van de omzet komt uit nieuwbouw, de andere helft uit onderhoud en reparatie. Aannemers vormen de belangrijkste klantengroep, gevolgd door particulieren. Eén op de vijf ondernemers ervaart grote problemen door de concurrentie in de branche.

Er zijn geen wettelijke beroepseisen maar op veel bouwplaatsen is wel een VCA-certificaat vereist (Veiligheid, Gezondheid en Milieu Checklist Aannemer, www.vca.nl). De branche professionaliseert: er is meer aandacht voor scholing, certificering en veiligheid.

Door stagnatie van nieuwbouwprojecten neemt ook de vraag vanuit dit segment af. De vraag in de renovatiebranche zal naar verwachting redelijk stabiel blijven.⁵ Steeds meer dakbedekkingbedrijven worden dakregisseur: ze hebben de regie over de dakwerkzaamheden en zijn de leidende partij op het dak. Werkzaamheden verschuiven van alleen pannen leggen naar een combinatie met andere dakwerkzaamheden (aanbrengen van isolatie, zonnecollectoren of dakkapellen).⁶

2011: 280 ondernemingen⁷

De meeste bedrijven in deze branche zijn gespecialiseerd in het leggen van keramische en/of betonpannen. Een klein deel van de ondernemers is gespecialiseerd in leien daken.

Ook deze branche is kleinschalig: 40 procent is eenmanszaak, bij 29 procent werken twee tot vier personen. Daarnaast opereert in deze branche ook een aantal grotere bedrijven: bij 18 procent van de bedrijven werken tien personen of meer.

Een meerderheid van de ondernemers (58 procent) is laagopgeleid (maximaal lbo of vmbo), een derde heeft een mbo-diploma.

2011: ruim 1.400 werkenden, waarvan drie kwart in loondienst⁸

De meeste mensen in loondienst zijn vaklieden. Er werken voornamelijk mannen (91 procent). De branche is nog niet erg vergrijsd: 8 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar, 1 procent is ouder dan 65 jaar. Het lage aantal ouderen wordt mogelijk verklaard door de fysieke belasting van het werk. Inhuur van tijdelijke krachten komt veel voor in de branche. Vaak beginnen ex-werknemers als zzp'er.

Ongeveer één op de drie ondernemers ervoer in 2011 grote problemen bij het aantrekken van vakbekwaam personeel. Ruim één op de tien maakt zich zorgen over de bedrijfsopvolging.

Opleiding

Er zijn verschillende opleidingen, op verschillende niveaus (zie www.opleidingenhellendedaken.nl):

- primaire opleidingen Dakdekken leien, Dakdekken pannen, Metalen daken (BBL2);
- voortgezette opleiding Allround dakdekker (BBL3).

Daarnaast bestaat er een brede opleiding tot Kaderfunctionaris Bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij. De opleidingen worden verzorgd door BGA Nederland⁹ en zijn te volgen aan het Radius College GA in Boxtel. De overige opleidingslocaties van BGA bevinden zich in Nieuwleusen, Delft, Etten-Leur en Joure. Afhankelijk van het aantal deelnemers worden opleidingen op de verschillende locaties wel of niet gegeven.

Arbeidsmarktperspectieven

Fundeon bepaalt voor de mbo-opleidingen in de bouw de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De verwachting is dat de nieuwbouwproductie, als het meezit, aantrekt in 2014; als het tegenzit pas in 2015. De kans op werk van de opleidingen Dakdekker pannen/leien wordt daarom ingeschat als matig. Het perspectief van de opleiding Dakdekker metaal is voldoende, van Allround dakdekker metaal zelfs ruim voldoende. De kans op het vinden van een stageplaats is matig; alleen voor de Allround dakdekker metaal is deze voldoende.

⁵ Fundeon, *Brancheprofiel Pannen en Leien*, 2013.

⁶ Fundeon, *Brancheprofiel Pannen en Leien*, 2013.

⁷ EIM, *Structuuronderzoek dakdekkers hellende daken 2011*.

⁸ EIM, *Structuuronderzoek dakdekkers hellende daken 2011*.

⁹ BGA Nederland is een 100-procent-dochteronderneming van de Aannemersfederatie Nederland.

Tabel 3 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Dakdekker pannen/leien	2	matig	matig
Dakdekker metaal	2	voldoende	matig
Allround dakdekker pannen/leien	3	matig	matig
Allround dakdekker metaal	3	ruim voldoende	voldoende

Bron: Fundeon, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Branchevereniging Het Hellende Dak, www.hhd.nl.

Bronnen

Fundeon, *Rapportage onderwijs- en arbeidsmarktinformatie april 2013*

Fundeon, *Brancheprofiel Pannen en Leien*, 2013.

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met Het Hellende Dak), *Structuuronderzoek dakdekkers hellende daken 2011*.

1.1.3. Bitumineuze en kunststof dakbedekkersbedrijven

Korte schets van de branche

Ondernemingen in de branche bedekken (bijna) platte daken met bitumen of kunststof. Dit doet de dakdekker door het materiaal te plakken of mechanisch te bevestigen. Hij let er daarbij goed op dat aansluitingen waterdicht zijn. Er zijn functies op verschillende niveaus: van dakassistent tot (aankomend) dakdekker, eerste dakdekker en voorman-dakdekker.

Het grootste deel van de omzet komt uit onderhoud en reparatie, minder dan de helft (veertig procent) komt uit nieuwbouw. Aannemers vormen de grootste klantengroep, gevolgd door particulieren. In deze branche wordt ook veel gewerkt voor woningbouwverenigingen of commerciële beheerders. De branche is de grootste van de drie dakdekkersbranches, zowel wat betreft het aantal ondernemingen als de werkgelegenheid.

Er zijn geen wettelijke beroepsvereisten, maar op veel bouwplaatsen is wel een VCA-certificaat vereist (Veiligheid, Gezondheid en Milieu Checklist Aannemer, www.vca.nl).

Ook deze branche is de afgelopen jaren gekrompen onder invloed van de conjunctuur.

1.000 ondernemingen in 2011¹⁰

In de branche opereren veel kleinschalige bedrijven: bij 49 procent werkt maar een persoon, bij 30 procent werken twee tot vier personen. Daarnaast zijn er ook wat grotere bedrijven: bij 11 procent werken tien of meer personen. Het aantal zzp'ers in de branche neemt toe.

Een ruime meerderheid (60 procent) van de ondernemers is laaggeschoold (maximaal vmbo of lbo), ruim een kwart heeft een mbo-diploma.

4.300 werkenden in 2011¹¹

De overgrote meerderheid van de werkenden (negentig procent) is man. Tussen 2010 en 2012 is de werkgelegenheid zeer licht gekrompen. Inhuur van tijdelijke krachten komt op grote schaal voor, in totaal werden in 2010 705 voltijdkrachten ingeleend.

De branche is minder vergrijsd dan het landelijk gemiddelde: negen procent is tussen de 55 en 65 jaar, een procent is ouder dan 65 jaar.

Het aandeel mbo-opgeleiden in de branche is de afgelopen jaren sterk toegenomen: het percentage werknemers met een vakdiploma bedraagt inmiddels 60 procent¹². Bijna één op de vijf ondernemers ervaart grote problemen met het aantrekken van vakbekwaam personeel. Ongeveer de helft van de nieuwe medewerkers verlaat binnen twee, drie jaar de branche. Daarna neemt het verloop af.

¹⁰ EIM, *Structuuronderzoek bitumineuze en kunststof dakbedekkersbedrijven 2013*.

¹¹ EIM, *Structuuronderzoek bitumineuze en kunststof dakbedekkersbedrijven 2013*.

¹² Fundeon, *Brancheprofiel Dakdekkers Bitumen en Kunststof 2013*.

Opleiding

Er zijn verschillende opleidingen, op verschillende niveaus (zie www.tectum.nl):

- Dakdekker bitumen en kunststof (mbo-niveau 2);
- Allround dakdekker bitumen en kunststof (mbo-niveau 3).

Op niveau 4 bestond de opleiding Kaderfunctionaris dakdekker bitumen en kunststof. Deze is opgegaan in de opleiding Kaderfunctionaris bouw, infra en gespecialiseerde aannemerij.

De opleidingen worden verzorgd door Tectum in Nieuwegein, het opleidingsinstituut voor de branche, in samenwerking met ROC Midden-Nederland Bouw en interieur en ROC Friese Poort. Er zijn ook opleidingslocaties in Oost-, Zuid-, Noord-West- en Zuid-West-Nederland. Tectum is gedurende de opleiding ook vaak de werkgever van de BBL'ers.

Arbeidsmarktperspectieven

Fundeon bepaalt voor de mbo-opleidingen in de bouw de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van beide opleidingen wordt ingeschat als matig, in sommige regio's (Noord, Oost en Zuid-Oost) zelfs gering. De verwachting is dat de nieuwbouwproductie als het meezit aantrekt in 2014 en als het tegenzit pas in 2015. Ook de kans op het vinden van een stageplaats is matig (en in de genoemde regio's zelfs gering). Als de bouw aantrekt, kunnen de perspectieven op langere termijn verbeteren aangezien de gemiddelde leeftijd in de branche wel toeneemt.

Tabel 4 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Dakdekker bitumen en kunststof	2	matig	matig
Allround dakdekker bitumen en kunststof	3	matig	matig

Bron: Fundeon, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Branchevereniging voor bitumineuze en kunststof dakbedekkingsbedrijven, www.vebidak.nl.

Arbeidsmarktfonds: Stichting Bedrijfstakregelingen Dakbedekkingsbranche, www.sbd.nl.

Bronnen

Fundeon, *Rapportage onderwijs- en arbeidsmarktinformatie april 2013*.

Fundeon, *Brancheprofiel Dakdekken Bitumen en Kunststof 2013*.

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met VEBIDAK), *Structuuronderzoek bitumineuze en kunststof dakbedekkersbedrijven 2013*.

1.2. Bestratingsbedrijf

Korte schets van de branche

Een straatmaker bestraat wegen, paden en stoepen met stenen en tegels. Er wordt gewerkt met gebakken steen, betonsteen en natuursteen. Naast straten worden ook drempels, bochten, rotondes, kruisingen, pleinen en parkeervakken bestraat. Een groot deel van de omzet wordt gehaald uit opdrachten van gemeenten of andere overheden en aannemers. Slechts een klein deel van de bestratingsbedrijven werkt echter voornamelijk voor gemeenten. De helft van de bestratingsbedrijven werkt vooral voor aannemers; in mindere mate wordt ook gewerkt voor particuliere bedrijven, consumenten en collega-bestratingsbedrijven. Bestratingsbedrijven houden zich naast bestraten vaak ook bezig met hoveniersactiviteiten¹³.

Arbeidsomstandigheden zijn een belangrijk thema in de branche; er is veel aandacht voor de fysieke belasting van de straatmaker. Er wordt dan ook veel gebruik gemaakt van werktuigen, mede met het oog op de arbeidsomstandigheden. Hydraulische stenenklem, vacuüm tegel- of stenenklemmen en bestatingsmachines zijn veel gebruikte werktuigen. Ook dan blijft het werk vaak nog fysiek belastend. Met wetgeving en handhaving stelt de overheid eisen aan de arbeidsomstandigheden. Onder invloed van deregulering van de overheid komt de invulling van deze regels in toenemende mate bij de branche te liggen.

De branche ondervindt de gevolgen van de crisis. Branches die afhankelijk zijn van de nieuwbouw, zoals de bestratingsbranche, zullen wederom met productiedaling te maken krijgen. Het EIB verwacht voor 2013 dat de investeringen door lagere overheden opnieuw zullen afnemen. Verwacht wordt dat deze aanbestedingen ook de komende jaren nog onder druk zullen staan door het terugdringen van tekorten en bezuinigingen¹⁴.

¹³ EIM, *Structuuronderzoek bestratingsbedrijven 2009*.

¹⁴ Fundeon, *Brancheprofiel Bestrating 2013*.

In ieder bedrijf dat zich op professionele wijze bezighoudt met bestratingen kan het predicaat Erkend Bestratingbedrijf krijgen. Voorwaarde is onder andere dat tenminste 60 procent van de werkzame straatmakers in het bezit is van het diploma Straatmaker.

3.900 bestratingsbedrijven¹⁵

Het CBS telt 3.915 bestratingsbedrijven (2012). Bij ongeveer drie kwart van de bedrijven werkt maar één persoon. Bijna de helft van de ondernemers is laagopgeleid, een derde heeft een mbo-diploma.

De branche kent een hoge graad van toe- en uittrekking van bedrijven. In 2008 bestond bijna de helft van de bedrijven korter dan vijf jaar. In het structuuronderzoek van 2009 werd rekening gehouden met een sanering van niet-daadkrachtige kleine ambachtelijke ondernemingen.

3.400 werknemers¹⁶

Sinds 2010 is de beroepsgroep met een kleine 20 procent gekrompen (hierbij gaat het om de straatmakers die vallen onder de cao-populatie). Het overgrote deel van de werknemers is man en werkt fulltime. Drie kwart van de werkenden is direct betrokken bij het feitelijk uitvoeren van bestratingswerk. Inleen van personeel en samenwerking met zzp'ers komt op grote schaal voor. Er werken ongeveer 2950 zzp'ers in de branche.¹⁷

Ruim 70 procent van de werkenden was in 2008 jonger dan 45 jaar, dit aandeel nam overigens wel af. De branche is nog niet erg vergrijsd: negen procent van de werkenden was tussen de 55 en 65 jaar; minder dan een procent was ouder dan 65 jaar. Allround straatmakers zijn gemiddeld wel relatief ouder.

De branche heeft over het algemeen nog voldoende jonge instroom. Ruim een kwart van de ondernemers zag het aantrekken van bekwaam personeel in 2008 als een groot probleem.

Opleiding

Er is een opleiding Straatmaker op mbo-niveau 2 en een opleiding Allround straatmaker op mbo-niveau 3. De opleidingen worden meestal in de BBL-route gevolgd of als vakopleiding voor volwassenen. Er zijn avondopleidingen voor oudere werknemers met (minimaal drie jaar) werkervaring. Beide opleidingen zijn te volgen bij verschillende ROC's verspreid over het land. Daarnaast zijn er ook particuliere opleidingen tot straatmaker.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 5 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)¹⁸

	2012			2013		Groei '12-'13 (jun)	
	mrt	jun	sep	dec	mrt		jun
Straatmaker	1.010	705	721	1.453	1.498	981	39%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal niet-werkende werkzoekende straatmakers was in juni 2013 39 procent hoger dan een jaar eerder. Dit is vergelijkbaar met de gemiddelde stijging van het NWW-volume. Na een forse stijging in het vierde kwartaal 2012, is het aantal ingeschreven straatmakers in het tweede kwartaal van 2013 overigens weer aanzienlijk gedaald. Ook het aantal deelnemers aan de opleiding straatmaker op niveau 2 is de afgelopen jaren fors gedaald.

Fundeon bepaalt voor de mbo-opleidingen in de bouw de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van studenten die op dit moment met de studie beginnen wordt daarom als voldoende ingeschat. Het vinden van een geschikte stageplaats is op dit moment lastig, mede als gevolg van de crisis.

Tabel 6 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Straatmaker	2	voldoende	gering
Allround straatmaker	3	voldoende	gering

Bron: Fundeon, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

¹⁵ Fundeon, *Rapportage onderwijs- en arbeidsmarktinformatie 2013*.

¹⁶ Fundeon, *Rapportage onderwijs- en arbeidsmarktinformatie 2013*.

¹⁷ Fundeon, *Brancheprofiel Bestrating 2013*.

¹⁸ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Organisatie

Ondememersvereniging bestratingsbedrijven Nederland (OBN), www.obn.nl.

Bronnen

Fundeon, *Rapportage onderwijs- en arbeidsmarktinformatie 2013*.

Fundeon, *Brancheprofiel Bestrating 2013*.

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met OBN), *Structuuronderzoek bestratingsbedrijven 2009*.

1.3. Voegbedrijven

Korte schets van de branche

De geschiedenis van het voegen in metselwerk gaat al vele eeuwen terug. Tegenwoordig wordt er gewerkt met verschillende technieken: knipwerk, snijwerk of platvol voegwerk. Het leveren van kwalitatief hoogwaardig werk is voor de branche van groot belang. Aannemersbedrijven zijn veruit de belangrijkste opdrachtgever voor de voegbedrijven, soms ook woningbouwverenigingen en particulieren.

De meeste voegbedrijven (43 procent) realiseren het grootste deel van hun omzet uit de nieuwbouw, ruim een vijfde richt zich meer op renovatiewerk¹⁹. Ongeveer een derde heeft geen duidelijk accent op nieuwbouw of renovatie. Door hun afhankelijkheid van de nieuwbouw hebben voegbedrijven op dit moment veel last van de crisis in de bouw. De verwachting is dat de nieuwbouwproductie, als het mee zit in 2014 aantrekt en als het tegen zit pas in 2015. Wellicht kunnen voegers komend jaar wel profiteren van het verlaagde tarief op onderhoud en renovatie.

Een speciaal segment is de restauratiebranche. Voor het behoud van het nationale erfgoed moet een restauratievoeger veel specialistische kennis en vaardigheden bezitten. Daarom is er een erkenningsregeling voor restauratievoegers (zie www.gevelgilde.nl).

1.100 voegbedrijven in 2009²⁰

De branche is zeer kleinschalig. In bijna twee derde van de bedrijven is slechts één persoon werkzaam. De branche kent enkele grotere bedrijven met meer dan 25 werknemers. Er is een hoge graad van toegenomen uittreding. Ruim een derde van de bedrijven bestond in 2009 korter dan vijf jaar. Ruim de helft van de ondernemers is laagopgeleid, een kwart volgde een mbo-opleiding.

2.800 werkenden in 2009, waarvan 1.500 in loondienst²¹

Het overgrote deel van de werknemers is man (93 procent) en werkt fulltime. Ruim drie kwart van de werkenden werkt in het beroep van voeger. Inleen van personeel en samenwerking met zzp'ers komt op grote schaal voor. Bij de voeg- en metselbedrijven wordt ongeveer voor de helft gewerkt met flexibel personeel.

In 2009 vond één op de tien ondernemers het vinden van vakbekwaam personeel een groot probleem. De branche heeft te maken met een gemiddelde vergrijzing: 13 procent van de medewerkers was in 2009 tussen de 55 en 65 jaar, 1 procent was ouder dan 65 jaar.

Onderwijs

De opleiding tot voeger op mbo-niveau 2 is bij verschillende ROC's in Nederland te volgen (zie www.fundeon.nl). Daarnaast zijn er opleidingen tot gevelbehandelaar voegbedrijven, ook op mbo-niveau 2. Ook BGA Nederland verzorgt BBL-opleidingen op mbo-niveau 2 voor voegen. Gemiddeld duurt de primaire opleiding Voegen twee jaar. BGA Nederland heeft vestigingen in Boxtel, Delft, Joure, Etten Leur en Nieuw Leusen (www.bga-nederland.nl).

¹⁹ EIM in opdracht van het HBA, *Structuuronderzoek bestratingsbedrijven 2009*.

²⁰ EIM, *Structuuronderzoek Voegbedrijven 2010*.

²¹ EIM, *Structuuronderzoek Voegbedrijven 2010*.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 7 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)²²

	2012			2013		Groei '12-'13 (jun)	
	mrt	jun	sep	dec	mrt		jun
Voeger	279	239	254	424	451	367	54%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal bij UWV ingeschreven niet-werkende voegers is het afgelopen jaar gestegen met 54 procent. Dit is een aanzienlijk sterkere stijging dan de gemiddelde stijging van het NWW-bestand (37 procent). De stijging deed zich met name voor in het laatste kwartaal van 2012.

Fundeon bepaalt voor de mbo-opleidingen in de bouw de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De arbeidsmarktperspectieven van de opleiding tot voeger worden op dit moment, vanwege de crisis in de bouw, ingeschat als matig. Het is lastig voor studenten om een stageplaats te vinden. De opleiding tot gevelbehandelaar voegbedrijf geeft hetzelfde beeld.

Tabel 8 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Voeger	2	matig	gering
Gevelbehandelaar voegbedrijf	2	matig	gering

Bron: Fundeon, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Vereniging Nederlandse Voegbedrijven (VNV), www.vnv-voeg.nl.

Bronnen

Fundeon, *Rapportage onderwijs- en arbeidsmarktinformatie 2013*.

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met VNV), *Structuuronderzoek voegbedrijven 2010*.

²² Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

2. Afbouw en afwerking

2.1. Parketteurs

Korte schets van de branche

Ongeveer 80 procent van de parketteursbedrijven is aan te merken als ambachtelijk: een substantieel deel van de omzet wordt gerealiseerd met het leggen van parket en houten vloeren. Daarnaast zijn er bedrijven die zich vooral op de verkoop toeleggen. De verkoop van lamelparket en laminaat neemt toe; die van massief parket en tapisparket neemt af.

Parketteurs werken meestal bij particulieren in de nieuwbouw of bestaande bouw. Soms worden ook parketvloeren gelegd bij bedrijven of instellingen.

Ook de parketbranche heeft last gehad van de economische crisis. Zo nam de branche-omzet van 2008 op 2009 met 14 procent af. Ondernemers noemen als grootste problemen de grote concurrentie en het realiseren van voldoende omzet.

1.280 ondernemingen in 2010²³

Het overgrote deel van de ondernemingen (93 procent) heeft niet meer dan één vestiging, met name de ambachtelijke bedrijven. In ongeveer de helft van de bedrijven is slechts één persoon werkzaam. De meeste grotere bedrijven bevinden zich onder de 'verkoopbedrijven'.

Het aantal bedrijven in de branche bleef in de periode 2005-2010 vrijwel onveranderd. Wel is een verschuiving merkbaar: het aantal gespecialiseerde parketleggersbedrijven, waarbij inbegrepen freelance parketleggers, is toegenomen (van 450 naar 550).

Drie kwart van de ondernemers heeft lbo, lts, mavo, mulo, vmbo dan wel middelbaar beroepsonderwijs als hoogst voltooide algemene opleiding.

3.400 werkenden²⁴

Ruim 85 procent van de werkzame personen is direct betrokken bij het verkopen en leggen van parket. Een kleine 1.900 van de krap 3.400 werkzame personen was per 1 januari 2010 bij een bedrijf in loondienst.

Vier op de vijf in de branche werkzame personen is man (79 procent). 12 procent van de werkenden is tussen 55 en 65 jaar, 1 procent is ouder dan 65 jaar. Daarmee heeft de branche te maken met een gemiddelde vergrijzing. Wel is het aandeel jongeren (onder de 25 jaar) laag: 6 procent.

Het vinden van vakbekwaam personeel is voor 12 procent van de ondernemers een groot probleem. Inleen van personeel en samenwerking met zzp'ers komt in de parketbranche geregeld voor.

De gezamenlijke parketteurs in Nederland gaan dit jaar in een project onderzoeken of en hoe zij een landelijk en branchebreed erkende Meestertitel kunnen invoeren voor het ultieme vakmanschap. Men hoopt hiermee de interesse van jongeren voor het vak te vergroten.

Opleiding

De opleiding tot parketteur mbo-niveau 2 is te volgen bij ROC Midden-Nederland in Nieuwegein. Er is ook een opleiding tot allround parketteur op mbo-niveau 3. De instroom is al jaren niet hoog. Daarom is de opleiding gemeld bij het meldpunt bedreigde opleidingen van SOS Vakmanschap.

²³ EIM, *Structuuronderzoek parketbedrijven 2010*.

²⁴ EIM, *Structuuronderzoek parketbedrijven 2010*.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 9 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)²⁵

	2012			2013		Groei '12-'13 (jun)	
	mrt	jun	sep	dec	mrt		jun
Parketvloerlegger	92	106	120	139	164	172	62%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal als niet-werkend werkzoekend ingeschreven parketvloerleggers is tussen juni 2012 en juni 2013 toegenomen met 62 procent. Dit is een sterkere toename dan de gemiddelde stijging van het NWW-bestand (37 procent).

Fundeon bepaalt voor de mbo-opleidingen in de bouw de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerde parketteurs wordt ingeschat als matig, die van allround parketteurs is voldoende.

Tabel 10 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Parketteur	2	matig	niet bekend
Allround parketteur	3	voldoende	voldoende

Bron: SH&M, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisaties

Brancheverenigingen:

- Inretail (voorheen CBW/MITEX Internet): brancheorganisatie voor ondernemers in de non-food (wonen-, mode-, schoenen- en sportbranche), www.inretail.nl;
- Vereniging Parketvloeren Leveranciers (VPL), www.vplparket.nl.

Beroepsverenigingen:

- Vereniging van Parketvloerenleggersbedrijven (VPVB) Internet, www.vpvb.nl;
- Gilde van gediplomeerde parketteurs, www.gildevanparketteurs.nl.

O&O-fonds:

- Stichting WoonWerk, (www.werkeninwonen.nl).

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met CBW-MITEX, CNV Dienstenbond, CNV Vakmensen, FNV Bondgenoten, FNV Bouw, VPL en VPVB), *Structuuronderzoek parketbedrijven 2010*.

2.2. Natuursteenbewerkers/-handelaren

Korte schets van de branche

Natuursteen is er in vele soorten, bijvoorbeeld graniet, marmer, kalksteen of leisteen. Het is een natuurproduct dat de bekwaamheid, betrokkenheid en betrouwbaarheid van een vakman nodig heeft om een kwaliteitsproduct te worden. Natuursteenbewerkers maken grafmonumenten, onderdelen voor de bouw (vloeren, aanrechtbladen, gevels, etc.) en zijn betrokken bij renovatie. Vandaag de dag wordt het natuursteen veel machinaal bewerkt.

De belangrijkste klantgroepen zijn consumenten en aannemers. De natuursteenbranche is minder conjunctuurgevoelig dan andere bouwbranches. Wel hebben ondernemingen in de branche te maken met sterk toenemende concurrentie en een groot aantal nieuwe toetreders tot de markt. Om kosten te besparen vindt de daadwerkelijk productie steeds vaker plaats in lage lonen landen en krijgen ondernemingen in Nederland steeds vaker een detailhandelskarakter (waarbij producten elders worden ingekocht en hier verkocht).

Bovendien is een verschuiving zichtbaar in de aard van de verkochte producten. Het aandeel van grafmonumenten loopt geleidelijk terug en daarmee ook het relatieve belang van consumenten als afnemers. Het belang van aanrechtbladen, gevels en dorpels neemt juist toe en dus ook het belang van aannemers.

²⁵ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Het natuursteen wordt vooral geïmporteerd uit Europa (België en Italië), China en India. Eén op de acht bedrijven wordt regelmatig of heel vaak door zijn afnemers gevraagd naar de duurzaamheid van zijn producten, met name door ondernemers die werken voor particuliere consumenten. Het gaat daarbij dan om zaken als arbeidsomstandigheden en milieuaspecten bij de winning en verwerking van natuursteen.

Er wordt steeds meer gewerkt met natuursteenvervangende materialen. Bij een aantal bedrijven bestaat de omzet al voor meer dan de helft uit composiet.²⁶

640 ondernemingen in 2010²⁷

De meeste bedrijven zijn eenmansbedrijven (29 procent) of bedrijven met twee tot drie werkenden (33 procent). Rond de 40 natuursteenbedrijven tellen meer dan één vestiging. Het aantal bedrijven met meer dan één vestiging neemt toe.

De grootste groep ondernemers, 35 procent, heeft middelbaar onderwijs als hoogst voltooide algemene opleiding. Vergeleken met andere branches in het ambacht is er sprake van een relatief hoog opleidingsniveau

3.500 werkenden in 2009²⁸

80 procent van de werkenden is direct betrokken bij de omzet uit natuursteen. 83 procent van de werkenden is man. Vrouwen werken vooral in de ondersteunende functies.

De branche heeft te maken met een gemiddelde vergrijzing: 12 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar, 1 procent is ouder dan 65 jaar. Wel werken er weinig jongeren onder de 25 jaar (9 procent). Het werken in de natuursteenbranche is voor veel personen een keuze die pas op latere leeftijd wordt gemaakt.

Eén op de vijf ondernemers in de branche vindt het aantrekken van vakbekwaam personeel een groot probleem. Dit heeft mogelijk te maken met een relatief grote in- en uitstroom van personeel. Er wordt veel gebruikgemaakt van flexibele arbeid.

Opleiding

Er zijn in het reguliere onderwijs verschillende opleidingen op mbo-niveau 2 te volgen tot natuursteenbewerker: machinaal, grafwerk, stellen en reparatie. De opleidingen zijn in de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) en de beroepsopleidende leerweg (BOL) te volgen. Gediplomeerden kunnen doorstromen naar mbo-3 opleidingen tot allround natuursteenbewerker stellen of productie. De opleidingen werden tot medio 2013 verzorgd door het Opleidingscentrum Natuursteen te Utrecht. De opleidingen zijn nu ondergebracht bij ROC Midden-Nederland.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 11 Ingeschreven niet-werkende werkzoekende²⁹

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Natuursteenbewerker	71	70	72	91	99	98	40%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal niet-werkend werkzoekende natuursteenbewerkers is het afgelopen jaar gestegen met 40 procent. In absolute zin gaat het echter niet om grote aantallen.

Fundeon bepaalt voor de mbo-opleidingen in de bouw de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk voor gediplomeerden wordt op dit moment als voldoende ingeschat. Wel kan het lastig zijn om een stageplaats te vinden. Door de vergrijzing wordt over enkele jaren een tekort aan natuursteenbewerkers verwacht

²⁶ Fundeon, *Brancheprofiel Natuursteen*.

²⁷ EIM, *Structuuronderzoek natuursteenbedrijf 2010*.

²⁸ EIM, *Structuuronderzoek natuursteenbedrijf 2010*.

²⁹ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Tabel 12 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Natuursteenbewerker	2	voldoende	matig
Natuursteenbewerker allround	3	voldoende	matig

Bron: Fundeon, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Algemene Nederlandse Bond van Natuursteenbedrijven, www.natuursteenbond-abn.nl.

Bronnen

Fundeon, *Rapportage onderwijs- en arbeidsmarktinformatie 2013*.

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met ANBN, CNV Vakmensen en FNV Bouw), *Structuuronderzoek natuursteenbedrijf 2010*.

2.3. Klussenbedrijven

Korte schets van de branche

Klussenbedrijven vormen een relatief jonge branche. De klussenbus is uitgegroeid tot het klussenbedrijf: een grote, nieuwe bedrijfssector in Nederland. Met het afschaffen van de vestigingswet in 2007 werd het voor klussenbedrijven mogelijk om ook een onderneming te starten zonder specifieke vakdiploma's.

De klussenbranche is globaal in te delen in vijf bedrijfstypen:

- timmeren en meubelmaken (26 procent);
- installatie van keukens en badkamers (12 procent);
- onderhoudswerkzaamheden (15 procent);
- bouwkundige renovatiewerkzaamheden (23 procent);
- overige: geen of ander accent (24 procent).

De meeste omzet wordt gegenereerd met timmeren en meubelmaken, bouwkundige renovatie, badkamers installeren en onderhoud (zoals schilderen en behangen). Particuliere consumenten vormen de belangrijkste klanten.

De meest genoemde 'grote' problemen in de branche zijn de open Europese markt, het verkrijgen van financiering en de concurrentie en het omzetniveau

6.000 tot 23.500 ondernemingen in 2011³⁰

De branche is moeilijk af te bakenen. Een ruime definitie telt 23.500 ondernemingen, volgens een krappere zijn er zo'n 6.000 klusbedrijven³¹. De branche is zeer kleinschalig. In circa 80 procent van de bedrijven werkt slechts één persoon. Er zijn geen bedrijven bekend met meer dan één vestiging.

De branche telt een fors aantal recent gestarte bedrijven: iets minder dan een derde is maximaal vijf jaar oud. Toch zijn er ook volop oudere bedrijven: ongeveer één op de acht bedrijven bestaat al meer dan 15 jaar.

Bijna 40 procent van de ondernemers is laagopgeleid, eveneens ongeveer 40 procent is middelbaar opgeleid.

7.000 tot 30.000 werkenden³²

Een ruime definitie telt 30.270 werkenden, een krappere definitie komt uit op 7.370 werkenden. Het overgrote deel van de werkzame personen is direct betrokken bij het uitvoeren van kluswerkzaamheden.

Van de in de branche werkzame personen is 87 procent man. De branche kent een behoorlijke vergrijzing: 26 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar oud, minder dan 1 procent is boven de 65 jaar. Het aantal jongeren onder de 25 jaar is laag: 2 procent.

³⁰ EIM, *Structuuronderzoek klussenbedrijven 2011*.

³¹ Bij de krappe definitie worden alleen de klusbedrijven meegerekend die zijn aangesloten bij de branchevereniging VLOK danwel de term 'klus' in de naam dragen, bij de ruime definitie worden ook bedrijven meegerekend die vallen onder een aantal relevante SBI-branches, zichzelf als klusbedrijf aanmerken maar waarvan dit niet in de naam tot uiting komt (algemene burgerlijke utiliteitsbouw, stukadoren, bouw-timmeren, afwerking van vloeren en wanden, schilderen en glaszetten, overige afwerking van gebouwen).

³² EIM, *Structuuronderzoek klussenbedrijven 2011*.

Inleen van personeel, zzp'ers of uitzendkrachten, komt veel voor. Ook collegiale inleen tussen bedrijven komt veel voor, met name voor specialistisch werk als schilderen, dakdekken en tegelzetten. Ruim de helft van de bedrijven besteedt werkzaamheden uit.

Opleiding

Een samenwerkingsverband van onder meer ROC's, woningcorporaties en brancheorganisatie VLOK verenigen zich onder de naam Onderhouds- en Verbouwpraktijk en ontwikkelden een aantal jaren geleden samen met kenniscentrum Kenteq twee opleidingen voor allround vaklieden:

- de allround opleiding Servicemedewerker gebouwen (mbo-niveau 2), te volgen bij ROC's in Arnhem (Rijn IJssel), Den Haag (Mondriaan), Eindhoven (Summa College), Heerenveen (Friesland College), Nieuwegein (Bouw en Interieur College), Oss/Veghel (de Leijgraaf), Rotterdam (Zadkine) en Vlissingen (Scalda);
- de opleiding Allround ondernemer klussenbedrijf (mbo-niveau 3), te volgen in Eindhoven en Rotterdam.

De opleidingen leiden op tot vaklieden die alle technische disciplines beheersen én beschikken over goede sociale vaardigheden.

Arbeidsmarktperspectieven

Kenteq bepaalt voor de betreffende mbo-opleidingen de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerden die nu met een opleiding starten zijn ruim voldoende voor de opleiding op mbo-niveau 2, en goed voor de opleiding op niveau 3. Er zijn in de regel ook wel voldoende stageplekken.

Tabel 13 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Service-medewerker gebouwen	2	ruim voldoende	voldoende
Allround ondernemer klussenbedrijf	3	goed	voldoende

Bron: Kenteq, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Branchevereniging voor Klussenbedrijven (VLOK) Internet, www.vlok.nl.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met VLOK), *Structuuronderzoek klussenbedrijven 2011*.

2.4. Zonwering- en rolluikenbranche

Korte schets van de branche

Zonwering en rolluiken hebben vele nuttige eigenschappen: ze zorgen voor thermisch en visueel comfort binnen gebouwen, energiebesparing, sfeer en beveiliging (m.n. rolluiken). Bijna de helft van de ondernemingen in deze branche bestaat vooral van de doorverkoop van kant-en-klaar ingekochte zonweringen of rolluiken. Daarnaast zijn er bedrijven die zelf zonwering en rolluiken fabriceren of assembleren en bedrijven die juist voor een belangrijk deel bestaan van montage. Een belangrijke activiteit is bovendien onderhoud en reparatie.

Particulieren zijn verantwoordelijk voor ongeveer de helft van de omzet. Daarnaast zijn aannemers, bedrijven en instellingen belangrijke afnemers. Ondernemers ondervinden de nodige concurrentie van branchegenoten maar vooral van internetaanbieders. Ook deze – bouwgerelateerde – branche merkt de gevolgen van de crisis in de bouw. Het omzethoogte lag in 2012 ongeveer 20 procent lager dan vijf jaar eerder. Ook tegenvallend voorjaarsweer kan een duidelijke negatieve invloed hebben op de resultaten. Tegelijkertijd liggen er kansen omdat de toepassingsgraad van zonweringen nog steeds relatief laag is en omdat zonwering kan bijdragen aan het verlagen van het energieverbruik van gebouwen. Dit vergt wel specifieke kennis van energieverbruik.

850 ondernemingen, vooral kleinschalig

Ongeveer een kwart (26 procent) van de bedrijven is eenmansbedrijf, bij 43 procent werken twee tot drie mensen. Een klein aantal bedrijven kent meer dan een vestiging. Bij 8 procent werken tien of meer mensen. Het aantal bedrijven is sinds 2007 afgenomen. Van de ondernemers is 42 procent middelbaaropleid; 38 procent is laagopgeleid.

3.200 werkenden

In de branche wordt veel gebruik gemaakt van inleenkrachten. In totaal ging het in 2011 om 170 mensjaar (bovenop de directe werkgelegenheid bij ondernemingen). Sinds 2007 is de werkgelegenheid

met 28 procent (gemeten in fte) gekrompen. Drie kwart van de werkenden (78 procent) is man. 15 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar; 2 procent is ouder dan 65 jaar.

Gezien de omvang en de moeilijke situatie in de branche zijn er op jaarbasis op dit moment weinig vacatures. Toch ervaart 14 procent van alle ondernemers het vinden van vakbekwaam personeel als een groot knelpunt.

Opleiding

Er bestaat geen regulier bekostigde beroepsopleiding voor deze branche. De Stichting Vakopleiding Zonweringbedrijven (SVZ) verzorgt opleidingen voor de rolluiken- en zonweringbranche (www.stichtingvakopleidingenzonweringen.nl). De cursus Basiskennis zonwering is voor alle medewerkers die sinds kort in de zonweringbranche werkzaam zijn. Er zijn ook cursussen voor gevorderden en specifiek voor verkoopmedewerkers of beveiligingsrolluiken en voor Technisch beheerder rolluiken borg bedrijven (TBRB).

Organisatie

Branchevereniging voor rolluiken, markiezen en zonwering Romazo, www.ro-ma-zo.nl.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met Romazo), *Structuuronderzoek zonwering- en rolluikenbranche 2012*.

3. Gebouwverzorgend

3.1. Glazenwassers

Korte schets van de branche

De glazenwasser vervult een belangrijke rol bij het schoonhouden van gebouwen en woningen. Het grootste deel van de branche (80 procent) richt zich primair op het glazenwassen. Een deel daarvan, veelal de zzp'ers, werkt vooral voor particuliere klanten. Andere bedrijven richten zich juist op grote objecten, zoals kantoorgebouwen. Daar wordt de meeste omzet gerealiseerd. Naast de gespecialiseerde glazenwasserbedrijven zijn er ook schoonmaakbedrijven die een glazenwassersafdeling hebben (20 procent).

Belangrijke kenmerken van het vak zijn vrijheid, afwisseling, veel buiten werken, eigen verantwoordelijkheid en regelmatig werken met machines. Er is inmiddels veel aandacht voor de veiligheid en gezondheid van de glazenwasser. Werken op hoogte vormt immers een risico. De branche heeft het wettelijk vereiste veiligheidsniveau vastgelegd in de zogenaamde Risico-inventarisatie en -evaluatiemodule Glas- en gevelreining. Om veilig en gezond te kunnen werken heeft de glazenwasser meerdere werkmethoden ter beschikking, bijvoorbeeld een methode voor de staande ladder, het werken met wassteel, het van binnenuit wassen of dakbewassing. Ook zijn er instrumenten of hulpmiddelen die de veiligheid vergroten: hoogwerker, safesit, hangladder of glazenwasbalkon. Verder zijn er regels voor de maximale glasomvang en werkhoogte.

Uiteindelijk is kwaliteit een belangrijke succesfactor om te kunnen overleven in deze bij uitstek concurrentiegevoelige markt. De laatste jaren wordt veel gedaan aan het inzichtelijk maken van kwaliteit. Op 1 januari 2013 werd het OSB-keurmerk van kracht, met eisen aan schoonmaak- en glazenwasserbedrijven. Op 22 april 2013 werd daarnaast het Glazenwassersregister (GWR) gelanceerd. Het Hoofdbedrijfschap Ambachten (HBA) heeft dit register opgezet en daarbij OSB en de Consumentenbond nauw betrokken. Het GWR is een onafhankelijke landelijke service voor consumenten die een betrouwbare glazenwasser zoeken (www.glazenwassersregister.nl).

2.400 glazenwasserbedrijven in 2009³³

80 procent van de bedrijven bestaat uit gespecialiseerde glazenwassers, 20 procent uit schoonmaakbedrijven die ook glasbewassing aanbieden. Een groot deel van de branche bestaat uit kleinschalige bedrijven. In ruim de helft van de bedrijven werkt maar één persoon: de ondernemer. Dit zijn met name de gespecialiseerde glazenwasbedrijven. Toch werken er in meer dan 10 procent van de bedrijven meer dan tien personen (met name bij de schoonmaakbedrijven met een afdeling voor glasbewassing).

Ongeveer de helft van de ondernemers heeft een opleiding op lbo- of vmbo-niveau; bijna een kwart voltooide het middelbaar beroepsonderwijs. Er zijn amper ondernemers met een hogere opleiding.

5.000 werkenden actief als glazenwasser³⁴

Bij de gespecialiseerde glazenwassers werkt de meerderheid fulltime; bij de schoonmaakbedrijven wordt vaker parttime gewerkt. Het feitelijk glazenwassen gebeurt vrijwel altijd door mannen.

De branche is iets minder vergrijsd dan gemiddeld: 9 procent van de gespecialiseerde glazenwassers is tussen de 55 en 65 jaar; 2 procent is ouder dan 65 jaar. Ook het aandeel jongeren is ongeveer gemiddeld (13 procent).

Het aantrekken van bekwaam personeel wordt door ondernemers als een van de grootste problemen gezien. Dit is opvallend omdat veel gespecialiseerde glazenwassers opereren als zzp'er en dus helemaal geen personeel hoeven aan te trekken. Het HBA ondersteunt de campagne 'Glazenwasser, een baan met uitzicht' (www.baanmetuitzicht.nl). De campagne is bedoeld om een goed beeld neer te zetten van het vak en de instroom te bevorderen.

³³ EIM, Structuuronderzoek glazenwassersbedrijf 2009.

³⁴ EIM, Structuuronderzoek glazenwassersbedrijf 2009.

Opleiding

Er is een opleiding tot glazenwasser/gevelreiniger op mbo-niveau 2 en een opleiding tot allround glazenwasser/gevelreiniger op mbo-niveau 3. De opleiding is te volgen bij ROC's in Den Bosch (Koning Willem I College), Apeldoorn (ROC Aventus), Amersfoort (ROC Midden-Nederland), Leeuwarden (ROC Friesland), Arnhem (ROC Rijn IJssel) en Heerlen (Arcus College).

Daarnaast organiseert de schoonmaakbranche zelf vakopleidingen. In de cao voor het schoonmaak- en glazenwasserbedrijf is vastgelegd dat de werknemer binnen zes maanden na aanvang dienstverband de basisvakopleiding krijgt aangeboden. De opleidingskosten worden vergoed vanuit de branche (via de RAS). De opleiding is te volgen bij SVS in Arnhem maar kan ook door de werkgever zelf worden georganiseerd.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 14 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV) ³⁵

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Glazenwasser	333	296	305	353	413	404	36%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het afgelopen jaar is het aantal bij UWV ingeschreven niet-werkend werkzoekende glazenwassers gestegen met 36 procent. Dit komt overeen met de gemiddelde stijging van het aantal NWW'ers (37 procent).

Savantis bepaalt de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Voor de korte termijn is het arbeidsmarktperspectief van de opleidingen minder goed, vanwege de recessie. Voor de langere termijn gaat toch de vergrijzing een rol spelen en worden de perspectieven beter. Perspectieven liggen voor een belangrijk deel ook in het zelfstandig ondernemerschap.

Tabel 15 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Glazenwasser/gevelreiniger	2	voldoende	voldoende
Allround glazenwasser/gevelreiniger	3	voldoende	voldoende

Bron: Savantis, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

De schoonmaak- en glazenwasserbedrijven die zich richten op de zakelijke markt zijn georganiseerd in de Ondernemersorganisatie Schoonmaak- en Bedrijfsdiensten (OSB, segment AWOG), www.osb.nl.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met OSB, segment AWOG), *Structuuronderzoek glazenwassersbedrijf 2009*.

Rapportage onderwijs- en arbeidsmarktinformatie Savantis 2012.

3.2. Schoorsteenvegers

Korte schets van de branche

Een schoorsteenveger veegt en reinigt schoorstenen, luchtkanalen en kachels in allerlei gebouwen. Hij plaatst schoorsteenkapen en geeft adviezen, bijvoorbeeld om verstoppingen te voorkomen. Kernactiviteit in deze branche is het vegen van schoorstenen. Veel bedrijven bieden daarnaast ook andere diensten aan: schoorsteenrenovatie, schoonmaken van ventilatiekanalen, schoonmaken en glazenwassen, camera-inspectie, installeren en onderhoud van installaties of detailhandel (gerelateerd aan het schoorsteenvegen). Gezinshuishoudens zijn de belangrijkste klantengroep. Daarnaast wordt vooral gewerkt voor woningbouwverenigingen en bedrijven.

Een schoorsteenveger werkt vrij zelfstandig. Schoorsteenvegers werken op hoogte. Daarnaast moet soms met asbest worden gewerkt. De branche besteedt dan ook de nodige aandacht aan veiligheid en arbeidsomstandigheden. Er is een model risico-inventarisatie en -evaluatie, aan de hand waarvan werkgevers (wettelijke) maatregelen kunnen nemen om de veiligheid en gezondheid van werknemers te waarborgen.

³⁵ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

240 ondernemingen in 2009³⁶

Ongeveer drie kwart van de bedrijven in de branche is gespecialiseerd schoorsteenvegersbedrijf, een kwart verricht ook andere werkzaamheden (bijvoorbeeld schoonmaken en installatie). De helft van de bedrijven is een eenmansbedrijf; bij een kwart werken maar twee personen.

Bijna de helft van de ondernemers voltooide een lbo- of vmbo-opleiding; ruim een kwart heeft mbo-niveau.

635 werkenden in 2007³⁷

Ruim de helft van de werkenden is daadwerkelijk schoorsteenveger. Bijna drie kwart is man.

De leeftijdsopbouw is ongeveer vergelijkbaar met het gemiddelde in Nederland: 10 procent van de werkenden is jonger dan 25 jaar. 11 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar; 2 procent is ouder dan 65 jaar.

16 procent van de ondernemers vindt het aantrekken van vakbekwaam personeel een groot probleem (peildatum 2009). Daarmee geldt dit als het grootste probleem voor de bedrijfsvoering.

Onderwijs

Er is geen regulier bekostigde opleiding tot schoorsteenveger. De opleidingen tot gezel en meester schoorsteenveger worden verzorgd door de Algemene Schoorsteenvegerspatroonbond (ASPB) te Eemnes. De opleiding is opgezet met ondersteuning van het HBA. Sinds 2002 geldt als toelatingseis voor het lidmaatschap van de ASPB dat de opleiding tot Gezel schoorsteenveger moet worden gevolgd.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 16 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)³⁸

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Schoorsteenveger	18	17	18	16	12	12	-29%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal bij UWV ingeschreven niet-werkend werkzoekende schoorsteenvegers is zeer beperkt. Terwijl het aantal niet-werkende werkzoekenden in Nederland het afgelopen jaar is gestegen met 37 procent, deed zich onder de schoorsteenvegers zelfs een daling voor (-29 procent). Daarmee lijkt de kans op werk voor schoorsteenvegers op dit moment relatief gunstig. Er zijn niet heel veel vacatures, maar er liggen ook kansen in het zelfstandig ondernemerschap.

Organisatie

Algemene schoorsteenvegerspatroonbond (ASPB), www.schoorsteenveger.nl.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met ASPB), *Structuuronderzoek schoorsteenvegersbedrijven 2008*.

3.3. Glaszetters en glasbewerkingsbedrijven

Korte schets van de branche

In de branche gaat het om de ver- en bewerking, productie en groothandel van vlakglas (met name voor ramen, deuren en gevels). Vlakglas is een veel toegepast product in de bouw, zowel in de woning- als de utiliteitsbouw en zowel exterieur als interieur. Inmiddels is er een breed assortiment aan producttypen met uiteenlopende eigenschappen en toepassingsmogelijkheden.

Ongeveer de helft van de bedrijven doet alleen de bewerking of verwerking van glas: slijpen, snijden, boren, zagen of frezen en plaatsen van zowel nieuw- of het herstel van alle voorkomende glassoorten. De glaszetter houdt zich voornamelijk bezig met het plaatsen van glas maar kan in sommige gevallen ook de

³⁶ EIM. *Structuuronderzoek schoorsteenvegersbedrijven 2008*.

³⁷ EIM. *Structuuronderzoek schoorsteenvegersbedrijven 2008*.

³⁸ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

specialistische glasbewerkingen uitvoeren. De andere helft van de bedrijven combineert de be- en verwerking met groothandelsactiviteiten en/of (secundaire) productie, zoals o.a. het vervaardigen van isolatieglas of speciale glassoorten. Binnen deze markt is ook een aantal bedrijven actief met het assembleren van kunststof-, hout-, metaal-, en aluminium gevelelementen, kozijnen en ramen waarbij het glas direct wordt aangebracht.

De meeste omzet wordt gegenereerd met de productie of verwerking van isolerend glas. Vastgoed onderhoudsbedrijven en aannemers zijn de belangrijkste afnemers, gevolgd door schilders en particulieren. Daarmee zal de branche op dit moment ook de gevolgen ondervinden van de crisis in de bouw.

245 bedrijven in 2010³⁹

De branche kent zowel grote als kleine bedrijven: 17 procent van de ondernemingen is eenmansbedrijf, bij 32 procent werken tien personen of meer. Onder de bedrijven die glasbewerking combineren met productie- en groothandel bevinden zich de meeste grotere bedrijven.

Ruim een derde van de ondernemers (37 procent) heeft een mbo-opleiding, 29 procent is lageropgeleid. Een vijfde van de ondernemers heeft een hbo-opleiding afgerond.

2.000 werkenden in 2009, waarvan 1.850 in loondienst⁴⁰

70 procent van de werkgelegenheid bevindt zich bij de grootste bedrijven (met tien werknemers of meer). Bijna drie kwart van de werkenden is direct betrokken bij de glasbewerking of groothandel. Het overgrote deel van de werkenden (80 procent) is man. De vergrijzing in de branche ligt onder het gemiddelde: 10 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar, 2 procent is 65 jaar of ouder. Tegelijkertijd werken er niet veel jongeren onder de 25 jaar (7 procent).

Er wordt veel gebruikgemaakt van inleenkrachten/uitzendwerk. Meer dan één op de vijf (22 procent) van de ondernemers vindt het vinden van vakbekwaam personeel een groot probleem.

Onderwijs

De opleidingen tot glaszetter (mbo-niveau 2) en gezelschapsglazzetter (mbo-niveau 3) zijn te volgen bij ROC Rivor in Geldermalsen, het ID-college in Gouda en het Friesland College in Leeuwarden. Bij ROC Rivor is de opleiding zowel in de BOL- als de BBL-route te volgen, bij de overige twee alleen in de BBL-vorm. Het kenniscentrum Savantis onderhoudt deze opleidingen.

Glaszetters en –monteurs kunnen zich laten certificeren voor het vakcertificaat van de brancheorganisatie (GVO). Daarmee kunnen de ondernemingen laten zien dat met vakbekwame en opgeleide medewerkers wordt gewerkt. Savantis Training en Advies en het Kenniscentrum Glas verzorgen cursussen en trainingen, zowel vaktechnische scholing als niet-vaktechnisch.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 17 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁴¹

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Glaszetter	181	167	176	244	308	303	81%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal niet-werkend werkzoekende glaszetters is het afgelopen jaar fors gestegen (81 procent). Deze stijging is beduidend groter dan de gemiddelde stijging van het NWW-bestand (37 procent).

Savantis bepaalt de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerden is matig, evenals de kans op het vinden van een stageplaats.

³⁹ EIM, *Structuuronderzoek Glasbewerkingsbedrijven 2010*.

⁴⁰ EIM, *Structuuronderzoek Glasbewerkingsbedrijven 2010*.

⁴¹ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Tabel 18 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Glaszetter	2	matig	matig
Gezel glaszetter	3	matig	matig

Bron: Savantis, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Glasbrancheorganisatie (GBO), www.glasnet.nl.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met GBO), *Structuuronderzoek Glasbewerkingsbedrijven 2010*.

4. Productie

4.1. Maatkledingbedrijven

Korte schets van de branche

Maatkledingbedrijven maken kledingstukken op maat. Vaak ligt het accent op het maken van dagelijkse kleding (bijvoorbeeld broeken, rokken, kostuums), soms op theaterkleding, trouwkleding of kleding voor mensen met een lichamelijke afwijking. Door de opkomst van de confectie-industrie is de behoefte aan maatkledingbedrijven drastisch afgenomen, maar inmiddels zijn er steeds meer mensen die zich met hun kleding willen onderscheiden en stijgt ook de vraag naar goed passende kleding.

Ruim de helft van de ondernemers richt zich louter op het vervaardigen van nieuwe kleding; bijna de helft houdt zich ook bezig met het veranderen van kleding of reparatie. Veel bedrijven leveren aan particulieren maar soms ook aan confectiebedrijven.

450 ondernemingen, zeer kleinschalig⁴²

81 procent van de bedrijven is een eenmansbedrijf; er zijn amper bedrijven waar drie of meer personen werken. De branche kent bovendien veel jonge bedrijven: een derde is de afgelopen vijf jaar gestart. Ruim twee derde van de bedrijven is gevestigd in of bij een woonhuis.

Veel ondernemers zijn middelbaaropgeleid (42 procent), daarnaast heeft ongeveer een vijfde (21 procent) een hbo-opleiding gevolgd. Ruim 80 procent heeft (daarnaast) een vakopleiding gevolgd, met name coupeur/coupeuse of costumière.

Grootste problemen volgens ondernemers zijn het realiseren van voldoende omzet en het verkrijgen van financiering.

585 werknemers, vooral vrouwen⁴³

Drie kwart van de werkenden is vrouw. De branche kent een bovengemiddelde vergrijzing: 27 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar, 10 procent is zelfs ouder dan 65 jaar.

Het aantrekken van vakbekwaam personeel is geen majeur probleem in de branche. Voor het overgrote deel van de ondernemers is dit ook niet relevant omdat zij als zelfstandige zonder personeel opereren.

Opleiding

Er zijn dertien ROC's die opleidingen mode/maatkleding verzorgen, van mbo-niveau 1 tot en met 4. De ROC's in Amsterdam, Den Haag en Eindhoven tellen de meeste studenten. Daarnaast zijn er particuliere modevakscholen die opleidingen tot costumière of coupeuse verzorgen (zie www.landelijkplatformmodevakonderwijs.nl), die niet door de overheid worden bekostigd. Waar de reguliere opleidingen zich steeds meer richten op mode in brede zin, besteden de particuliere vakscholen verhoudingsgewijs meer aandacht aan de basale kennis van het ambacht. De thuisstudies op het gebied van kleding maken zijn doorgaans voor hobbyisten en geen vakopleidingen.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 19 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁴⁴

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Modinette	304	284	289	296	327	334	18%
Maatkleermaker	251	235	222	244	275	284	21%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

⁴² EIM, *Structuuronderzoek maatkledingbedrijven 2011*.

⁴³ EIM, *Structuuronderzoek maatkledingbedrijven 2011*.

⁴⁴ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Het aantal als niet-werkend werkzoekend inschreven modinettes en maatkleermakers is het afgelopen jaar toegenomen maar minder dan de gemiddelde stijging van het NWW-bestand.

Kenniscentrum Handel bepaalt voor de mbo-opleidingen mode/maatkleding de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk voor gediplomeerden van de opleiding Basisedwerker mode/maatkleding op mbo-niveau 2 is goed. Voor de hogere niveaus zijn de kansen op het vinden van een baan in het verlengde en op het niveau van de opleiding gering. Degenen die niet doorstuderen, zullen vaak – noodgedwongen – voor een ander beroep kiezen of werk op een lager niveau moeten accepteren. Er zijn maar weinig vacatures op deze niveaus. Behalve voor de assistent-opleiding zijn de kansen op het vinden van een geschikte stageplaats gering. Het aantal studenten van deze mbo-opleidingen nam in 2012/2013 toe, maar de stagemogelijkheden in het bedrijfsleven worden al maximaal benut en bieden geen ruimte voor uitbreiding.

Tabel 20 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Assistent medewerker mode/maatkleding/interieur	1	niet bekend	goed
Basisedwerker mode/maatkleding	2	goed	gering
Allround medewerker mode/maatkleding)	3	gering	gering
Specialist mode/maatkleding)	4	gering	onbekend

Bron: Kenniscentrum Handel, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisaties

Ondernemersorganisatie voor mode, interieur, tapijt en textiel, Modint, www.modint.nl.
Branchevereniging van Kleermakers en Modevakscholen (BVK), www.bondvankleermakers.nl.
Vakraad MITTT, www.watmaakjijervan.nl.

Bronnen

Kenniscentrum Handel, *Rapportage arbeidsmarkt- en onderwijsinformatie 2013/2014*, MITT.
EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met BvK), *Structuuronderzoek maatkledingbedrijven 2011*

4.2. Zadel- en tuigmakerijen

Korte schets van de branche

Een zadelmaker is vooral bezig met het passen, vermaken, repareren en onderhouden van zadels en tuig voor paarden. Daarnaast maakt hij nieuwe zadels en tuig op maat. Ook reparatie en productie van andere lederwaren zoals motortassen kan onderdeel zijn van de werkzaamheden. Er wordt voornamelijk met leer gewerkt, maar tegenwoordig worden zadels en tuig ook (gedeeltelijk) van kunststof gemaakt.

Om zadels goed passend te kunnen maken, wordt gekeken naar het lichaam en de bewegingen van het paard. Hiervoor is inzicht nodig in de anatomie en het bewegingspatroon. De maten van het paard (rug, schoft, schouderpartij) gelden als uitgangspunt voor het maken van een nieuw zadel of het op maat maken van een bestaand zadel. Vaak wordt overlegd met dierenfysiotherapeuten, dierenartsen en hoefsmeden. Een zadelmaker geeft ook advies en tips aan klanten over hoe ze eventuele klachten van het paard kunnen verminderen of voorkomen.

Vrijwel alle (ver)maak- en herstelwerkzaamheden worden met handgereedschap uitgevoerd, bijvoorbeeld met messen, naalden, garen, vulijzer en priemen. Af en toe wordt gebruik gemaakt van machines zoals een naaimachine, splitmachine, nietmachine en stansmachine. Precies werken is belangrijk: een klein verschil in bijvoorbeeld de dikte, symmetrie en/of soepelheid van de kussens van het zadel kan namelijk al rugklachten veroorzaken bij het paard.

135 ondernemingen in 2011⁴⁵

Bijna een derde van de branche bestaat uit reparatiebedrijven (het grootste deel van de omzet komt uit reparatie van zadels en tuigen). Daarnaast zijn er specialisten die zich echt richten op de productie van zadels en/of tuigen, maar ook winkels en groothandelsbedrijven in paardensportartikelen die zelf reparaties uitvoeren. De branche kent dus zowel hele kleine als grotere bedrijven. Een relatief groot deel van de bedrijven is redelijk recent (de laatste vijf jaar) gestart.

59 procent van de bedrijven is eenmansbedrijf, bij 20 procent werken twee of drie personen. Met name de gespecialiseerde reparatiebedrijven zijn vaak eenmansbedrijf (78 procent).

⁴⁵ EIM, *Structuuronderzoek zadel- en tuigmakerijen 2011*.

Ruim een derde van de ondernemers heeft een afgeronde mbo-opleiding, bijna een kwart is lageropgeleid. Veel ondernemers waren in 2011 optimistisch over de marktontwikkeling tot 2015.

300 werkenden⁴⁶

Ongeveer de helft van de werkenden is in loondienst, de rest is zelfstandig ondernemer. Ruim de helft van de werkenden is direct betrokken bij de productie en reparatie, de rest is ondersteunend- en verkooppersoneel. Er wordt veel parttime gewerkt

In de branche werken veel vrouwen (twee derde), maar in de primaire productie werken juist meer mannen. De branche kent een gemiddelde vergrijzing: 13 procent is 55-plus, 2 procent zelfs 65-plus. Een op de tien werkenden is jonger dan 25 jaar. De gespecialiseerde reparatiebedrijven zijn overigens wel sterk vergrijsd: daar is de helft 55 jaar of ouder.

Door de geringe omvang van de branche en het grote aandeel eenmansbedrijven zijn er op jaarbasis slechts enkele vacatures. 15 procent van de ondernemers vindt het aantrekken van bekwaam personeel een groot probleem.

Opleiding

Er is op dit moment geen opleiding voor zadelmakers in Nederland. Dit wordt door ondernemers in de branche als een groot probleem gezien. De SVGB heeft in opdracht van het HBA in samenwerking met deskundigen uit de branche een beroepscompetentieprofiel ontwikkeld. Dit profiel bevat de competenties waarover een zadel- of tuigmaker dient te beschikken. Het wordt gezien als eerste stap op weg naar een opleiding.

Arbeidsmarktperspectieven

Er zijn geen bronnen waaruit de arbeidsmarktperspectieven van zadel- en tuigmakers kunnen worden afgeleid.

Organisatie

Nederlandse vereniging van Zadelmakers en Rijzadelspecialisten (NVZR), www.nvzr.nl.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met NVZR), *Structuuronderzoek zadel- en tuigmakerijen 2011*.

⁴⁶ EIM, *Structuuronderzoek zadel- en tuigmakerijen 2011*.

5. Reparatie

5.1. Kledingreparatie en veranderbedrijven

Korte schets van de branche

Het beroep kledingreparatie bestaat uit twee onderdelen: het veranderen (passend maken of 'pompen') van nieuwe kleding en het repareren van gedragen kleding. Ondernemingen in de branche halen soms ook omzet uit nevenactiviteiten als stomen en chemisch reinigen, strijk- en wasservices, schoenreparatie en detailhandelsactiviteiten.

De branche kent een grote groei van allochtone ambachtslieden. Vooral de Turkse kleermakers verwierven naam.

Ruim 1.400 bedrijven in 2010, merendeels gespecialiseerd in repareren en veranderen⁴⁷

De branche telt een groot aantal vrij jonge bedrijven, ruim een derde is maximaal vijf jaar geleden gestart. Ruim drie kwart (77 procent) van de bedrijven is een eenmansbedrijf, slechts bij 9 procent van de bedrijven werken drie of meer mensen. Bijna de helft van de ondernemers heeft een mbo-opleiding gevolgd; bijna een derde is lageropgeleid.

Ongeveer twee derde van de bedrijven is gevestigd in of bij een woonhuis. Dit maakt de ondernemer minder zichtbaar dan wanneer deze bijvoorbeeld in een winkelpand gevestigd is. Grootste problemen voor ondernemers zijn de concurrentie, het realiseren van voldoende omzet en het verkrijgen van financiering.

Bijna 2.000 werkenden, vooral vrouwen⁴⁸

Het overgrote deel van de werkenden is betrokken bij primaire productie. Drie kwart van de werkenden is vrouw. De werkgelegenheid in de branche is in de periode 2009-2011 licht gekrompen.

Er werken weinig jongeren onder de 25 jaar (2 procent). De branche kent een bovengemiddelde vergrijzing: 28 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar, 5 procent is zelfs ouder dan 65 jaar. Het aantrekken van vakbekwaam personeel is echter geen majeur probleem.

Opleiding

De kledingreparatiebranche kent geen zelfstandige opleiding. Wel zijn gediplomeerden van de opleidingen mode/maatkleding (niveau 1 t/m 4) gekwalificeerd om in een kledingreparatie/-veranderbedrijf te werken. Deze opleidingen zijn te volgen dertien ROC's, verspreid over het land.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 21 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁴⁹

	2012			2013		Groei '12-'13 (jun)	
	mrt	jun	sep	dec	mrt		jun
Medewerker kledingreparatie/-veranderatelier	393	397	386	414	445	453	14%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Er zijn ongeveer 450 werkloze werkzoekenden ingeschreven als medewerker kledingreparatie/-veranderatelier. Het afgelopen jaar was een stijging zichtbaar van 14 procent. Dat is een beduidend lagere stijging dan de gemiddelde stijging van 37 procent. De arbeidsmarktperspectieven van kledingreparateurs zijn daarmee relatief goed.

Organisatie

Branchevereniging voor kledingreparatie- en veranderbedrijven (BKV)⁵⁰

Ondernemersorganisatie voor mode, interieur, tapijt en textiel: Modint, www.modint.nl.

Vakraad MITTT, www.watmaakjijervan.nl.

⁴⁷ EIM, *Structuuronderzoek kledingreparatie- en veranderbedrijven 2011*.

⁴⁸ EIM, *Structuuronderzoek kledingreparatie- en veranderbedrijven 2011*.

⁴⁹ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

⁵⁰ Geen website bekend.

Bronnen

EIM, in opdracht van het HBA (in samenwerking met BKV), *Structuuronderzoek kledingreparatie- en veranderbedrijven 2011*.

5.2. Fietsherstellers

Korte schets van de branche

De fietsbranche vertegenwoordigt een typisch Nederlands kwaliteitsproduct. Het echte herstelwerk vormt nog maar een klein deel van de omzet. De omzet van de branche bestaat voor een groot deel uit de verkoop van fietsen, accessoires, soms ook bromfietsen en kleding. Fietsbedrijven bieden ook bepaalde diensten aan zoals het afsluiten van een verzekering of een onderhoudscontract. Onderhoud en reparatie blijven dus wel onlosmakelijk met de fietsbranche verbonden.

De afgelopen jaren is de omzet in de fietsbranche gestegen. Gemiddeld hadden tweewielerbedrijven tot 2011 minder te lijden gehad onder de crisis, sindsdien lijkt dat wel het geval. Het aandeel van de fietsvakhandel in de omzet van fietsen is hoog maar neemt geleidelijk af ten koste van 'branchevreemde' kanalen (zoals bouwmarkten of grote warenhuizen). Fietszaken worden steeds vaker retailorganisaties. Met name veel kleinere zaken met oudere ondernemers verdwijnen. Deze centralisatie zal de komende jaren doorgaan. Er zullen daarom meer bedrijven met personeel komen. De opkomst van de e-bike levert een hogere omzet op, maar noodzaakt ook tot grotere investeringen.

Ruim 2.700 winkels in fietsen en bromfietsen⁵¹

De branche is kleinschalig: bij een groot deel van de bedrijven werken één of twee personen. Een kleine 2.000 bedrijven hebben personeel in dienst. Gemiddeld hebben deze bedrijven die tot vier werknemers.

8.300 werknemers in 2011⁵²

De werkgelegenheid in de tweewielerbranche is in de periode 2006-2011 gestegen met 12 procent. In 2011 was er voor het eerst sprake van een stabilisatie. De overgrote meerderheid van de werkenden is man. Doorgaans wordt fulltime gewerkt. De gemiddelde leeftijd van het personeel in de branche neemt toe maar is in vergelijking met andere branches niet hoog. Het aandeel vrouwen in de branche is gering (rond de 15 procent), maar stabiel.

Tekorten aan technisch en niet-technisch personeel

De fietsenbranche verwacht de komende jaren een tekort aan technisch en niet-technisch personeel. Al met al zal de vraag naar personeel toenemen (zowel technisch als niet-technisch). Ook leidt de populariteit van de e-bike tot een grotere vraag naar specifieke competenties. De huidige markt vraagt van een fietstechnicus, naast vakmanschap, een klant- en servicegerichte instelling, een hoge kwaliteitsnorm, kostenbewustzijn en een focus op het oplossen van problemen.

Door de schaalvergroting zal er meer en meer sprake van specialisatie. Er zullen meer lagen in de verkooporganisatie ontstaan waardoor naar verwachting meer en meer een scheiding ontstaat tussen fietstechnici (in de werkplaats) en verkopers. Deze bedrijven zullen meer behoefte hebben aan gespecialiseerde verkopers met retailkennis.

Opleiding

De opleiding tot fietstechnicus (mbo-niveau 2) is bij zestien ROC's te volgen. Daarnaast zijn er opleidingen tot eerste fietstechnicus (mbo-niveau 3) en opleidingen tot verkoper fiets/bromfiets. Het onderwijs is sterk versnipperd, sommige opleidingen hebben erg weinig studenten.

In 2010 is de Tweewieler Academy (TWA) opgericht, het kennis-, opleidings- en trainingscentrum voor de tweewielerbranche en het onderwijs (www.tweewieleracademy.nl). De Tweewieler Academy is een belangrijke schakel tussen onderwijs en bedrijfsleven. Bijvoorbeeld door samen met ROC's onderwijsleerbedrijven op te zetten.

⁵¹ HBD, *Feiten en cijfers rijwielhandel*.

⁵² Innovam, *Monitor Onderwijs en Arbeidsmarkt Mobiliteitsbranche 2012/2013*

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 22 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁵³

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Fietstechnicus	246	224	266	327	328	338	51%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal niet-werkende werkzoekende fietstechnici is het afgelopen gestegen met 51 procent. Deze stijging is aanzienlijk groter dan de gemiddelde stijging van het NWW-volume (27 procent). De crisis is hier dus goed zichtbaar.

Kenniscentrum Innovam Handel bepaalt voor de mbo-opleidingen de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Tot voor kort gaven de opleidingen een goede kans op werk. Op dit moment zijn de perspectieven iets minder (maar zeker niet slecht). Doorgaans is de kans op werk in de zomer groter dan in het najaar (er worden meer fietsen gekocht en gerepareerd in de zomer). Voor de langere termijn wordt rekening gehouden met tekorten en wordt de kans op werk weer beter.

Tabel 23 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Fietstechnicus	2	ruim voldoende	voldoende
Eerste fietstechnicus	3	voldoende	voldoende
Verkoper fiets/bromfiets	2	voldoende	voldoende

Bron: Innovam, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Zij-instroom in de fietsenbranche is relatief eenvoudig. De tweewieleracademy verzorgt opleidingen voor medewerkers die nog niet zo lang in de branche werkzaam zijn en er zijn scholingsprojecten voor werkzoekenden. Ook is er een project voor mensen met beperkingen.

2Wieler: Arbeidsgehandicapten worden assistent mobiliteitsbranche

Deelnemers met een lichte arbeidshandicap kunnen sinds drie jaar deelnemen aan de volwaardige AKA-opleiding tot Assistent Mobiliteitsbranche. Dit is een samenwerkingsproject van sociale werkvoorziening Wezo in Zwolle, het Deltion College en de Tweewieler Academy van Innovam. De opleiding en technische ondersteuning wordt in samenwerking met Innovam verzorgd. Door een samenwerking met RIBW en FRION kunnen ook personen met een psychiatrische en verstandelijke handicap deelnemen.

Het concept is gebaseerd op afspraken tussen de Tweewieler Academy en tweewielerbedrijven in de regio. Het leerwerkcentrum '2Wieler' in Zwolle haalt bij hen inruilfietsen op. De deelnemers repareren deze tegen een redelijke vergoeding onder begeleiding van een trainer. Als de dienstverlening bevalt kunnen bedrijven besluiten om deelnemers een stageplaats aan te bieden en ze eventueel in dienst te nemen (misschien niet altijd voor vijf dagen per week, maar wel naar vermogen). Opdrachtgevers zijn de fietsondernemers in Zwolle en omstreken, maar bijvoorbeeld ook vakantieparken. In een samenwerkingsproject met de gemeente worden fietsen (niet van diefstal afkomstig) die niet door de eigenaar zijn opgehaald opgekocht, opgeknapt en voor een passend tarief verkocht.

Het project is 3 jaar geleden als pilot gestart. De gedachte was dat de vraag uit de markt genoeg geschoolde kandidaten zou kunnen opnemen. Voor wat betreft de fietsondernemers valt die opnamevraag tegen. Wel zijn er inmiddels fietsreparatie-diensten ingericht bij de Isala klinieken en Hogeschool Windesheim in Zwolle. Daar leren de deelnemers naast de techniek ook het vak van omgaan met klanten en service verlenen. Er zijn nu 7 deelnemers die één of meerdere certificaten hebben behaald en geschikt zijn om in de fietsenbranche een werkplek in te vullen. Nu vindt dat veelal nog plaats in de vorm van stages bij een fietsondernemer.

Bikeflex: verkorte opleiding tot fietsenmaker

Wie fietsenmaker wil worden, moet normaal gesproken twee jaar naar een ROC en dan zelf op zoek naar en leerwerkplek. Maar wanneer je op wat hogere leeftijd alsnog voor dat beroep wil kiezen, is dat een moeizame stap; dan heb je geen zin meer om aan te schuiven bij zestien- tot achttienjarigen. De Bikeflex Academy leidt werkzoekenden op tot fietsenmaker. Doelgroep wordt gevormd door mensen met een passie voor fietsen en liefst ook een beetje een technische achtergrond. Inmiddels start er ieder jaar een aantal groepen. De opleiding bij Bikeflex is verkort tot acht weken van veertig uur. Cursisten doen het officiële examen bij Innovam. Daarna worden ze gedetacheerd bij een werkgever. De bedoeling is dat deze ze na verloop van tijd in dienst neemt. De opleidingen worden gegeven op twee locaties: Zeist en (sinds kort) Geldrop. Er zullen dit jaar minimaal 48 UWV'ers, verspreid over Zeist en Eindhoven, deelnemen en uitgeplaatst gaan worden. De afgelopen jaren zijn er steeds vergelijkbare aantallen per jaar uitgeplaatst.

Organisatie

BOVAG, afdeling Tweewielerbedrijven, www.bovag.nl/fiets.

⁵³ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Bronnen

Innovam/OOMT, *Toekomstonderzoek 2015. Motorvoertuigen- en tweewielerbranche 2011*.
OOMT, *Kengetallen mobiliteitsbranche 2001-2011*.
Innovam, *Monitor Onderwijs en Arbeidsmarkt Mobiliteitsbranche 2012/2013*.
EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met BOVAG, afdeling tweewielerbedrijven),
Structuuronderzoek fietsherstellersbedrijven 2004.

5.3. Schoenherstellersbedrijven

Korte schets van de branche

Schoenhersteller is een heel oud beroep, maar het schoenmakersbedrijf is wel met zijn tijd meegegaan. De schoenhersteller heeft aan de ene kant zijn handen, zijn mes en de lijm nodig, wat het tot een typisch ambachtelijk beroep maakt. Maar aan de andere kant zijn goede machines onmisbaar geworden in de praktijk van alledag. Wat het schoenmakersvak zo bijzonder maakt, is naast het ambachtelijke werk het contact met de klanten.

Tot de belangrijkste taak van de schoenhersteller behoort het zoveel mogelijk in originele staat herstellen van de schoenen van de klant. Tot het takenpakket behoren ook: het contact met klanten, het adviseren over en uitvoeren van reparaties, het nadenken over de uitstraling van de winkel en werkplaats en over de verkoop van aanverwante artikelen.

De schoenherstellersbranche voer tot 2011 wel bij de onrust in de financiële wereld. Mensen moeten bezuinigen en zullen hun schoenen vaker ter reparatie aanbieden voordat ze nieuwe schoenen kopen.

720 ondernemingen, minder dan in 2006⁵⁴

De meeste ondernemingen zijn gespecialiseerde reparatiebedrijven, soms in combinatie met sleutelservice. De meeste omzet wordt gegenereerd met reparatie (60 procent), gevolgd door detailhandelsomzet (23 procent) en sleutelservice (11 procent). De schaal is kleinschalig: 43 procent is eenmansbedrijf, 45 procent heeft twee tot drie werkenden.

Ongeveer de helft van de ondernemers is laagopgeleid (geen startkwalificatie), een derde is middelbaaropgeleid. Veel ondernemers combineren management met uitoefening van het vak.

Ruim 1.500 werkenden, waarvan 550 in loondienst⁵⁵

Doorgaans wordt fulltime gewerkt. Bij de mensen in loondienst gaat het vooral om schoenherstellers. Twee derde van de werkenden is man.

De werkgelegenheid krimpt. Tegelijkertijd worden ook nieuwe mensen aangenomen. De branche is sterk vergrijsd: 30 procent is ouder dan 55 jaar (7 procent zelfs ouders dan 65 jaar). Er verdwijnen vanwege de vergrijzing meer schoenherstellers dan er nieuwe aanwas vrijkomt van de opleiding. Vacatures zijn vaak moeilijk te vervullen omdat er te weinig kandidaten zijn. Op www.schoenmaker.com staan altijd vacatures.

Structureel tekort

Als gevolg van enerzijds de vergrijzing van de schoenherstellers, ondernemers in het bijzonder, en anderzijds de toenemende vraag naar schoenreparaties is er een structureel tekort aan gekwalificeerde schoenherstellers ontstaan. Bij bijna één op de vijf bedrijven speelt bovendien het thema van de bedrijfsopvolging. Mede daarom wordt gewerkt aan de bekendheid en het imago van de branche, via beeldmateriaal, de verkiezing van de beste schoenmakerij en vakwedstrijden voor werkgevers, werknemers en leerlingen. Ook wordt gewerkt aan de werving van zij-instromers.

Opleiding

De opleiding tot Schoenhersteller is te volgen bij de Dutch HealthTec Academy in Utrecht (SVGB) waar ook opleidingen in gezondheidstechniek worden gegeven. De opleiding is alleen in de BBL-route te volgen, op mbo-niveau 2 en 3. In het schooljaar 2011/2012 waren er 38 studenten. Naast de reguliere opleiding schoenhersteller, geeft de DHTA ook cursussen (zoals Ambachtelijk schoenmaken, Aanpassingen aan confectieschoenen, Adviseur pasvormschoenen/schoenconsulent, Industrial Footwear Design en Opstapmodule schoenhersteller).

De schoenherstellers hebben zich gemeld bij het meldpunt bedreigde opleidingen van SOS Vakmanschap vanwege onvoldoende instroom in de opleiding en bekostigingsproblemen.

⁵⁴ EIM, *Structuuronderzoek schoenherstellersbedrijven 2011*.

⁵⁵ EIM, *Structuuronderzoek schoenherstellersbedrijven 2011*.

Arbeidsmarktperspectieven⁵⁶

De kans op werk van gediplomeerden wordt door kenniscentrum SVGB voor beide niveaus ingeschat als ruim voldoende. De kans op het vinden van een BBL-plek is goed.

Tabel 24 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Schoenhersteller	2	ruim voldoende	goed
Schoenhersteller Ondernemer	3	ruim voldoende	goed

Bron: SVGB. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013).

Binnen de schoenherstellersbranche zijn er weinig doorstroommogelijkheden naar andere functies. Bij een groter bedrijf kan een schoenhersteller doorgroeien naar leidinggevende. Daarnaast kan hij ervoor kiezen om zelfstandig ondernemer te worden en een eigen schoenherstellersbedrijf te beginnen. Schoenherstellers kunnen zich specialiseren en hun werkzaamheden uitbreiden met bijvoorbeeld het repareren van kwaliteitsschoenen en het aanbrengen van orthopedische voorzieningen aan confectieschoeisel.

Organisatie

Nederlandse Schoenmaker Vereniging (NSV), www.schoenmaker.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met NSV), *Structuuronderzoek schoenherstellersbedrijven 2011*.

5.4. Naaimachinetchnici

Korte schets van de branche

Naaimachinetchnici verkopen, onderhouden, veranderen of herstellen huishoudnaaimachines of repareren of vervangen onderdelen daarvan. Als klanten problemen hebben met hun naaimachine, kan de naaimachinetchnicus de problemen oplossen. Hij verandert, herstelt of vervangt onderdelen van de naaimachine zodat het apparaat weer werkt. Verder geeft de naaimachinetchnicus klanten advies over de aankoop of het onderhoud van de machine. Hij kan bijvoorbeeld de werking van verschillende naaimachines demonstreren en laten zien hoe de machines schoon gehouden moeten worden. Veel naaimachinebedrijven verkopen niet alleen naaimachines, maar ook borduurmachines en lockmachines of kleermakersbenodigdheden zoals garen, naalden, linten en stoffen.

Er is een toenemende belangstelling voor creatieve zelfmaakmode en textielgeëoriënteerde hobby's. Dit biedt kansen voor de branche. Tegenwoordig zijn de meeste naai-, borduur- en lockmachines computergestuurd. Dit betekent dat de naaimachinetchnicus zijn kennis op dit punt dient bij te houden.

De naaimachinebranche is kleinschalig en niet sterk georganiseerd. De doorstart van de branchevereniging AVVN als NAVAK heeft een groot aantal ondernemers enthousiast gemaakt. Samenwerking met importeurs en aanpalende branches bieden mogelijkheden voor versterking van de branche en promotie van het product. Speerpunten zijn intensieve samenwerking en gezamenlijke promotie. Dit laatste heeft vorm gekregen in de campagne 'Je gaat het maken'.

165 ondernemingen in 2008⁵⁷

Het aantal ondernemingen daalt. Ruim een derde is met name gericht op de verkoop van machines, ruim een kwart legt het accent op reparatie. Eveneens een kwart verloopt vooral kleinvak- en handwerkartikelen, stoffen en wol. In slechts één op de tien bedrijven werken meer dan vier mensen; bijna een derde van de bedrijven is eenmansbedrijf.

Ongeveer de helft van de ondernemers heeft een opleiding op mbo-niveau, ruim één op de vijf ondernemers is lageropgeleid. Belangrijkste problemen volgens ondernemers zijn het realiseren van omzet en de concurrentie.

420 werkenden⁵⁸

Ruim 80 procent van de werkenden is direct betrokken bij de verkoop en/of reparatie-activiteiten; bijna de helft werkt in loondienst. De werkgelegenheid neemt af.

⁵⁶ UWV heeft geen gegevens over niet-werkend werkzoekende schoenherstellers.

⁵⁷ EIM, *Structuuronderzoek naaimachinevakhandel 2009*.

⁵⁸ EIM, *Structuuronderzoek naaimachinevakhandel 2009*.

Ruim de helft van de werkenden werkt fulltime; bijna 60 procent is vrouw. In de daadwerkelijke reparatie werken juist meer mannen. De branche is behoorlijk vergrijsd: 35 procent van de werkenden was in 2008 tussen de 55 en 65 jaar, 6 procent was ouder dan 65 jaar.

Opleiding

Er is geen opleiding tot naaimachinetchnicus. Het beroep wordt dus in de praktijk geleerd.

Arbeidsmarktperspectieven

Er zijn geen bronnen waaruit de arbeidsmarktperspectieven van de naaimachinetchnici kunnen worden afgeleid.

Organisatie

NAVAK (voorheen AVVN), email infonavak@gmail.com⁵⁹.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met Algemene Vereniging van Naaimachinehandelaren), *Structuuronderzoek naaimachinevakhandel 2009*.

5.5. Textielreinigers

Korte schets van de branche

Een textielreiniger werkt in een stomerij. Er zijn verschillende behandelingen: chemisch reinigen, verven, ontvlekken, oppersen, verstevigen en brandwerend of waterdicht maken. Soms verzorgen stomerijen ook kledingreparaties. Er wordt bovendien niet alleen kleding gereinigd, maar bijvoorbeeld ook dekens, gordijnen en uniformen. Elke stof vraagt om een andere behandeling. Bij het reinigen wordt gewerkt met verschillende grote machines, zoals een KWL-machine en een grote natwasmachine.

De vraag vanuit de markt verandert voortdurend: ander kleedgedrag en andere materialen vergen een andere manier van reinigen. Dit maakt het noodzakelijk om te investeren in eigentijdse marketingconcepten die inspelen op bijvoorbeeld de behoefte van consumenten aan meer gemak, snelle service, ruimere openingstijden en een dienstverlening op maat. Logistiek wordt een steeds belangrijker deel van de dienstverlening.

De branche is genoodzaakt investeringen te doen om te voldoen aan strengere milieueisen. Derhalve wordt de uitvoering van divers technologisch onderzoek van belang geacht voor de textielreinigingsbranche.

De branche bestaat voor het merendeel uit zelfstandige ondernemers die onder eigen naam werken. Er bestaan enkele franchiseketens en samenwerkingsverbanden. Bij alle bedrijfsgroepen is sprake van schaalvergroting.

385 ondernemingen in 2007⁶⁰

Bijna twee derde van de ondernemingen is een zogenaamde 'warme winkel' (puur gericht op het reinigen). Daarnaast zijn er gecombineerde stomerijen/wasserijen, ondernemingen die werken in opdracht van textielreinigers, bedrijven die louter textiel opmaken (persen/strijken of depotbedrijven (met louter afgiftebalies).

Het aantal bedrijven neemt af. Minder dan één op de tien bedrijven is eenmansbedrijf; bij ruim de helft werken twee tot vier personen. Onder de 'warme winkels' bevinden zich met name kleinschalige bedrijven.

Het opleidingsniveau van ondernemers is zeer gevarieerd. Er zijn zowel lageropgeleide als middelbaar- en hogeropgeleide ondernemers. Het aantal ondernemers met een hbo-opleiding was in 2007 stijgende.

2.600 werkenden⁶¹

Een ruime meerderheid van de werkenden is direct betrokken bij de omzet uit textielreiniging (87 procent). Ongeveer 2.200 personen zijn in loondienst.

In de branche werken iets meer mannen dan vrouwen. 40 procent werkt parttime. 17 procent van de werkenden was in 2007 tussen de 55 en 65 jaar, 2 procent was ouder dan 65 jaar.

⁵⁹ Geen website bekend.

⁶⁰ EIM, *Structuuronderzoek textielreinigingsbedrijven 2008*.

⁶¹ EIM, *Structuuronderzoek textielreinigingsbedrijven 2008*.

Opleiding

Er is geen mbo-opleiding tot textielreiniger. De branche heeft een zelfstandig opleidingsinstituut, Stichting TCT, dat een breed pakket aan opleidingen aanbiedt. Het aanbod varieert van praktijkopleidingen zoals Textielwarenkennis en Vlekverwijderen, tot theoretische opleidingen, zoals Sturen op cijfers, Kwaliteit of Arbeidsomstandigheden.

Arbeidsmarktperspectieven

Er zijn geen bronnen waaruit de arbeidsmarktperspectieven van de textielreinigers kunnen worden afgeleid.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met NETEX), *Structuuronderzoek textielreinigingsbedrijven 2008*.

6. Creatief en communicatie

6.1. Muziekinstrumentenmakers

Korte schets van de branche

De muziekinstrumentmakers vormen in Nederland een branche van beperkte omvang. Toch zijn er verschillende branches te onderscheiden, die onderling weinig met elkaar te maken hebben. Er zijn makers en verkopers van:

- toetsinstrumenten (piano's, accordeons etc.);
- blaasinstrumenten (orgels, koperblaasinstrumenten, saxofoons, dwarsfluiten etc.);
- strijkinstrumenten (violen, cello's etc.);
- tokkelinstrumenten (gitaren, harpen etc.);
- gemengde bedrijven (met name gericht op de doorverkoop en verhuur, in beperkte mate zelf vervaardigd);
- overige bedrijven (vervaardiging en/of reparatie van andersoortige muziekinstrumenten, eventueel in combinatie met lesgeven, optreden, pianostemmen, et cetera).

Een groot deel van de omzet wordt overigens gegenereerd uit de reparatie en restauratie van muziekinstrumenten.

De onderscheiden branches hebben te maken met totaal verschillende markten. In de meeste bedrijfstypen vormen amateurmuziekbeoefenaars de belangrijkste klantengroep. De 'toetsinstrumentenbedrijven' zijn juist voornamelijk gericht op instellingen zoals kerken en muziekscholen. De 'overige bedrijven' krijgen naar verhouding veel klanten vanuit de harmonie-, fanfare- en brassbandwereld, evenals de 'blaasinstrumentenbedrijven'. Het 'blaasinstrumentenbedrijf' is daarnaast naar verhouding sterk georiënteerd op de professionele muziekbeoefenaar. Dit geldt ook voor het 'strijkinstrumentenbedrijf' en het 'tokkelbedrijf'.

De branche kampt met concurrentie van de internet- en postorderverkoop en de import van instrumenten uit China. Het realiseren van voldoende omzet is nogal eens lastig, ook vanwege de bezuinigingen op het orkestbeleid.

465 bedrijven in 2009⁶²

Het aantal muziekinstrumentmakersbedrijven bleef in de periode 2005-2009 ongeveer even groot. Daarbij is het aantal bedrijven dat blaasinstrumenten (excl. orgels) of tokkelinstrumenten maakt gegroeid en het aantal bedrijven dat strijkinstrumenten maakt gedaald.

De branche is kleinschalig: vrijwel alle ondernemingen hebben één vestiging; in twee derde van de bedrijven is slechts één persoon werkzaam.

De ondernemers in deze branche zijn relatief hooggeschoold: de grootste groep ondernemers, 36 procent, heeft een hbo- of hts-opleiding als hoogst voltooide opleiding. Ruim een kwart voltooide het middelbaar beroepsonderwijs

Bijna 1.000 werkenden in 2009⁶³

De helft van alle werkzame personen is direct betrokken bij het vervaardigen, repareren of restaureren van muziekinstrumenten. Twee derde van de werkenden werkt fulltime.

Bij de toetsinstrumentenbedrijven werken de meeste mensen (ongeveer een derde); de rest van de werkgelegenheid is redelijk verdeeld over de andere branches. Tussen 2004 en 2009 is de werkgelegenheid iets afgenomen.

In de muziekinstrumentenmakersbranche werken beduidend meer mannen dan vrouwen: 80 procent tegenover 20 procent. De branche is sterk vergrijsd: 26 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar, 5 procent is ouder dan 65 jaar.

Inleen van personeel komt maar op kleine schaal voor. 9 procent van de bedrijven ondervond in 2009 grote problemen bij het aantrekken van vakbekwaam personeel.

⁶² EIM, *Structuuronderzoek muziekinstrumentenmakersbedrijven 2010*.

⁶³ EIM, *Structuuronderzoek muziekinstrumentenmakersbedrijven 2010*.

Opleiding

De opleiding Muziekinstrumentenmaker op mbo-niveau 4 is te volgen aan het hout- en meubileringscollege in Amsterdam en Rotterdam.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 25 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁶⁴

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Muziekinstrumentenmaker/reparateur	22	25	20	28	35	32	28%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Er zijn weinig muziekinstrumentenmakers ingeschreven als niet-werkend werkzoekende. Het aantal is het afgelopen jaar wel gestegen, maar niet sterker dan de gemiddelde stijging van het NWW-volume (37 procent).

Organisatie

Nederlandse Groep van Vioolmakers en Strijkstokkenmakers (NGV), www.ngv-vioolbouw.nl.

Nederlandse Vereniging MuziekinstrumentMakers (NVMM), www.de-nvmm.nl.

Vereniging van Orgelbouwers in Nederland (VON), www.orgelbouwers.nl.

Vereniging voor Pianotechnici Nederland (VVPN), www.vvpn.nl.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met (NGV, NVMM, VON, VVPN, CNV Vakmensen en FNV Bouw), *Structuuronderzoek muziekinstrumentenmakersbedrijven 2010*.

6.2. Ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van schoenen en tassen

Korte schets van de branche

De branche ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van tassen en schoenen wordt gekenmerkt door kleinschaligheid en exclusiviteit. De afzetmarkt is tweeledig:

- Er is een markt voor exclusieve en originele tassen en schoenen, al is die niet groot. Voor de gehele branche vormen de winkels en galleries de belangrijkste klantgroep. Particuliere consumenten zijn echter ook belangrijke afnemers. De ambachtelijk bedrijven bedienen daarnaast sterk de theaters en de overige bedrijven de groep 'overige klanten'.
- Daarnaast zoeken handelsmaatschappijen leveranciers die ontwerpen en samples kunnen maken. Veel productie is verplaatst naar het buitenland. De aandacht voor het ontwerp komt weer sterk terug in Nederland, met name ook door de aandacht voor Dutch Design. Het aantal ontwerpers neemt toe, net als de vraag naar bedrijven die een kleinschalige productie willen uitvoeren of een machinepark ter beschikking stellen.

Grootste problemen zijn volgens de ondernemers de concurrentie van niet-handgemaakte producten en het vinden van leveranciers.

175 ondernemingen: tachtig procent is eenmanszaak

⁶⁵

Bijna drie kwart van de ondernemingen is sterk ambachtelijk en gericht op het ontwerpen en vervaardigen van schoenen en tassen. De rest is een tamelijk heterogene groep met accenten op doorverkoop, geven van cursussen, reparatie, etc. Er zijn enkele groothandels. De meeste ondernemingen zijn gericht op het vervaardigen van tassen, een minderheid richt zich op schoenen. Het overgrote deel van de productie en reparatie vindt handmatig plaats; fabrieksmatige productie is zeer beperkt. De computer wordt nog niet breed ingezet. Als hij wordt gebruikt, dan is het vooral voor het ontwerpen van patronen, mallen en uitslagen die vervolgens door een computergestuurde machine tot een prototype of onderdeel van een product leiden.

Het is een relatief jonge branche, bijna drie kwart van de ondernemingen is jonger dan vijf jaar. De ambachtelijke bedrijven bestaan gemiddeld genomen al aanzienlijk langer (tien jaar) dan de kleine productiebedrijven en groothandels (vier jaar).

⁶⁴ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

⁶⁵ EIM, *Structuuronderzoek ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van schoenen en tassen 2011*.

250 werkenden, veel vrouwen en hogeropgeleiden⁶⁶

Vrijwel alle werkenden zijn direct betrokken bij het ontwerpen of vervaardigen. Meest voorkomende functies zijn ambachtelijk schoenmaker en tassenmaker. De grote meerderheid is (daarnaast) ondernemer, manager of filiaalhouder. Kenmerken van de werkenden:

- veel vrouwen: 66 procent van de werkenden is vrouw;
- vooral dertigers en veertigers: 12 procent van de werkenden is 55-plus, 6 procent is jonger dan 25;
- veel hogeropgeleiden: 53 procent van de ondernemers heeft een hbo-opleiding (onder andere Kunstacademie), 11 procent universiteit.

35 procent van de werkgelegenheid bevindt zich in de regio Zuid-Oost.

Onderwijs

Het kenniscentrum SVGB verzorgde tot 2010 de opleiding tot Ambachtelijk schoenmaker en tassenmaker. Deze is opgegaan in de opleiding 'Creatief vakman', die ook opleidt tot specialisaties in andere creatief-technische beroepen zoals glazenier, keramist, ambachtelijk meubelmaker, hoedenmaker en goud- en zilvermid. Deze opleiding Creatief vakman wordt gegeven op drie locaties in het land, waarvan er twee de mogelijkheid bieden tot specialisatie voor deze branche:

- De opleiding Creatief vakman met de mogelijkheid tot uitstroom als leerbewerker is in september 2010 van start gegaan bij SintLucas in Bostel. Hier wordt ook de deeltijd cursus Ambachtelijk tassen maken gegeven (twee groepen).
- In 2011 is HMC gestart met de opleiding Creatief vakman in Amsterdam, met de mogelijkheid tot uitstroom als bijvoorbeeld ambachtelijk schoenmaker of lederwarenmaker.

Daarnaast zijn er particuliere opleidingen en diverse cursussen. Zo is in Arnhem bij het LeerLokaal een particuliere opleiding Tassen maken van start gegaan. Deze opleiding is erkend als kort beroepsonderwijs. Daarnaast heeft de DHTA opleidingen Ambachtelijk schoenmaken (mbo) en Industrial Footwear Design (hbo+). Ook bieden diverse kunstacademies een afstudeerrichting 'Schoenen ontwerpen' en biedt Artex-Arnhem de masteropleiding Shoe Design.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 26 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁶⁷

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Ontwerper/modellieur lederwaren of schoenen	12	10	13	17	13	11	10%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

De afzetmarkt voor ambachtelijk vervaardigers van schoenen en tassen is niet heel groot. Er is dus geen plaats voor heel veel ontwerpers en vervaardigers van schoenen en tassen. De beroepsgroep is ook klein. Er zijn amper niet-werkend werkzoekenden uit de beroepsgroep ingeschreven bij UWV.

SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de creatieve sector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Al met al zijn de arbeidsmarktperspectieven van de relevante mbo-opleidingen redelijk (voldoende). Kansen liggen met name in het zelfstandig ondernemerschap.

Tabel 27 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Lederwarenmaker	4	voldoende	onbekend
Ambachtelijk Schoenmaker	4	voldoende	voldoende

Bron: SVGB, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisaties

Sinds 2004 is FeetBag de branchevertegenwoordiger voor vervaardigers en/of ontwerpers van schoenen en tassen (leerbewerkers). In 2007 is een samenwerking gestart tussen drie verwante branchevertegenwoordigers; Feetbag, de NHV (Nederlandse Hoeden Vereniging) en de Branchevereniging van Kleermakers & Modevakscholen (BvK). Gezamenlijk hebben zij de vakbeurs 'Mode van Top tot Teen' georganiseerd. Naar aanleiding van dit succes is besloten om de activiteiten van de verenigingen voor elkaars leden open te stellen. Ze hebben een gemeenschappelijke website ontwikkeld, www.modevantoptotteen.nl.

⁶⁶ EIM, *Structuuronderzoek ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van schoenen en tassen 2011*.

⁶⁷ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Bronnen

EIM, in opdracht van het HBA (in samenwerking met Feetbag). *Structuuronderzoek ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van schoenen en tassen 2011*.
www.svgb.nl

6.3. Glasblazers

Korte schets van de branche

De branche waarin glasblazers actief zijn is in Nederland klein. De branche bestaat voornamelijk uit kleine tot iets grotere ateliers waar glasblazers – al dan niet in samenwerking met ontwerpers – glasobjecten blazen. In navolging van diverse andere landen (zoals de VS en Australië) vindt in Nederland langzaam een omslag plaats naar studioglaskunst: moderne glaskunst gemaakt door een autonoom kunstenaar (ook wel 'vrij glas' genoemd). In de glaskunst zien we met name de laatste tien jaar steeds meer verrassende combinaties van materialen.

Omzet wordt gegenereerd met opdrachten voor kunstenaars en ontwerpers en met de verkoop van sierglas. Het sierglas wordt verkocht via winkels bij glasblazerijen of via galeries. Ook vindt er verkoop via internet plaats. Daarnaast zijn er glasblazerijen die workshops aanbieden. Tot slot zijn er de glasblazerijen die tegen entreegelden demonstraties geven.

Naar schatting twintig glaskunstbedrijven

Bij de Kamer van Koophandel staan 57 bedrijven geregistreerd die aangemerkt kunnen worden als glasblazerijen. Hieronder vallen diverse bedrijven zoals blazerijen voor laboratoriumglas of neonglas en glaskunst. Het aantal bedrijven in de glaskunst wordt geschat op een kleine twintig. Of dit allemaal actieve bedrijven zijn waar voldoende omzet wordt gegenereerd om in eigen levensonderhoud te kunnen voorzien, is de vraag. Al met al gaat het om een zeer kleine branche. De grootste glasblazerijen van Nederland staan in Leerdam: de blazerij van Royal Leerdam Crystal en de glasblazerij van het Nationaal Glasmuseum, waar de laatste jaren zeer intensief met kunstenaars en ontwerpers wordt samengewerkt.

Naar schatting veertig glaskunstblazers, relatief hoogopgeleid

Een grove schatting is dat er zo'n veertig glaskunstblazers actief zijn in Nederland (gemiddeld ongeveer twee per bedrijf). Uit kleinschalig onderzoek komt naar voren dat glasblazers vrij hoog zijn opgeleid (veel hbo of universiteit). Glasblazen is de hoofdactiviteit en veruit de belangrijkste inkomstenbron voor de respondenten; een klein aantal geeft ook workshops of cursussen.

Opleiding

De mbo-kwalificatie Glasblazer (niveau 4) maakt deel uit van het kwalificatiedossier Creatief vakmanschap. In september 2011 is er een regulier opleidingstraject gestart bij Vakschool Schoonhoven voor Creatief vakman, waarin glasblazer één van de uitstroomdifferentiaties is. Gezien de beperkte behoefte op de arbeidsmarkt is er is plaats voor vier studenten per jaar.

Arbeidsmarktperspectieven

Gezien de geringe omvang van de branche en het grote aantal zelfstandig ondernemers zijn er amper vacatures voor glasblazers. Er zijn ook amper glasblazers ingeschreven als niet-werkend werkzoekende. Loopbaanperspectieven liggen namelijk vooral in het zelfstandig ondernemerschap.

Tabel 28 Niet-werkend werkzoekenden (ingeschreven bij UWV) ⁶⁸

	2012			2013		Groei '12-'13 (jun)	
	mrt	jun	sep	dec	mrt		jun
Glasblazer/-kunstenaar	16	15	13	14	16	16	7%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de creatieve sector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Er is voldoende kans op werk (als zelfstandig ondernemer).

⁶⁸ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Tabel 29 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Glasblazer	4	voldoende	onbekend

Bron: SVGB, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisaties

Stichting Vrij Glas, www.vrijglas.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

6.4. Glazeniers

Korte schets van de branche

De glazeniersbranche is een kleinschalige branche. De belangrijkste inkomstenbron is het vervaardigen, repareren en restaureren van glas-in-lood. Een klein deel van de glazeniers verdient de kost met beeldende glaskunst en het maken van glazen gebruiksvoorwerpen. Naast de traditionele technieken voor het ontwerpen, maken, repareren en/of restaureren van glas-in-lood komen nieuwe technieken, apparatuur en producten beschikbaar. Het aanbrengen van een afbeelding op glas kan door handmatig tekenen, maar ook met druktechnieken die afkomstig zijn uit de grafische industrie zoals fotodruk en zeefdruk. De verf die hiervoor gebruikt wordt kan worden ingebrand maar ook op tweecomponentenbasis worden gehecht. De ovens worden groter, waardoor panelen met grotere afmetingen kunnen worden gebrand en gefused. Ook digitalisering vindt steeds meer een weg in de branche, bij zowel het ontwerp als bij de bewerking van glas. Voorbeelden zijn digitale ontwerpprogramma's zoals Glass Eye 2000 en computergestuurde lasertechnologie.

Het merendeel van de glazeniers werkt als zzp'er met een eigen specialisme. Er wordt steeds meer samengewerkt met andere specialisaties, bijvoorbeeld voor zandstraaltechnieken, brandschilderen of het zetten en uitnemen van ramen (door glaszetbedrijven). De concurrentie op de markt van restauratieopdrachten is op dit moment groot. De prijzen staan sterk onder druk, wat nadelig kan zijn voor de kwaliteit. Om kwaliteit aantoonbaar te maken heeft de OVG (Ondernemersvereniging van Glazeniers) een certificering ontwikkeld. Een systematiek van certificering en kwaliteitsborging ten behoeve van restauratie van glas is binnen de OVG in ontwikkeling. Naast de certificering heeft de ontwikkeling van de 'Code van de Glazenier' een gunstige ontwikkeling op de kwaliteit en de bedrijfs- en persoonlijke veiligheid in de ateliers en werkplaatsen.

340 ondernemingen, 70 procent eenmansbedrijf

De totale omzet van de branche bedroeg in 2009 naar schatting ongeveer 20 miljoen euro. De omzet is sinds 2004 langzaam toegenomen. In 2010 is de omzet naar verwachting opnieuw iets toegenomen omdat de belangstelling voor glas-in-lood nog steeds toeneemt, evenals het aantal te restaureren objecten.

560 werkzame personen in 2010

De leeftijd in de branche ligt hoger dan gemiddeld: 25 procent van de werkenden is 55-65 jaar, 5 procent is ouder dan 65 jaar. Bijna twee derde van de werkenden is man. Het aantal werkzame personen groeide de afgelopen jaren met vijf tot tien per jaar. Omdat er in de branche veel zzp'ers werkzaam zijn, zijn er weinig vacatures. Een deel van de personeelsbehoefte wordt echter via het informele circuit ingevuld. Het aantal vacatures wordt geschat op circa tien per jaar.

Opleiding

Sinds september 2008 wordt de opleiding Glazenier verzorgd door Vakschool Schoonhoven, onderdeel van ROC Zadkine. Dit is de enige reguliere mbo-opleiding tot glazenier in Nederland. In de huidige kwalificatiestructuur is de kwalificatie glazenier opgenomen als uitstroom van het kwalificatiedossier Creatief vakmanschap (niveau 4). Het aantal leerlingen voor de opleiding Glazeniers van de Vakschool Schoonhoven is 39. Dit is inclusief elf deeltijd-leerlingen. Omdat de Vakschool Schoonhoven is gestopt met het aannemen van nieuwe leerlingen in de deeltijd-BOL neemt het aantal leerlingen voor deze leerweg af.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 30 Niet-werkend werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁶⁹

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Glazenier	<10	10	14	19	18	19	90%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Er zijn weinig glazeniers ingeschreven als werkzoekende. SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de creatieve sector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De arbeidsmarktperspectieven voor glazenier worden als voldoende ingeschat. Perspectieven liggen vooral in het zelfstandig ondernemerschap. In de regel is het niet heel moeilijk om een stageplek te vinden.

Tabel 31 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Glazenier	4	voldoende	ruim voldoende

Bron: SVGB, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Ondernemersvereniging van Glazeniers, www.ovgonline.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

6.5. Goud- en zilversmeden

Korte schets van de branche

Onder de branches goudsmeden en zilversmeden vallen bedrijven die zich bezighouden met het ontwerpen, vervaardigen, repareren en soms ook restaureren van edelmetalen sieraden en gebruiksvoorwerpen. De verkoop van zelfvervaardigde voorwerpen en reparatie zijn voor de meeste bedrijven de belangrijkste bronnen van inkomsten. Het verzorgen van cursussen in het eigen atelier en/of het lesgeven bij een stichting voor kunstzinnige vorming of volksuniversiteit is voor veel goud- en zilversmeden een aanvullende inkomstenbron. Er is veel interesse voor deeltijdopleidingen en cursussen goudsmeden vanuit de vrijetijdsector.

Nieuwe technieken doen ook hier hun intrede. Ontwerpen en produceren met behulp van de computer (CAD/CAM systeem) is een techniek die inmiddels brede toepassing vindt in het goudsmedenvak. Ook 3D-printing doet zijn intrede. Deze digitale ontwikkeling gaat zo snel dat het voor een individuele edelsmid nauwelijks haalbaar is zelf te investeren in deze apparatuur. De goudsmeden die traditioneel vakmanschap weten te combineren met nieuwe technologie zullen naar verwachting een sterkere concurrentiepositie krijgen in de markt.

De branche is een ondernemende branche en vraagt om snel schakelen. Het gedrag van consumenten verandert sterk door bijvoorbeeld de opkomst van het internetshoppen, het gebruik van mobiele communicatiemiddelen en social media. Daarnaast zullen demografische veranderingen in Nederland invloed hebben op de vraag naar sieraden. Bij goudsmidbedrijven is relatief weinig merkbaar van de crisis als het gaat om de verkoop van sieraden. Het reparatie-aanbod blijft aanzienlijk. Steeds meer klanten leveren edelmetalen, met een emotionele waarde, in met het verzoek om er een nieuw sieraad van te maken. Bij de verkoop van sieraden in het lagere segment is de crisis meer merkbaar. Onderscheidend zijn is voor de goudsmid-ondernemer dan ook essentieel.

Om kwaliteit aantoonbaar te maken, zijn initiatieven ontstaan om de titel meester in te voeren, bijvoorbeeld het Bossche Gilde van Meestersmeden (opgericht in 2010, met als doel uit te groeien tot een landelijke organisatie). Daarnaast is het voor goudsmidondernemingen mogelijk te worden gecertificeerd met het keurmerk 'Erkend Ambachtelijke Onderneming', een initiatief van het HBA en de branchevereniging VGZ.

⁶⁹ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Naar schatting 1.250 tot 1.300 ondernemingen in 2012⁷⁰

Sinds 2008 is het aantal goud- en zilversmidsbedrijven waarschijnlijk gedaald. Bijna drie kwart van de ondernemingen is goud- of zilversmid: zij halen een belangrijk deel van de omzet uit de verkoop van zelf vervaardigde producten. De rest richt zich met name op reparatie of doorverkoop of heeft het smidswerk als bijverdienste. Meer dan de helft van de bedrijven is eenmansbedrijf.

Veel bedrijven hebben lage omzetten omdat zij parttime met het vak bezig zijn. Bij de reparatiebedrijven ligt de omzet per bedrijf hoger.

Ruim 1.800 werkzame personen⁷¹

Omdat er in de branche veel eenmansbedrijven werkzaam zijn, zijn er weinig vacatures. Een deel van de personeelsbehoefte wordt bovendien via het informele circuit ingevuld.

60 procent van de werkenden is man, 40 procent is vrouw. Een groeiend deel van de branche vergrijsd: 37 procent is 55-65 jaar, 1 procent is ouder dan 65 jaar. Dit betekent dat er mogelijk wel meer mogelijkheden komen voor bedrijfsoverdracht.

Onderwijs

De Vakschool Schoonhoven is de enige onderwijsinstelling in Nederland die de mbo-opleidingen Goudsmid en Zilversmid aanbiedt. De opleiding wordt alleen in de BOL-route gegeven, maar kan ook in deeltijd worden gevolgd. De opleiding heeft echter hoge uitvoeringskosten vanwege het gebruik van kostbare materialen en machines, terwijl de leerlingaantallen laag zijn. De afgelopen jaren is het leerlingenaantal gehalveerd. Hierdoor is het moeilijk de opleiding in de lucht te houden. De opleiding heeft zich daarom gemeld bij het meldpunt bedreigde opleidingen van SOS Vakmanschap.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 32 Niet-werkend werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁷²

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Edelsmid/edelmetaalbewerker	87	89	80	82	85	83	-7%
Goudsmid	102	99	105	119	127	129	30%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal niet-werkende werkzoekenden voor edelsmid blijft redelijk stabiel rond de 85. Sinds begin 2013 is het aantal ingeschreven goudsmiden wel gestegen. SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de creatieve sector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk wordt ingeschat als voldoende. Ook de kans op stage is voldoende. Mogelijkheden liggen vooral in het zelfstandig ondernemerschap; er zijn weinig vacatures in de betreffende beroepen.

Tabel 33 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Basisgoudsmid	3	voldoende	voldoende
Zilversmid	4	voldoende	ruim voldoende
Goudsmid	4	voldoende	ruim voldoende

Bron: SVGB, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013).

Organisatie

De vereniging van goud- en zilversmeden, www.vgz.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

EIM, in opdracht van het HBA (in samenwerking met VGZ), *Structuuronderzoek goud- en zilversmidsbedrijven 2008*.

⁷⁰ www.svgb.nl, gebaseerd op Ditmeijers' Research, *Arbeidsmarkt en structuuronderzoek goud- & zilversmedenbranche 2013*. Het structuuronderzoek Goud- en zilversmidsbedrijven 2008 telde in 2007 in totaal 2.980 werkzame personen. Mogelijk is hier sprake van een andere afbakening.

⁷¹ www.svgb.nl, gebaseerd op Ditmeijers' Research, *Arbeidsmarkt en structuuronderzoek goud- & zilversmedenbranche 2013*.

⁷² Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

6.6. Hoedenmakers

Korte schets van de branche

De hoedenbranche wordt gekenmerkt door kleinschaligheid en exclusiviteit. Er is een markt voor exclusieve en originele hoeden die groeit met de toenemende gewoonte om bij speciale gelegenheden hoeden te dragen. Het overgrote deel van de hoedenmakers heeft als hoofdactiviteit het ontwerpen en vervaardigen van hoeden; een klein deel van deze groep legt zich alleen toe op het vervaardigen. Er zijn ook ondernemingen met een andere hoofdactiviteit, die toch een deel van hun omzet halen uit hoeden. De vervaardiging van hoeden gebeurt in deze branche overwegend handmatig; slechts een klein deel fabriceert (ook) meer fabrieksmatig.

Originaliteit, vakmanschap en ondernemerschap zijn belangrijk om in deze branche succesvol te zijn. Er liggen kansen omdat kledingmerken op zoek gaan naar een speciale kledinglijn met bijbehorende schoenlijn en accessoires zoals tassen, corsages en hoeden. Bovendien neemt de vraag naar handgemaakte producten toe. Er zijn ook bedreigingen. De hoedenbranche heeft bijvoorbeeld te maken met steeds meer hoedenmakers in de hobbysfeer die de mogelijkheid hebben om onder de kostprijs een hoed te vervaardigen. De branche ondervindt ook prijsconcurrentie door industrieel vervaardigde hoeden en productie in lagelonenlanden (bijvoorbeeld China). Al met al ontstaat er veel concurrentie in het lagere segment en liggen de kansen in het kleine, hogere segment. De markt voor exclusieve en originele hoeden is niet groot. Deze groep mensen vraagt naast exclusiviteit en originaliteit om een hoge kwaliteit. Alleen de excellente vakmensen die zich sterk profileren, weten een volledig levensvatbaar bedrijf te realiseren.

Als gevolg van de economische crisis is deze omzetsamenstelling wel onderhevig aan verandering. De volgende ontwikkelingen kenmerken de huidige situatie in de branche:

- de vraag naar handgemaakte producten neemt toe want dit geeft een uitstraling van uniciteit en authenticiteit;
- de vraag naar dure hoeden neemt af; de vraag naar breed te dragen hoeden neemt toe;
- de vraag naar haarversiering/hair fashion met een lagere prijs neemt toe; daarmee onderscheid je je voor een betaalbare prijs.

Ongeveer 150 ondernemingen in 2007⁷³

Ruim 80 procent van de bedrijven is eenmanszaak. Er zijn veel ondernemingen met een kleine omzet, maar 19 procent realiseert meer dan 50.000 euro omzet. Maar één op de vijf van de ondernemers is voor het levensonderhoud afhankelijk van de inkomsten uit het hoedenmaken. De meesten hebben ook andere inkomsten, of een verdienende partner.

225 hoedenmakers in 2006⁷⁴

De overgrote meerderheid van de hoedenmakers is vrouw. De meerderheid werkt parttime. Er is sprake van een zekere vergrijzing in de beroepsgroep: in 2006 was al 20 procent van de hoedenmakers tussen de 55 en 65 jaar, 7 procent was ouder dan 65 jaar.

Opleiding

De opleiding tot Creatief vakman bij Sint Lucas in Boxtel biedt de mogelijkheid om uit te stromen als hoedenmaker. Sinds 2011 is deze opleiding ook bij het HMC mbo vakschool Amsterdam te volgen. In het streven naar meer uniformiteit in de hoedenbranche en om voor de consument duidelijk te maken wat het niveau is waarop een hoedenmaker zich heeft bekwaamd en op welke materialen dit vakmanschap zich toespitst, introduceert de Nederlandse Hoedenvereniging (NHV) een branche-examen. Dit examen komt naast de reguliere opleidingen tot Creatief vakman in Boxtel en Amsterdam te staan.

Arbeidsmarktperspectieven⁷⁵

SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de creatieve sector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerde hoedenmakers wordt ingeschat als voldoende. Mogelijkheden liggen hoofdzakelijk in het zelfstandig ondernemerschap. Ruimte op de arbeidsmarkt in de hoedenbranche uit zich dan ook niet in een vacatureaanbod. Wel signaleert branchevereniging NHV dat de ruimte op de arbeidsmarkt licht toeneemt, mogelijk vanwege de vergrijzing. Daarnaast geeft ze aan dat er altijd ruimte zal zijn voor ondernemende hoedenmakers die een nieuwe markt aanboren door gebruik van vernieuwende materialen en producten.

Tabel 34 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Hoedenmaker	4	voldoende	niet bekend

Bron: SVGB, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

⁷³ EIM, *Structuuronderzoek ontwerpers en vervaardigers van hoeden 2007*.

⁷⁴ EIM, *Structuuronderzoek ontwerpers en vervaardigers van hoeden 2007*.

⁷⁵ UWV heeft geen gegevens over niet-werkende werkzoekenden voor hoedenmakers.

Organisatie

De Nederlandse Hoedenvereniging (NHV), www.nederlandsehoedenvereniging.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

EIM, in opdracht van het HBA (in samenwerking met NHV), *Structuuronderzoek ontwerpers en vervaardigers van hoeden 2007*.

6.7. Uurwerkmakers: horlogemakers en klokkenmakers

Korte schets van de branche

De belangrijkste activiteit in de branche is het repareren van horloges en klokken. Er zijn ook bedrijven die uurwerken restaureren of nieuwe uurwerken vervaardigen. De markt is de afgelopen jaren wel aangetrokken door de toenemende populariteit van mechanische horloges en de toenemende vraag naar reparatie. Het reparatieaanbod lijkt nu voor zowel horloges als klokken stabiel.

De zelfstandig uurwerkmaker moet zich steeds meer bewijzen in zijn vaardigheden. De 'nieuwe' generatie heeft bijscholing nodig omdat de mechanische en de digitale horloge-uurwerken een andere servicebenadering nodig hebben. Ook de inrichtingseisen voor een modern atelier zoals grote merken die stellen, worden steeds belangrijker. Investerings- en scholingskosten zijn vaak moeilijk op te brengen.

Internet wordt steeds belangrijker: als middel om in contact te komen met klanten, als verkoopkanaal of voor de inkoop van onderdelen.

328 uurwerk-ondernemingen in 2012⁷⁶

Ruim een derde van de ondernemingen is kleinwerksspecialist (gericht op horloges), eveneens ruim een derde is grootwerksspecialist (gericht op klokken) en bijna een kwart heeft hierbinnen geen focus. Naast de gespecialiseerde uurwerkondernemingen zijn er ook nog meer dan honderd juweliers met uurwerkreparatie als nevenactiviteit. Het aantal bedrijven in de branche neemt af, maar het aantal kleinwerksspecialisten neemt toe.

Bijna drie kwart van de bedrijven is eenmansbedrijf. Binnen de kleinwerkbranche is het aantal grotere reparatiebedrijven groeiende. Dit zijn de ondernemingen die over het algemeen toekomstbestendig zijn omdat ze kunnen investeren in apparatuur, klimaatbeheersing en in (bij-)scholing voor een gecertificeerde specialisatie.

540 werkzame personen in 2012⁷⁷

De overgrote meerderheid van de werkenden is man (82 procent). De uurwerkmakersbranche kent in vergelijking met de Nederlandse werkzame beroepsbevolking een vergrijsd patroon: 27 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar, 13 procent is zelfs ouder dan 65 jaar.

Omdat er in de branche veel eenmansbedrijven werkzaam zijn, zijn er weinig vacatures. Daarnaast wordt een deel van de vacatures via het informele circuit ingevuld. Ook is er sprake van personeelsverloop tussen bedrijven, wat niet zichtbaar wordt. Dit verloop is mede het gevolg van toegenomen specialisatie.

Opleiding

De opleiding Uurwerktechniek wordt gegeven aan de Vakschool Schoonhoven. Deze specialistische opleiding maakt onderdeel uit van ROC Zadkine. Er is een opleiding op mbo-niveau 3 (medewerker uurwerktechniek) en één op niveau 4 (uurwerktechnicus). De opleidingen worden in de BOL-vorm gegeven. In het schooljaar 2011/2012 waren er 78 studenten, hoofdzakelijk op niveau 4.

De uurwerkmakers hebben zich gemeld bij het meldpunt bedreigde opleidingen van SOS Vakmanschap vanwege teruglopende instroom, de druk om te veralgemeniseren, de verkorting van de mbo-4 opleiding naar drie jaar en de hoge uitvoeringskosten.

Arbeidsmarktperspectieven⁷⁸

SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de creatieve sector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk wordt voor beide opleidingen als voldoende ingeschat. De toenemende vergrijzing van het vak en de vraag naar reparatie versterken de mogelijkheden voor een baan voor de horlogemaker met een vakdiploma. De gediplomeerde horlogemakers vinden hun werkplek vaak bij de grotere service- en reparatieateliers. Ook het starten van een eigen onderneming is mogelijk.

⁷⁶ www.svgb.nl. Gebaseerd op Ditmeijers' Research, *Arbeidsmarkt en structuuronderzoek voor de uurwerkbranche 2012*.

⁷⁷ www.svgb.nl. Gebaseerd op Ditmeijers' Research, *Arbeidsmarkt en structuuronderzoek voor de uurwerkbranche 2013*.

⁷⁸ UWV heeft geen gegevens over niet-werkende werkzoekenden voor uurwerktechnici.

Het is echter door de selectieve onderdelendistributie en de inrichtingseisen (die vaak een grote investering vragen in machines en gereedschappen) wel steeds lastiger om als zelfstandig ondernemer te starten. De kans op het vinden van een stageplaats is beter voor de niveau-4 opleiding dan voor de niveau-3 opleiding.

Tabel 35 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Medewerker Uurtechniek	3	voldoende	voldoende
Uurwerktechnicus	4	voldoende	ruim voldoende

Bron: SVGB, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Nederlandse Juweliers- en Uurwerkenbranche (NJU), www.nju.nl

Bronnen

www.svgb.nl

EIM, in opdracht van het HBA (in samenwerking met NJU en SVGB), *Structuuronderzoek uurwerkherstelbedrijven 2008*.

6.8. Juweliers

Korte schets van de markt

Tot de juweliersbranche worden bedrijven gerekend waarvan de omzet voor ten minste 50 procent bestaat uit de verkoop van gouden, zilveren en diamanten voorwerpen en/of uurwerken. Deze ondernemingen hebben als hoofdactiviteit het verkopen van sieraden en horloges. Vrijwel alle juweliers verkopen sieraden, trouwringen en kleine uurwerken. Daarnaast voeren zij haast allemaal reparaties uit aan sieraden. Een aantal ondernemingen heeft als nevenactiviteit het herstel van sieraden en het vervaardigen van nieuw werk in zilver of goud. De meeste juweliers besteden de reparatie van sieraden en horloges en het vervaardigen van nieuw werk echter uit.

De juweliersbranche is conjunctuurgevoelig. De branche volgt ongeveer de trend in de totale detailhandel. In het hoogste segment van de markt is nog weinig merkbaar van de crisis als het gaat om de verkoop van sieraden en horloges. In het lagere segment is de crisis meer merkbaar. Over het geheel genomen is er het afgelopen jaar sprake van stabilisering van de markt

De wijze waarop klanten op zoek gaan naar artikelen verandert sterk door maatschappelijke ontwikkelingen als de opkomst van het internetshoppen, het gebruik van mobiele communicatiemiddelen en social media. De juwelier zal daarop moeten inspelen. Daarnaast zullen demografische veranderingen in Nederland invloed hebben op de vraag naar juweliersartikelen. De consument heeft steeds meer aandacht voor trends. Dit vraagt van de juwelier een proactieve houding als het gaat om inkoop maar ook om slimme manieren om klanten te trekken. In sieraden worden steeds vaker andere materialen dan de traditionele edelmetalen en edelstenen gebruikt. Dit is enerzijds een trend maar anderzijds ook het gevolg van de hoge prijzen voor goud en zilver. Door die (tijdelijk) hoge prijzen van edelmetalen is de verwachting dat de vraag naar lichtere gouden en zilveren sieraden zal toenemen.

Overvallen op juweliers zijn de afgelopen tijd herhaaldelijk in het nieuws geweest. Het totaal aantal overvallen is in 2012 echter gedaald en de pakkans voor daders aanzienlijk toegenomen. Voor ondernemers blijft het essentieel dat zij leren hoe risico's te beperken en hoe te handelen tijdens een overval.

1.385 ondernemingen in 2012⁷⁹

84 procent van de bedrijven in de branche is een detailhandelgerichte juwelier. De rest is een juwelier met nevenactiviteiten of maakt onderdeel uit van een keten. De meeste omzet wordt gehaald uit de verkoop van sieraden en kleine uurwerken (78 procent). Reparatie zorgt voor een klein deel van de omzet (12 procent).

Er zijn weinig eenmansbedrijven (8 procent), maar bedrijven zijn doorgaans wel kleinschalig. Ruim een derde heeft meer dan vijf werknemers. Het aantal ondernemingen is de afgelopen jaren gedaald. Wel is er sprake van schaalvergroting. Het aantal juweliersbedrijven met meerdere vestigingen neemt toe. Daarbij is er momenteel sprake van een behoorlijke mate van schaalvergroting; er komen meer bedrijven bij met meerdere werknemers.

⁷⁹ www.svgb.nl. Gebaseerd op Ditmeijers' Research, *Arbeidsmarkt en structuuronderzoek juweliersbranche*, 2013.

Ongeveer 8.600 werkenden in 2012⁸⁰

De grootste groep werkzame personen is werkzaam in de functie van verkoopmedewerker. Daarnaast zijn er veel mensen in een juweliersfunctie werkzaam: aspirant-juwelier, juwelier, juwelier-bedrijfsleider, juwelier-ondernemer.

Er wordt veel parttime gewerkt. Ongeveer 26 procent van het personeel kan aangemerkt worden als 'hulpkracht' met een baanomvang van minder dan zestien uur per week. Twee derde van de werknemers is vrouw. In de juweliersbranche werken jongere werknemers vooral als verkoopmedewerker. 15 procent van de werknemers is tussen de 55 en 65 jaar, 4 procent is ouder dan 65 jaar.

Binnen de juweliersbranche is er een structurele behoefte aan verkoopmedewerkers met vakkennis. 40 procent van de instroom komt van buiten de branche en is (nog) niet opgeleid. Het verloop (in- en uitstroom) in de branche zit met name in de functie van verkoopmedewerker. Er zijn relatief veel vacatures voor deze functie, vooral vanwege het grote verloop.

Opleiding

Vakschool Schoonhoven verzorgt de opleidingen tot Medewerker juwelier (mbo-niveau 3) en Juwelier (mbo-4). In het schooljaar 2011/2014 waren er 64 studenten. De opleiding wordt alleen in de BOL-vorm gegeven. Er zijn ook mogelijkheden om de opleiding in deeltijd te volgen. De opleiding heeft zich gemeld bij het meldpunt bedreigde opleidingen van SOS Vakmanschap vanwege teruglopende instroom, de toenemende druk om te veralgemeniseren en de verkorting van de mbo-4 opleiding naar drie jaar.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 36 Niet-werkend werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁸¹

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Juwelier	57	60	54	62	68	77	28%
Verkoopmedewerker/-specialist juwelen en uurwerken	166	165	156	178	216	221	34%
Bedrijfsleider/manager/ondernemer juwelen en uurwerken	26	18	15	23	31	33	83%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal niet-werkende werkzoekenden is het afgelopen jaar wel gestegen, maar het aantal blijft klein. SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de creatieve sector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Al met al wordt de kans op werk voor gediplomeerde schoolverlaters als voldoende ingeschat. Op de middellange termijn is er behoefte aan nieuwe goed opgeleide juweliers met name als gevolg van vervangingsvraag. Een grote groep juweliers gaat de komende jaren namelijk met pensioen. De branche kent steeds meer enthousiaste jonge ondernemers. Er liggen dus mogelijkheden als werknemer maar ook voor het zelfstandig ondernemerschap. Studenten hebben over het algemeen ook weinig moeite met het vinden van een stageplek.

Tabel 37 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Medewerker Juwelier	3	voldoende	ruim voldoende
Juwelier	4	voldoende	ruim voldoende

Bron: SVGB, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Nederlandse Juwelier en Uurwerkenbranche (NJU), www.nju.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

⁸⁰ www.svgb.nl. Gebaseerd op Ditmeijers' Research, *Arbeidsmarkt en structuuronderzoek juweliersbranche*, 2013.

⁸¹ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

6.9. Keramisten

Korte schets van de branche

Een keramist maakt kunstvoorwerpen, sieraardewerk, gebruiks aardewerk, cadeaus of overige gebruiksvoorwerpen. Een deel van de keramisten geeft ook cursussen. Rechtstreekse verkoop aan de consument via eigen winkel, galerie, atelier of op markten is goed voor ruim 40 procent van de omzet. Het directe contact met de consument is dus een belangrijk verkoopkanaal.

Voor verkoop van het werk is de keramist afhankelijk van bekendheid van zijn werk bij het publiek. Naast de bekende keramiekmanifestaties en keramiekmarkten heeft de keramist ook de mogelijkheid om deel te nemen aan exposities, kunstroutes of open atelierdagen. Deze samenwerking met kunstenaars van een andere discipline kan bovendien tot inspiratie en nieuwe ideeën leiden.

De keramiekbranche kenmerkt zich door kleinschaligheid en exclusiviteit. Of de verkoop in de branche te lijden heeft onder de recessie is moeilijk te zeggen. Er lijkt zich een tendens af te tekenen van lagere omzetten. Wel blijft er een markt voor exclusief keramiek.

286 ondernemingen in 2010

Ruim driekwart van de ondernemingen is een eenmanszaak. Het aantal keramische ondernemingen lijkt te dalen. Mogelijke verklaringen voor die afname zijn de economische crisis en de vergrijzing van de ondernemerspopulatie.

700 werkzame personen in 2006

Een groot deel van de keramisten werkt parttime. De gemiddelde leeftijd is hoog in vergelijking met het landelijk gemiddelde: 38 procent van de keramisten is tussen de 55 en 65 jaar, 11 procent is zelfs ouder dan 65 jaar. Bijna twee derde van de werkenden is man.

Opleiding

In september 2010 is SintLucas in Boxtel gestart met een reguliere mbo-opleiding Creatief vakman met de mogelijkheid om uit te stromen als keramist. Studenten starten met een oriëntatiejaar, waarin ze in aanraking komen met verschillende materialen, zoals keramiek, textiel en leer. Na een jaar maken de leerlingen een keuze voor één van de uitstroomrichtingen Ambachtelijk schoenmaker, Lederwarenmaker, Hoedenmaker of Keramist. Er zijn ook andere organisaties die basisopleidingen en/of vervolgoopleidingen in de keramiek aanbieden.

Opleiding	Opleidingsinstituut	Duur	Aandacht
Ambachtelijke keramische technieken	SBB	3 jaar	Vervaardigen
Opleiding tot keramist en draaier	De Kleiacademie	2 jaar	Vervaardigen
Kunstopleiding met afstudeerrichting "Keramiek"	Diverse kunstacademies	4 jaar hbo	Ontwerpen
Vakopleiding Keramische Industrie	Algemene Vereniging voor de Aardewerkindustrie (AVA)	10 maanden (schriftelijk)	Mechanisatie, automatisering
Post hbo-opleiding Keramiek	AVA i.s.m. Fontys Hogeschool	6 maanden	Technische innovatie

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 38 Niet-werkend werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁸²

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Keramisch vormgever	23	21	23	22	21	20	-5%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgd opleiding.

SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de creatieve sector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk voor gediplomeerden van de opleiding wordt ingeschat als voldoende. Mede door de sterke vergrijzing is er op de arbeidsmarkt ruimte voor jonge, goed geschoolde vakmensen. De keramiekbranche bestaat overwegend uit eenpersoonsbedrijven die geen behoefte hebben aan personeel. Er zijn daardoor nauwelijks vacatures te vinden voor keramisten, maar ook amper mensen die zich als werkzoekende voor dit beroep inschrijven. Het is daarom beter niet te spreken van werkgelegenheid maar van 'ruimte op de arbeidsmarkt'. Deze ruimte is er voor

⁸² Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

jong(denkend)e, ondernemende keramisten die vakmanschap combineren met design en een toekomstgerichte blik.

Tabel 39 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Keramist	4	voldoende	niet bekend

Bron: SVGB, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Nederlandse vakgroep keramisten (NVK), www.nvk-keramiek.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

EIM, in opdracht van het HBA (in samenwerking NVK en SVGB), *Structuuronderzoek fijnkeramische bedrijven 2007*.

6.10. Pianotechniek

Korte schets van de branche

Onder de pianobranche vallen bedrijven die zich bezighouden met de verkoop van nieuwe en gebruikte akoestische piano's en vleugels, en/of het onderhoud, stemmen en repareren van deze instrumenten. De afzet van nieuwe instrumenten wordt geschat op 2.500 tot 3.000 instrumenten per jaar, waarvan het vleugelaandeel ongeveer 10 procent bedraagt.

Door de voortdurende economische recessie is de brancheomzet flink gedaald. Andere factoren die een belangrijke rol spelen, buiten de conjuncturele, zijn de afnemende besteding van consumenten aan muziekinstrumenten en een voorkeur voor de instrumenten uit de lagere prijsklasse (die in toenemende mate geïmporteerd worden uit China). De gunstige prijs-kwaliteitverhouding van deze instrumenten zorgt voor een dalende verkoop van instrumenten uit het middensegment en van gebruikte instrumenten. Gevolg is dat de gerealiseerde winstmarge onder druk staat en er meer instrumenten moeten worden verkocht om de benodigde inkomsten te genereren.

Een substantieel deel van de grote reparaties gaat naar Polen, waar een aantal grote reparatiebedrijven is gevestigd. Meestal zijn de kosten van de arbeidsintensieve werkzaamheden daar aanzienlijk lager dan in Nederland en is de prijs-kwaliteitverhouding goed. Ook daar zie je dat de afzetontwikkelingen in Europa effect hebben op het aanbod van reparatie-instrumenten, waardoor de grote reparatiebedrijven het moeilijker hebben. Op dit moment worden gebruikte piano's in grote partijen naar China verscheept en daar volledig gereviseerd. Ze komen dan vaak als nieuw terug. Deze instrumenten, veelal Yamaha's, worden voor een lage prijs aangeboden waardoor ze concurreren met nieuwe instrumenten. Op de lange termijn zal de uitbesteding van de grote reparaties aan het buitenland gevolgen kunnen hebben. Het kennis- en vaardigheidsniveau van pianotechnici dat nodig is om deze specialistische reparaties uit te voeren zal door gebrek aan ervaring verminderen.

De pianotechniek is grotendeels uitontwikkeld; toch vinden er nog steeds verbeteringen plaats zoals de ontwikkeling van zangbodems en piano-onderdelen van carbon fiber. Een ontwikkeling die een steeds grotere vlucht neemt is de bouw van hybride instrumenten (zowel akoestisch als elektronisch). Daarnaast zijn er duurdere automatische piano's en vleugels waarmee ook opgenomen partijen van eigen spel of van andere pianisten kunnen worden afgespeeld. Ook worden er steeds meer specifieke eigenschappen van akoestische instrumenten in digitale instrumenten ingebouwd om een 'werkelijke vleugelervaring' te verkrijgen. Ook op het gebied van onderhoud, stemmen en materialen vindt nog steeds ontwikkeling plaats. Zo komen er steeds meer elektronische stemapparaten, van verschillende software-aanbieders, die werken op een pda en zelfs op smartphones.

Naar schatting 325 ondernemingen, ongeveer de helft met accent op stemmen

Er zijn ongeveer 325 bedrijven geregistreerd bij het HBA. Branchedeskundigen gaan ervan uit dat er in werkelijkheid meer bedrijven en personen werkzaam zijn, veelal in bedrijven die 'het erbij doen'. Bij ruim de helft van de bedrijven (55 procent) ligt het accent op stemmen, bij bijna een kwart (23 procent) op reparatie. Er zijn twee bedrijven die vijftien tot veertig personen in dienst hebben, maar het overgrote deel (80 procent) is eenmanszaak: zelfstandige zonder personeel (zzp'er). Deze laatste groep richt zich voornamelijk op stemmen, onderhoud en reparaties, maar verkoopt ook nieuwe en gebruikte instrumenten.

600 werkzame personen, voornamelijk mannen

Er zijn weinig mensen in loondienst. Door lagere omzetten en hogere risico's zullen steeds minder arbeidsplaatsen beschikbaar komen, waardoor meer technici/stemmers (ook nieuwkomers in de branche) min of meer gedwongen worden om zelfstandig te gaan ondernemen. Er is wel nog steeds voldoende

werk in stemmen, onderhoud en reparatie van instrumenten. In de toekomst zal het steeds belangrijker worden voor technici/stemmers om zich in de markt te onderscheiden door een hoog kennis- en vaardigheidsniveau en door ondernemerschap.

28 procent van de werkzame personen in de pianotechniek is tussen de 55 en 65 jaar, 1 procent is ouder dan 65 jaar. Dit betekent dat er de komende jaren een grotere uitstroom van werkzame personen zal plaatsvinden. Vervanging van de verwachte uitstroom is op middellange termijn (over vijf tot tien jaar) noodzakelijk.

Opleiding

De opleiding pianotechniek wordt gegeven bij de HMC mbo-vakschool Amsterdam en wordt actief ondersteund vanuit de branche en SVGB kenniscentrum. De opleiding wordt gegeven op mbo-niveau 3, en is alleen te volgen in de BOL-variant. Het aantal gediplomeerden is in de jaren 2008 en 2009 sterk afgenomen. Dit wordt mede veroorzaakt door het verdwijnen van de niveau 2 opleiding Assistent pianotechnicus. De opleiding heeft zich gemeld bij het meldpunt bedreigde opleidingen van SOS Vakmanschap vanwege het wegvallen van de financiering uit de extra bestemmingsheffing van het HBA.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 40 Niet-werkend werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁸³

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Pianostemmer	10	10	12	15	11	11	10%
Muziekinstrumentenmaker, -reparateur hout	16	19	15	20	26	21	11%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Doorgaans is een zeer kleine groep pianostemmers/muziekinstrumentenmakers ingeschreven als werkzoekende. SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de creatieve sector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerde pianotechnici wordt ingeschat als voldoende. Voor de middellange termijn lijken de perspectieven te verbeteren, omdat veel oudere ondernemers de branche zullen verlaten. Er zijn voldoende mogelijkheden om een stageplaats te vinden. Het vinden van een stage is in de regel niet moeilijk.

Tabel 41 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Pianotechnicus	3	voldoende	ruim voldoende
Pianotechnicus ondernemer	3	voldoende	ruim voldoende

Bron: SVGB, www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013).

Organisatie

De branche wordt vertegenwoordigd door twee verenigingen:

- De Nederlandse Piano en Muziekinstrumenten Bond (NPMB, opgericht in 1911, www.npmb.nl). Ongeveer negentig pianozaken en pianodistributeurs zijn aangesloten bij de NPMB, die ook partij is bij de cao-onderhandelingen.
- De Vereniging van Pianotechnici Nederland (VvPN), die ruim 12 jaar bestaat, www.vvpn.nl. De VvPN is een vakvereniging die met ruim 200 leden een groot deel van de pianostemmers en -technici van Nederland en een aantal uit België vertegenwoordigt.

Bronnen

www.svgb.nl

EIM, in opdracht van het HBA (in samenwerking met VvPN, NPMB en SVGB), *Structuuronderzoek Pianotechnische bedrijven 2009*.

⁸³ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

7. Voeding

7.1. Banketbakkers

Korte schets van de branche

In 2012 waren bij het HBA 1.198 banketbakkersbedrijven geregistreerd. In totaal zijn er volgens het CBS 3300 bakkerijbedrijven, maar daaronder vallen ook de meer industriële bedrijven en winkels in brood en banket.

De bakkerijbranche heeft te maken met een toenemende concurrentie van supermarkten. Het brood- en banketassortiment van supermarkten wordt steeds uitgebreider. Ook in de bakkerijbranche is sprake van schaalvergroting en centralisatie van productie. Ambachtelijke bakkers moeten zich daarom steeds beter weten te onderscheiden: met hun assortiment maar ook in de presentatie, verpakking en reclame. Persoonlijk klantencontact wordt steeds meer van belang om de behoeften van klanten te leren kennen.

Mede daarom wordt hard gewerkt aan het imago van de branche en van het vakmanschap. Het HBA en het HBD organiseren de wedstrijd Bakker met Ster. Deelnemende ambachtelijke ondernemingen kunnen zich door uitzonderlijke prestaties op het gebied van kwaliteit, service, organisatie en klantgerichtheid onderscheiden. De winnaars worden gepresenteerd op het event 'Bakker met Ster 2013' (www.bakkermetster.nl). Met de promotiecampagne 'Met zorg gemaakt, met smaak gegeten' wordt al een aantal jaren het vakmanschap en de grote variëteit aan producten onder de aandacht gebracht, onder andere via een tv-commercial (www.warmebakker.nl). Ook zijn er jeugdvakwedstrijden voor de bakkerij (www.jeugdvakwedstrijden.nl).

12.000 bakkers- en banketbakkers⁸⁴

In 2011 waren er volgens het CBS 12.000 mensen werkzaam als bakker of banketbakker. Dit is inclusief de industriële vervaardiging van brood en banket. Hoeveel mensen er in de ambachtelijke banketbakkerij werken is niet bekend. In de totale bakkerijbranche werken zo'n 50.000 mensen, maar dit is inclusief ondersteunend personeel en winkelpersoneel⁸⁵.

Het aantal werknemers op de loonlijst daalt geleidelijk⁸⁶. Ook de komende jaren neemt dit aantal naar verwachting verder af. Jaarlijks zijn er meer dan 1.000 vacatures in de bakkerijbranche. De meeste vacatures (94 procent) hebben betrekking op mbo-niveau 2 en 3.

Opleiding

Er zijn opleidingen tot Assistent-bakker (mbo-niveau 1), Uitvoerend bakker (mbo-2), Zelfstandig werkend banketbakker of Zelfstandig werkend broodbakker (mbo-3), Leidinggevende bakkerij, Ondernemer bakkerij en Pâtissier (mbo-4). De opleidingen zijn bij ROC's in het hele land te volgen.

Sociale partners in de branche hebben onlangs de Nationale Bakkerij Academie opgericht (www.nationalebakkerijacademie.nl). Werknemers in de branche kunnen daar praktische trainingen volgen of in hun eigen tempo een mbo-diploma halen. Leren gebeurt voor een belangrijk deel via e-learning. Er zijn opleidingen en praktische trainingen voor verkoopmedewerkers en ondernemer brood- en banket.

⁸⁴ CBS in opdracht van UWV.

⁸⁵ Kenwerk, *Trends en cijfers bakkerij. Zicht op arbeidsmarkt en onderwijs 2012-2013*.

⁸⁶ HBD, *Arbeidsmarktreportage brood- en banketzaken 2007-2020*.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 42 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁸⁷

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Medewerker banketbakkerij	87	86	90	117	141	139	62%
Medewerker brood- en banketbakkerij	196	193	209	260	330	326	69%
Allround banketbakker	106	105	119	119	157	179	70%
Allround brood- en banketbakker	62	64	79	85	105	105	64%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal bij UWV ingeschreven niet-werkende werkzoekende banketbakkers is het afgelopen jaar gestegen met 60-70 procent. Dit is een aanzienlijk sterkere stijging dan de gemiddelde van het NWW-bestand (37 procent).

Kenwerk bepaalt voor de mbo-opleidingen in de bakkerijsector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerden van de bakkerij-opleidingen is matig (voor niveau 1 en 2) tot voldoende (niveau 3 en 4). De concurrentie met supermarkten zorgt er voor dat de ambachtelijke bakkers steeds terughoudender worden met het aannemen van personeel. Voor jonge werknemers is vaak nog wel plek. Het is doorgaans niet heel moeilijk om een stageplaats te vinden, maar het aantal beschikbare BBL-plekken neemt af.

Tabel 43 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Assistent-bakker	1	matig	ruim voldoende
Uitvoerend bakker	2	matig	ruim voldoende
Zelfstandig werkend banketbakker	3	voldoende	goed
Zelfstandig werkend broodbakker	3	voldoende	goed
Leidinggevende bakkerij	4	voldoende	ruim voldoende
Patissier	4	voldoende	ruim voldoende
Ondernemer bakkerij	4	onbekend	onbekend

Bron: www.kansopwerk.nl, input Kenwerk (peildatum juli 2013)

NB: Onlangs zijn de kwalificatiedossiers aangepast. De hier gegeven arbeidsmarktperspectieven hebben betrekking op de oude benamingen.

Organisatie

Nederlandse Brood- en banketbakkers Ondernemersvereniging, www.nbov.nl.

Bronnen

Trends en cijfers bakkerij. Zicht op arbeidsmarkt en onderwijs 2012-2013.

HBD, *Arbeidsmarktportage brood- en banketzaken 2007-2020.*

7.2. Slagers

Korte schets van de branche

Een slager is bezig met vers vlees, vleeswaren, worsten, maaltijden en snacks. Het slagersvak is gestoeld op een traditioneel vakmanschap, maar het is ook een modern beroep. Een slager werkt tegenwoordig met de modernste apparatuur. Het vak kent veel verschillende specialisaties. Er zijn algemene slagers, maar ook specialiteitslagers/traiteurs, scharrelslagers en kiloslagers. Daarnaast kent de branche ook een aantal productiebedrijven zonder noemenswaardige winkelverkoppen.

Het slachten, dat vroeger vaak aan huis gebeurde, gebeurt nu in moderne slachterijen die uitgebreid worden gecontroleerd door de overheid. Er zijn weinig slagers die zelf slachten (5 procent), maar het aantal lijkt (weer) toe te nemen. Ambachtelijke slagers snijden nog wel zelf de botten uit het vlees en maken hun vleeswaren en worsten zelf waardoor ze de kwaliteit en smaak geheel in eigen hand hebben. Het assortiment beweegt naar meer gemaks- en traiteurproducten. De activiteiten van de slagers verschuiven meer richting versondernemer: versbereiding, maaltijdbereiding, kant-en-klaarmaaltijden, catering voor barbecues et cetera. De niet-vlees markt wordt belangrijker voor de slagerijen.

⁸⁷ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Particuliere consumenten vormen veruit de belangrijkste klantengroep, maar ook horeca en instellingen zijn afnemers. De dalende vleesconsumptie van de afgelopen jaren stabiliseert bij de consument. Wel ondervindt de branche ondervindt net als veel andere (food)branches de gevolgen van de teruglopende bestedingen van consumenten, men koopt vooral goedkoper vlees. Daarnaast ondervindt de ambachtelijke slager toenemende concurrentie van de supermarkten. Van alle bestedingen aan vlees en vleeswaren komt 77 procent terecht in supermarkten. De ambachtelijke slager moet zich dus vooral onderscheiden door het aanbieden van kwalitatief uitstekende en betrouwbare producten, deskundige bereiding waarin de hand van de maker is te herkennen en een wervende benadering van de klant. Kortom: hij moet zich onderscheiden van de supermarkt door het slagersvak te positioneren als ambacht. Negatieve berichtgeving over bijvoorbeeld de verkoop van paardenvlees als rundvlees of slechte hygiëne in slachterijen lijkt de verkoop bij ambachtelijke slagers te hebben vergroot.

Ongeveer 1.900 zelfstandige slagers in 2010⁸⁸

Iedere slager heeft een eigen profiel of formule. Er zijn ambachtelijke slagers die een breed scala aan vleesproducten verkopen, er zijn ook specialiteitslagers of traiteurs. Er is een beperkt aantal scharrelslagers en kiloslagers. Het aantal winkels neemt de afgelopen jaren geleidelijk af, de omvang van de gemiddelde slagerij-onderneming neemt toe.

In tegenstelling tot andere ambachten hebben de meeste slagerijbedrijven personeel in dienst. Slagerijbedrijven zijn doorgaans wel kleinschalig; veruit de meesten hebben minder dan tien werknemers.

Ruim de helft van de ondernemers heeft een mbo-opleiding afgerond, ruim een kwart is lageropgeleid. Vrijwel alle ondernemers beschikken over het SVO-ondernemersdiploma.

14.800 werkenden in 2010⁸⁹

Het aantal werkenden bij ambachtelijke slagerijen blijft de afgelopen jaren stabiel. Er zijn geen wettelijke beroepsvereisten. De branchevereiste is dat er gewerkt moet worden volgens de hygiëncode voor het slagersbedrijf. Ongeveer de helft van het personeel is te zien als professional: tenminste zes jaar ervaring of een afgeronde specifieke opleiding.⁹⁰

Bijna twee derde van de werknemers in slagerijen is vrouw. Ze werken vooral in de verkoop. Op de productie-, bereidingsafdeling werken meer mannen. Er werken veel jongeren: 30 procent is 25 jaar of jonger. De vergrijzing ligt daarmee ook lager dan gemiddeld.

Inleen van personeel komt op bescheiden schaal voor. Verdergaande flexibilisering van arbeidscontracten van de huidige werknemers wordt niet verwacht, omdat vakkennis nodig blijft in deze branche. Parttime arbeid komt in deze branche wel op grote schaal voor.

De branche kent een hoog verloop. Een aantal jaren geleden was het moeilijk om goed opgeleide vakkrachten te vinden, inmiddels ondervindt de branche in de regel geen grote problemen met het aantrekken van personeel (deels ook omdat de instroom in opleidingen lijkt toe te nemen). De komende jaren kunnen wel tekorten gaan ontstaan aan goed opgeleide en gespecialiseerde krachten (bv. worstmakers). Ook de bedrijfsopvolging wordt meer en meer een probleem. Daarvoor zijn al snel mensen met mbo-4 niveau of hbo-niveau nodig, die komen amper van de slagersopleidingen. In 2010 vond 19 procent het regelen van de bedrijfsopvolging een probleem.

Opleiding

SVO is al een kleine negentig jaar de opleider in deze branche. Er zijn opleidingen tot:

- Productiemedewerker slagerij (mbo-niveau 2);
- Verkoopmedewerker slagerij (mbo-niveau 2);
- Slager/traiteur (mbo-niveau 3);
- Slager/worstmaker (mbo-niveau 3);
- Winkelslager (mbo-niveau 3).

Doorgaans worden de opleidingen in de BBL-route gevolgd. SVO biedt de opleidingen ook 'in-company' aan. De algemene opleidingen zijn op acht locaties in het land te volgen (Best, Goes, Groningen, Heerhugowaard, Roermond, Wageningen, Zwolle, Rijswijk). De opleidingen tot worstmaker en traiteur zijn alleen in Best te volgen. Er zijn vervolgoopleidingen tot chef of ondernemer versdetailhandel.

⁸⁸ EIM, *Structuuronderzoek zelfstandige slagersbedrijven 2010*. Het gaat hier om slagerijen met maximaal 75 werkzame personen.

⁸⁹ Input KNS en EIM, *Structuuronderzoek zelfstandige slagersbedrijven 2010*.

⁹⁰ HBD, *Arbeidsmarktreportage hoofdbranche slagerijen en poeliers, 2007-2030*. Hierin is dus ook het personeel van poeliers meegenomen.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 44 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁹¹

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
slager-verkoper (lager)	74	72	63	59	75	86	19%
bedrijfshoofd kleine slagerij	41	32	27	35	39	41	28%
slager-verkoper (middelbaar)	280	249	264	294	341	353	42%
bedrijfshoofd middelgrote slagerij	12	14	12	14	13	11	-21%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal bij UWV ingeschreven niet-werkende werkzoekenden is het afgelopen jaar gestegen, maar voor de meeste functies minder snel dan de gemiddelde stijging van het NWW-bestand (37 procent). De grootste groep ingeschreven slagers, de slager-verkoper met een opleiding op mbo-niveau, groeide wel ongeveer even snel.

SVO bepaalt voor de mbo-opleidingen in de slagerijsector de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. In het algemeen geven de opleidingen in het slagersvak een goede kans op werk. Ook zijn er voldoende mogelijkheden tot het vinden van een stageplaats.

Tabel 45 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Productiemedewerker slagerij (versdetailhandel)	2	goed	voldoende
Verkoopmedewerker slagerij (versdetailhandel)	2	goed	ruim voldoende
Slager/traiteur	3	goed	voldoende
Worstmaker	3	goed	voldoende
Winkelslager	3	goed	voldoende
Ondernemer vers	4	goed	gering

Bron: SVO. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Koninklijke Nederlandse Slagersorganisatie (KNS), www.knsnet.nl.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met KNS), *Structuuronderzoek zelfstandige slagersbedrijven 2010*.

HBD, *Arbeidsmarkttrapportage hoofdbranche slagerijen en poeliers, 2007-2030*.

www.mijnslager.info

Rapportage arbeidsmarkt- en onderwijsinformatie Kenniscentrum SVO 2011/2012

7.3. IJsbereiders

Korte schets van de branche

In deze branche gaat het om gespecialiseerde ijssalons en/of zelf ijsbereidende ijsventers, maar ook om horecagelegenheden die naast ijs ook bijvoorbeeld snacks, maaltijden of drank omzetten. Er zijn ook op kleine schaal ijsbereiders die louter aan de horeca leveren of banketbakkers die zelfbereid ijs verkopen. Het aantal gespecialiseerde ijssalons is de afgelopen jaren toegenomen.

De bedrijven zijn vooral geopend in de maanden maart tot oktober. In de overige maanden is ruim de helft gesloten. 35 procent van de bedrijven is het hele jaar door geopend.

Het ambachtelijke beeld van de ijssalons is de laatste jaren sterk toegenomen. Ambachtelijk vervaardigde producten staan sterk in de belangstelling. Dit biedt interessante mogelijkheden voor ambachtelijk ijsbereiders die dergelijke producten bereiden en verkopen. Nieuwe zaken verkopen steeds vaker alleen ijs, en geen andere horeca-producten. Totale omzetten zijn de ijssector gestegen.

Er zijn ongeveer 25-30 *Meester-Ijsbereiders*. De titel van SVH Meesterijsbereider is de hoogste titel die een ijsbereider kan behalen. Draggers van deze titel hebben tijdens de meesterproef aangetoond dat zij

⁹¹ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

beschikken over uitgebreide kennis en vaardigheden op hun vakgebied. Naast het ambachtelijk bereiden van ijs en ijsproducten is een SVH Meesterijsbereider ook een meester op het gebied van patisserie.

360 ondernemingen in 2009

Het overgrote deel van de ondernemingen heeft maar één vestiging. Het aantal ondernemingen met meerdere vestigingen neemt wel toe. De branche is kleinschalig, maar minder dan andere ambachtelijke branches. In het hoogseizoen werken er bij een derde van de ondernemingen vijf personen of meer. Bij ruim één op de tien bedrijven werkte maar één persoon.

De meeste ondernemers hebben een opleiding op mbo-niveau (39 procent), 26 procent is lageropgeleid.

2.400 werkenden in het hoogseizoen

Ruim 90 procent van het personeel is betrokken bij productie en/of verkoop. Ruim een derde van de werkenden werkt het gehele jaar door, twee derde werkt louter in het seizoen (deels als oproepkracht).

Er werken beduidend meer vrouwen (64 procent) dan mannen (36 procent). Bijna twee derde werkt in deeltijdverband. Het is een zeer jonge branche: 57 procent van de werkenden is jonger dan 25 jaar. Het gaat her vaak om scholieren en studenten met een bijbaan. Vijf procent is tussen de 55 en 65 jaar, één procent is ouder dan 65 jaar.

Het aantal werkenden is de periode 2004-2009 fors gestegen. Het vinden van vakbekwaam personeel is regelmatig een probleem; een kwart van de ondernemers ziet dit als een groot probleem.

Opleiding

Er bestaat geen regulier bekostigde opleiding tot ijsbereider. Het IJScentrum verzorgt cursussen tot bijvoorbeeld ijsbereider, gespecialiseerd ijsbereider en ijs en patisserie. De cursussen worden gegeven in de Rijn IJssel Vakschool in Wageningen en worden afgesloten met een examen.

Organisatie

Vereniging van ambachtelijke ijsbereiders (VAIJ), www.vaij.nl.
Het IJScentrum, Kenniscentrum voor ambachtelijke ijsbranche, www.ijscentrum.nl.

Arbeidsmarktperspectieven

Er zijn geen bronnen waaruit de arbeidsmarktperspectieven van ijsbereiders kunnen worden afgeleid.

Bronnen

EIM in opdracht van het HBA, *Structuuronderzoek ijsbereidersbedrijven 2010*.

8. Uiterlijke verzorging

8.1. Kappers

Korte schets van de branche

De kappersbranche is zeer divers. Aan de ene kant opereert een groot aantal zzp'ers, soms met een bedrijfspand maar soms ook vanuit huis of ambulante. Ongeveer een derde van de kappersbedrijven heeft personeel in dienst. De branche telde in 2012 zo'n vijftien franchise- en filiaalketens met tien vestigingen of meer. Een aantal ketens kent de laatste jaren een explosieve groei van het aantal vestigingen.

De omzet wordt voor het grootste deel gehaald uit haarverzorging (met name knippen en kleuren), daarnaast ook uit de verkoop van kappersproducten. Door de economische crisis en het verlies aan koopkracht gaan mensen minder vaak naar de kapper. Verder lijkt er in toenemende mate sprake van verzadiging in de markt. Ondernemers ondervinden dan ook veel problemen door concurrentie en met het realiseren van voldoende omzet.

Huur en verhuur van stoelen wordt al jarenlang als een belangrijke aankomende trend gezien. Tot nu toe gaat het echter om een beperkt verschijnsel.

19.500 actieve kappersbedrijven in 2012⁹²

De laatste tien jaar is het aantal kappersbedrijven sterk gegroeid (met 62 procent), sinds 2011 lijkt de groei wat af te zwakken.

Ongeveer twee derde van de ondernemers in de kappersbranche is zzp'er. Het aandeel zzp'ers is de afgelopen jaren toegenomen, deels als gevolg van de laagconjunctuur en de algemene flexibilisering van de arbeidsmarkt. Daarnaast gaan veel vrouwen werken als zelfstandig kapper wanneer zij kinderen krijgen om op die manier arbeid en zorg te kunnen combineren.

14 procent van de ondernemers is tussen de 55 en 65 jaar. De gemiddelde leeftijd van de zzp'ers ligt hoger dan die van de kappers met personeel in dienst.

45.000 werkenden, waarvan 57 procent in loondienst⁹³

Het aantal werkenden is in de periode 2000-2011 fors gestegen (met 22 procent). Deze groei kwam volledig voort uit de groei van het aantal zzp'ers; het aantal werknemers daalde zelfs enigszins. In 2012 was er voor het eerst een afname van het aantal kappers die volledig is toe te schrijven aan een daling van het aantal werknemers.

De overgrote meerderheid van de werkenden is vrouw (87 procent). Van de ondernemers is een kwart man, met name degenen met een bedrijfspand (bijvoorbeeld de gespecialiseerde herenkappers). Er werken veel jongeren in de branche; 28 procent is jonger dan 25 jaar. Er wordt veel parttime gewerkt: slechts een kwart werkt 38 uur of meer.

Ruim de helft van de werkenden (59 procent) heeft een opleiding op mbo-niveau 2 of 3 gevolgd, ruim een vijfde (21 procent) een opleiding op mbo-niveau 4. Aangezien er pas sinds dit jaar een kappersopleiding op niveau 4 bestaan zal het hier gaan om andere opleidingsrichtingen.

In 2012 zijn er in totaal 3800 personen aangenomen, ongeveer evenveel als de uitstroom uit de branche. Vacatures hebben met name betrekking op juniorstylisten (52 procent) en hairstylisten (21 procent).⁹⁴

Zeven procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar. Daarmee is de kappersbranche minder vergrijsd dan gemiddeld. De zzp'ers zijn wel gemiddeld ouder. Hoewel de uitstroom naar pensioen de komende jaren stijgt, brengt dit nog geen enorme vervangingsvraag met zich mee. Wel verlaten werkenden om andere redenen de branche. Van de ondernemers met personeel ondervindt bijna de helft problemen bij het aantrekken van vakbekwaam personeel. Dit heeft vooral te maken met de competenties van beschikbare kandidaten, die in de ogen van de werkgevers nogal eens tekortschieten (zowel op het gebied van sociale vaardigheden als vaktechnisch).

⁹² KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*.

⁹³ KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*.

⁹⁴ EIM, *StructuuronderzoekKappersbranche 2013*.

Onderwijs

Er zijn opleidingen tot Junior-kapper (mbo-niveau 2), (Allround)kapper (mbo-niveau 3). Sinds 2012 is er ook een opleiding tot Ondernemend kapper (mbo-niveau 4). De opleidingen zijn in de BBL- en in de BOL-vorm te volgen. De meeste studenten volgen de BOL-opleiding. Er is een aparte opleiding tot Allround afrokapper (mbo-niveau 3). De opleidingen zijn bij een groot aantal ROC's in Nederland te volgen.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 46 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁹⁵

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Afrokapper	33	29	28	30	35	43	48%
Dames-/herenkapper	1.783	1.738	1.812	2.013	2.462	2.592	49%
Eerste kapper	115	126	149	167	215	213	69%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal niet-werkend werkzoekende kappers is het afgelopen jaar harder gestegen dan de gemiddelde stijging van het NWW-bestand van 37 procent. Het aantal ingeschreven eerste kappers steeg zelfs nog sterker.

KOC Nederland bepaalt de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Het arbeidsmarktperspectief van kappersopleidingen is de komende jaren matig. Hoewel het aantal studenten de afgelopen jaren afneemt, is de instroom de komende jaren nog steeds groter dan de behoefte op de arbeidsmarkt. Voor schoolverlaters wordt het dus lastig om een baan te vinden. Voor afrokappers geldt dit nog sterker. Ook het starten als zzp'er wordt lastiger vanwege groeiende concurrentie op de markt. In de districten Midden-West en Noord-West zijn de perspectieven wat beter (voldoende). Dat heeft vooral te maken met een relatief sterk stijgende bevolking in die gebieden. Overigens kan de situatie op de arbeidsmarkt op iets langere termijn ook weer omslaan in tekorten, als de daling van de studentenaantallen doorzet. De voorgenomen afschaffing van de drempelloze instroom in mbo-opleidingen kan bovendien leiden tot een extra daling van studentenaantallen aan kappersopleidingen.

Tabel 47 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Kapper	2	matig	voldoende
Allround afro-kapper	3	gering	voldoende
Allround kapper	3	matig	voldoende

Bron: KOC Nederland. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd augustus 2013)

Organisatie

Koninklijke Algemene Nederlandse Kappersorganisatie (Anko), www.anko.nl.

Bronnen

KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*, 2013.

EIM in opdracht van het HBA en HBD (in samenwerking met Anko, CNV Vakmensen, FNV Mooi), *Structuuronderzoek kappersbranche 2013*.

⁹⁵ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

8.2. Schoonheidsverzorgingsbedrijven

Korte schets van de branche

Ondernemingen in de schoonheidsverzorging zijn in te delen in drie groepen:

- basisbedrijven (ongeveer de helft): een groot deel van de omzet komt uit basisbehandelingen, zoals huidreiniging, epileren, masseren en advies over huidverzorging;
- gespecialiseerde bedrijven (een kwart): specialistische behandelingen, bijvoorbeeld ontharen, acne-behandeling of lymfedrainage, vormen een belangrijke activiteit;
- gecombineerde bedrijven (bijna een kwart): naast schoonheidsverzorging komt een deel van de omzet ook voort uit andere activiteiten, bijvoorbeeld voetverzorging, nagelverzorging of visagie.

Bij alle drie de typen komt een deel van de omzet ook voort uit de verkoop van producten en cosmetica.

De mogelijkheden voor schoonheidsverzorging zijn, door het ter beschikking komen van nieuwe apparatuur en methoden, de laatste jaren aanzienlijk verruimd. De klant vraagt steeds vaker om specialistische behandelingen. Hiertoe zal de ondernemer moeten investeren in het behalen van gespecialiseerde vakdiploma's.

Tegelijkertijd merkt de branche de effecten van de crisis.

14.800 ondernemingen in 2012⁹⁶

Het aantal bedrijven is sinds 2000 enorm gegroeid (met 85 procent), met name in de periode 2005-2009. In bijna negen op de tien bedrijven werkt alleen de ondernemer, een zzp'er. De meeste ondernemers werken vanuit een speciaal daarvoor ingerichte ruimte in of bij huis. Gespecialiseerde schoonheidsbedrijven zijn vaker gevestigd in een bedrijfspand en hebben ook vaker personeel in dienst⁹⁷.

Vrijwel alle ondernemers zijn vrouw. Het opleidingsniveau van ondernemers is relatief hoog: bijna de helft heeft een mbo-diploma, 15 procent voltooide een hbo- of universitaire opleiding. Vrijwel alle ondernemers beschikken over het 'vakdiploma schoonheidsverzorging'. Daarnaast beschikken ondernemers in toenemende mate over diploma's op specialistische gebieden (bijvoorbeeld voor elektrisch ontharen, acne en permanente make-up).

20.400 werkenden in 2012⁹⁸

Vrijwel alle werkzame personen (96 procent) zijn vrouw. Parttime arbeid komt veelvuldig voor: ongeveer twee derde van de werkenden werkt minder dan 32 uur. Bij de gespecialiseerde bedrijven werken meer fulltimers.

9 procent van de werkenden is tussen de 55 en 65 jaar. 13 procent van de werkenden is jonger dan 25 jaar. Daarmee wijkt de leeftijdsopbouw niet noemenswaardig af van het gemiddelde in Nederland, al ligt het aandeel ouderen wat lager dan gemiddeld.

Onderwijs

Er is een opleiding Schoonheidsspecialist (mbo-niveau 3) en een opleiding Allround schoonheidsspecialist (mbo-niveau 4). De opleidingen zijn bij een groot aantal ROC's te volgen, met name in de BOL-route. Daarnaast zijn er particuliere opleidingen die vaak wel voldoen aan de eisen van OCW en de brancheorganisatie ANBOS (zie www.anbos.nl onder 'onderwijs').

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 48 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)⁹⁹

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Schoonheidsspecialist	506	523	600	637	771	827	58 %

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Een schoonheidsspecialist kan aan de slag als zelfstandig ondernemer maar ook als werknemer bij bijvoorbeeld een wellness-centrum, schoonheidssalon, sauna of parfumerie. Het aantal bij UWV ingeschreven niet-werkende werkzoekenden is tussen juni 2012 en 2013 gestegen met 58 procent. Dat is

⁹⁶ KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*, 2013.

⁹⁷ EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met ANBOS), *Structuuronderzoek schoonheidsverzorgingsbedrijf 2010*.

⁹⁸ KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*, 2013.

⁹⁹ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

meer dan de gemiddelde stijging van 37 procent. Daarmee lijkt de arbeidsmarkt op dit moment niet gunstig voor schoonheidsspecialisten.

KOC Nederland bepaalt de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Ook de komende jaren is de kans op werk niet gunstig voor gediplomeerde schoolverlaters in deze richting. De kans op werk van gediplomeerden wordt als gering ingeschat. In de regel kost het bovendien veel moeite om een geschikte stageplaats te vinden.

Tabel 49 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Schoonheidsspecialist	3	gering	matig
Allround schoonheidsspecialist	4	gering	gering

Bron: KOC Nederland. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd augustus 2013)

Organisatie

Algemene Nederlandse Brancheorganisatie Schoonheidsverzorging (ANBOS), www.anbos.nl.

Bronnen

KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*, 2013.

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met ANBOS), *Structuuronderzoek schoonheidsverzorgingsbedrijf 2010*.

8.3. Pedicures

Korte schets van de branche

Een pedicure verzorgt de voeten van cliënten. Daarnaast verricht een pedicure handelingen om voetklachten te voorkomen. Voorbeelden van voetklachten zijn eeltplekken, likdoorns, kalknagels en voetschimmels. Er wordt gewerkt met verschillende hulpmiddelen, apparaten, crèmes en oliën.

Het overgrote deel van de branche bestaat uit gespecialiseerde pedicurebedrijven: de omzet komt hoofdzakelijk uit pedicurebehandelingen en verkoop van voetverzorgingsartikelen. Daarnaast zijn er schoonheidssalons en overige bedrijven die een deel van de omzet halen uit pedicure-activiteiten. Soms wordt de naam voetverzorging gehanteerd, maar meestal pedicure.

Het grootste deel van de voetbehandelingen wordt uitgevoerd in de eigen praktijkruimte. Daarnaast wordt ook, al of niet in combinatie met de eigen praktijk, een groot deel uitgevoerd bij de cliënt thuis of in verzorgingshuizen en ziekenhuizen. Ongeveer de helft van de pedicures werkt uitsluitend vanuit de eigen praktijkruimte.

De pedicurebranche heeft zich verder geprofessionaliseerd. Het beroep kent inmiddels de opleiding Basispedicure voor de reguliere voetverzorging op mbo-niveau 3. De Medisch pedicure op mbo-niveau 4 richt zich op zogenaamde risicogroepen (bijvoorbeeld diabetici en reumapatiënten). Er is veel vraag vanuit de zorg naar speciaal opgeleide pedicures.

Sinds 2009 kunnen pedicures zich laten registreren in het Kwaliteitsregister voor Pedicures (www.kwaliteitsregisterpedicures.nl). Dit stelt eisen aan de vakbekwaamheid, het bijhouden van kennis en aan de bedrijfsvoering.

12.700 bedrijven, 14.000 werkenden in 2012¹⁰⁰

Vrijwel alle pedicures opereren als zzp'er, slechts een klein deel (3 procent) heeft werknemers in loondienst. Er werken vrijwel uitsluitend vrouwen (97 procent). De meeste ondernemers (ruim een derde) hebben een mbo-opleiding afgerond, ongeveer een derde heeft een lager opleidingsniveau. Wel zijn vrijwel alle ondernemers in het bezit van een vakdiploma. Veel ondernemers volgen ook nascholing, bijvoorbeeld over voetbehandeling van diabetici of reumapatiënten.¹⁰¹

Het beroep wordt vooral parttime uitgeoefend; in 2009 werkte slechts 16 procent 32 uur per week of meer. Bijna een derde werkte zelfs minder dan twaalf uur per week.

De meeste beroepsbeoefenaren kiezen op latere leeftijd voor dit beroep. Er werken dan ook weinig jongeren onder de 25 jaar (3 procent). Meer dan een derde van de werkende pedicures is tussen de 45 en 55 jaar, 22 procent is tussen de 55 en 65 jaar. Daarmee is de branche wel behoorlijk vergrijsd.

¹⁰⁰ KOC Nederland. *Vooruit kijken. Arbeidsmarkt- en onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*.

¹⁰¹ EIM in opdracht van HBA (in samenwerking met Provoet). *Structuuronderzoek pedicures 2009*.

Opleiding

De mbo-opleidingen Pedicure (mbo-3) en Medisch pedicure (mbo-4) zijn bij een groot aantal ROC's te volgen. Daarnaast zijn er particuliere opleidingen (zie onder andere op www.vaktoppers.nl). Het branche-diploma is vakinhoudelijk gelijkwaardig aan het mbo-diploma. Daarnaast is er een opleiding Podotherapie op hbo-niveau.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 50 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)¹⁰²

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Voetverzorgers	143	142	144	166	184	193	36%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal bij UWV ingeschreven niet-werkend werkzoekende voetverzorgers is het afgelopen jaar gestegen met 36 procent. Dit is ongeveer de gemiddelde stijging van het NWW-bestand.

KOC Nederland bepaalt de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Op dit moment zijn de arbeidsmarktperspectieven van gediplomeerde pedicures niet gunstig. De kans op werk van gediplomeerden wordt ingeschat op matig. Doorgaans is het niet lastig om een geschikte stageplaats te vinden.

Tabel 51 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Pedicure	3	matig	goed
Medisch pedicure	4	matig	goed

Bron: KOC Nederland. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd augustus 2013)

Organisatie

Provoet, www.provoet.nl.

Bronnen

KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*, 2013.

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met Provoet), *Structuuronderzoek pedicures 2009*.

8.4. Grimeurs

Korte schets van de branche

Een grimeur/toneelkapper werkt met acteurs en zangers: hij maakt ze op, grimeert ze, doet hun haar en brengt pruiken, valse baarden en snorren aan. De pruiken, baarden en snorren ontwerpt en maakt de grimeur zelf, uiteraard in overleg met de regisseur en acteur. Ook bepaalt de grimeur hoe het gezicht moet worden opgemaakt. Het is handig als de grimeur meerdere talen kan spreken, geëist wordt Nederlands en twee vreemde talen (Engels en Duits).

Een allround grimeur beheerst zowel het grimeren als de visagie: van het maken en uitvoeren van een grime-ontwerp, tot het maken van haarwerken en behandelen van haar en het maken van speciale make-up-effecten. Er zijn bedrijven die het accent leggen op haarwerken, toneelkappen en grimeren en bedrijven met het accent op make-up en visagie. Daarnaast is er een grote groep overige bedrijven die een deel van hun omzet halen uit grime of visagie.

Het ontwerpen en maken van pruiken gebeurt doorgaans in het eigen atelier, het grimeerwerk vindt plaats in theater- of studiokleedkamers. Vanwege het werk voor theater, film en televisie, wordt er veel 's avonds en in het weekend gewerkt.

Televisiemaatschappijen en theaterproductiemaatschappijen zijn belangrijke opdrachtgevers. Een belangrijk deel van de omzet komt uit opdrachten van particulieren en overig bedrijfsleven. Het realiseren van omzet is niet altijd gemakkelijk: in 2009 vond 10 procent van de ondernemers dit een groot probleem.

¹⁰² Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

161 ondernemingen in 2012¹⁰³

Er zijn veel zzp'ers werkzaam, 81 procent van de bedrijven is in handen van een zzp'er. Een substantieel deel van de bedrijven (in 2007 een derde) maakt gebruik van de diensten van freelancers. Er zijn maar twee theaters in Nederland die grimeurs in vaste dienst hebben.

Ondernemers in de branche zijn relatief hoogopgeleid: ruim een kwart heeft het hbo of de universiteit afgerond. De grootste groep (ruim een derde) heeft een diploma op mbo-niveau.¹⁰⁴

230 werkzame personen¹⁰⁵

Minder dan één op de drie werkenden is werknemer in loondienst, veruit de meesten zijn dus ondernemer (veelal zonder personeel). Parttime arbeid komt veel voor: in 2009 werkte 88 procent minder dan 32 uur per week. Ruim 80 procent van de werkenden is vrouw. De leeftijdsopbouw is redelijk evenwichtig: 17 procent is jonger dan 25 jaar, 15 procent is de 55 en 65 jaar.

Opleiding

Sinds 2006 is er een opleiding tot allround-grimeur op mbo-niveau 3. De opleiding is te volgen bij het ROC van Amsterdam, ROC West-Brabant (Kellebeek college in Roosendaal) en ROC Rijn IJssel (Arnhem). Daarnaast zijn er twee particuliere instituten (zie www.vaktoppers.nl).

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 52 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)¹⁰⁶

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Grimeur	16	17	20	23	30	28	65%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Na het behalen van het diploma Allround grimeur liggen de perspectieven vooral in het zelfstandig ondernemerschap. Er zijn maar weinig grimeurs ingeschreven als niet-werkend werkzoekend. Wel is er sprake van een forse stijging in het afgelopen jaar.

KOC Nederland bepaalt de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op (voldoende) werk wordt ingeschat als gering. Ook blijkt het in de praktijk lastig om een stageplaats te vinden.

Tabel 53 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Allround grimeur	4	gering	gering

Bron: KOC Nederland. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd augustus 2013)

Organisatie

Vereniging Grimeurs Nederland (VGN), www.grimeursnederland.nl.

Bronnen

KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*, 2013.

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met VGN), *Structuuronderzoek grimeursbedrijf 2009*.

¹⁰³ KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*, 2013.

¹⁰⁴ EIM, *Structuuronderzoek grimeursbedrijf 2009*.

¹⁰⁵ KOC Nederland, *Vooruit kijken: Arbeidsmarkt- en Onderwijsinformatie Uiterlijke verzorging 2011-2012*, 2013.

¹⁰⁶ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

9. Gezondheid

9.1. Opticiens

Korte schets van de branche

Tot de optiekbranche worden alle ondernemingen gerekend die de verkoop aan particulieren van optische artikelen, zoals brillen en lenzen, als hoofdactiviteit hebben. Naast deze ondernemingen zijn op de optiekmarkt onder andere warenhuizen, supermarkten, drogisterijen en oogartsen actief.

De vraag vanuit de markt neemt toe:

- Door het toenemend aantal vijftigplussers zullen steeds meer Nederlanders gebruik moeten maken van (optische) hulpmiddelen. Hierdoor zal ook de totale vraag toenemen.
- De consument wil dat de bril onderdeel is van de totale look. Omdat mode ook sterk seizoensgebonden is, zijn meerdere collecties per jaar gewenst om hierop in te springen. Daarnaast heeft de consument hierbij ook behoefte aan maatwerk, service, persoonlijke aandacht en advies.

Nieuwe technieken worden steeds belangrijker. Opticiens werken steeds meer met digitale gezichtsscanners en PD-meters waardoor de klant digitaal een collectie brillen kan passen.

Steeds vaker oriënteren klanten zich op internet alvorens een winkel binnen te stappen en zijn daardoor in de regel bewuster en kritischer. Dit vraagt om goede adviserende kwaliteiten van de opticien. De branche legt aantoonbare vakdeskundigheid steeds meer vast zodat consumenten deze kunnen herkennen. Wanneer een vestiging lid is van de NUVO en een sticker op het raam heeft bevestigd, betekent dit dat er minimaal 32 uur per week een opticien met diploma aanwezig is.

2.200 winkels, 1.300 ondernemingen¹⁰⁷

Opvallend is dat het aantal winkels een stijging heeft doorgemaakt, terwijl het aantal ondernemingen over dezelfde periode is afgenomen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de ketenbedrijven de afgelopen jaren een sterke marktpositie hebben verworven.

De branche is kleinschalig, maar minder dan andere ambachtelijke branches. Er zijn verschillende grotere ketens met eigen vestigingen en franchisevestigingen die in totaal ongeveer de helft van de optiekbedrijven in Nederland bezitten (Hans Anders, Pearle, Het Huis, Eye Wish Groeneveld en Specsavers). Zelfstandige opticiens zien steeds meer de meerwaarde van samenwerking. Zo zijn bijvoorbeeld diverse optiekzaken aangesloten bij Oogmerk Opticiens en vindt er samenwerking plaats in de grote inkooporganisaties OptiTrade en Het Centrop.

Bijna 10.000 banen¹⁰⁸

De meeste mensen zijn werkzaam in de functies 'opticien' en 'verkoopmedewerker optiekbedrijf'. Andere veelvoorkomende functies zijn: contactlensspecialist, opticien/ondernemer of bedrijfsleider, assistent-opticien en optometrist. Er zijn steeds meer optometristen werkzaam binnen optiekbedrijven, vaak in combinatie met functies als contactlensspecialist en ondernemer/bedrijfsleider.

Ruim de helft (56 procent) van de werkenden is man. 11 procent is tussen de 55 en 65 jaar en 1 procent is ouder dan 65 jaar. De optiekbranche kent relatief veel werkenden in de leeftijd van 25 tot 45 jaar.

Er wordt verwacht dat de komende jaren veel oudere werkzame personen zullen uitstromen. Dit zal in toenemende mate gevolgen hebben voor de functiebezetting op de arbeidsmarkt. In 2017 wordt al een gat op de arbeidsmarkt voorzien van zo'n 700 werkzame personen.

Opleiding

Er zijn zes ROC's in verschillende regio's die optiekopleidingen aanbieden:

- Zadkine in Rotterdam;
- Dutch HealthTec Academy in Utrecht;
- Deltion College in Zwolle;
- Gilde Opleidingen in Roermond;
- Regio College (Zaanstreek-Waterland) in Zaandam;
- Da Vinci College in Dordrecht.

¹⁰⁷ www.svgb.nl

¹⁰⁸ www.svgb.nl

Het totale aantal studenten aan deze opleidingen is gestegen van 718 in 2006 tot 933 in 2011. De opticiens hebben zich gemeld bij het meldpunt bedreigde opleidingen vanwege de versnippering van het onderwijsaanbod.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 54 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)¹⁰⁹

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Opticiens	43	49	61	64	75	80	63%
Vakkracht opticienbedrijf	19	14	23	30	23	29	107%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Weliswaar is het aantal ingeschreven niet-werkende werkzoekende opticiens en vakkrachten het afgelopen jaar gestegen, het zijn er nog steeds niet veel. SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de gezondheidstechniek de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Over het algemeen is de kans op werk voor gediplomeerden ruim voldoende. Alleen voor de opleiding Werkplaatsmedewerker optiek is de kans op werk iets minder (voldoende). Voor de middellange termijn wordt verwacht dat gediplomeerden nog steeds wel werk zullen kunnen vinden, onder andere door de vergrijzing en groeiende behoefte aan brillen. De kans op het vinden van een stage is in het algemeen goed, met uitzondering van de werkplaatsmedewerker (voldoende).

Tabel 55 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Werkplaatsmedewerker optiek	2	voldoende	voldoende
Verkoopmedewerker optiek	2	ruim voldoende	goed
Allround medewerker optiek	3	ruim voldoende	goed
Opticiens	4	ruim voldoende	goed
Opticien manager	4	ruim voldoende	goed

Bron: SVGB. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Nederlandse unie van optiekbedrijven (NUVO), www.nuvo.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

EIM in opdracht van het HBA (in samenwerking met NUVO en SVGB), *Structuuronderzoek Optiekbedrijven 2008*.

9.2. Audiciens

Korte schets van de markt

Momenteel gebruiken in Nederland zo'n 650.000 mensen een hoortoestel (meestal twee). Door de vergrijzing neemt dit aantal toe. Die dienstverlening van audiciens bestaat onder meer uit opmeten en inventariseren van de 'luistersituaties' die voor de cliënt interessant zijn, toestelselectie en het aanmeten en zo nodig bijstellen van het toestel. Tijdens een proef- en gewenningsperiode zijn wijzigingen en bijstellingen mogelijk. Ook de nazorg valt onder de toestelprijs.

Per 1 januari is een nieuw systeem van kracht voor het vergoeden van hoortoestellen. Of een klant vrij is om zelf voor een audicien te kiezen hangt sterk af van zijn zorgverzekeraar. De zorgverzekeraar bepaalt met welke audiciens contracten worden afgesloten. Welke gevolgen deze wijzigingen hebben voor de audicienbranche als geheel is nu nog moeilijk in te schatten. Dit zal in de loop van 2013 duidelijk worden.

700 vestigingen van audicienspecialzaken, 200 optiekkzaken met hoorzorg¹¹⁰

De grootste ketens zijn Beter Horen, Schoonenberg Hoorcomfort en HoorProfs. Daarnaast zijn er zo'n honderd zelfstandige audiciens. Het aantal ondernemingen blijft stabiel, maar het aantal vestigingen kent al jaren een stijgende trend door toename aantal slechthorenden. Er komen daarnaast steeds meer combinatiebedrijven met optiek, zowel in ketens (als Hans Anders en Specsavers) als in zelfstandige optiekkzaken.

¹⁰⁹ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

¹¹⁰ www.svgb.nl

Naar schatting 2.000 werkenden¹¹¹

Brancheorganisatie NVAB schat de werkgelegenheid in de audicienbranche op ongeveer 2.000 werkzame personen (inclusief ondersteunend personeel). Duidelijk is wel dat het aantal werkzame personen in de audicienbranche de afgelopen jaren is toegenomen. Ook het aantal StAr-geregistreerde audiciens stijgt gestaag en bedraagt inmiddels ruim 900 (StAr, 2011).

Onderwijs

Er zijn twee ROC's die audicienopleidingen aanbieden (mbo-niveau 4). Bij de Dutch HealthTec Academy te Utrecht kunnen reguliere opleidingen worden gevolgd tot audicien. Het Da Vinci College in Dordrecht verzorgt enkel maatwerktrajecten voor ketenbedrijven. De leerlingen van de audicienopleiding hebben een relatief hoge leeftijd. Dit heeft onder meer te maken met het hoge vooropleidingsniveau, maar ook met het feit dat de opleiding veel wordt gekozen als carrièreswitch.

Ketens en zelfstandig ondernemers in de audicienbranche ontwikkelen meer eigen bedrijfsopleidingen. Deze sluiten aan bij het bestaande kwalificatiedossier en bieden een officieel erkend diploma. Bestaande opleidingen zijn hierbij vaak nauw betrokken.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 56 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)¹¹²

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Audicien	51	45	45	56	73	76	69%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Hoewel het aantal het afgelopen jaar is gestegen zijn er weinig audiciens als werkzoekend ingeschreven bij UWV. SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de gezondheidstechniek de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerden wordt ingeschat als ruim voldoende. In de regel zijn er geen problemen bij het vinden van een stage.

Tabel 57 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Audicien	4	ruim voldoende	goed
Audicien/manager	4	ruim voldoende	goed

Bron: SVGB. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Vakvereniging Audined, www.audined.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

9.3. Technisch oogheelkundig assistenten

Korte schets van het werk

De oogarts krijgt het steeds drukker. Dit komt door de vergrijzing, het toenemende aantal diabeten en betere screeningstechnieken. Een deel van de werkzaamheden van de oogarts kan door de technisch oogheelkundig assistent (TOA) gedaan worden. De technisch oogheelkundig assistent voert een deel van de onderzoeken en metingen uit, voordat de patiënt door de oogarts wordt gezien. De TOA verzorgt grotendeels zelfstandig het vooronderzoek bij de spreekuren en assisteert de oogarts bij oogheelkundige ingrepen. Daarnaast werkt hij zelfstandig aan oogheelkundige onderzoeken zoals metingen en functieonderzoeken. TOA's zijn nu alleen nog maar werkzaam in de tweedelijns zorg, mogelijk zijn zij gezien taakherschikking in de toekomst ook in de eerste lijn inzetbaar.

Overall waar oogzorg wordt verleend kan de TOA werkzaam zijn. De meeste TOA's werken in universitaire medische centra (14 procent) en perifere ziekenhuizen (71 procent). De rest werkt bij klinieken voor refractiechirurgie of zelfstandige behandelcentra. Een TOA werkt gemiddeld 66 procent van de werktijd zelfstandig. In de resterende tijd werkt de TOA vooral samen met de oogarts, maar ook met orthoptisten, optometristen en collega TOA. Om metingen en onderzoeken goed uit te kunnen voeren, moet de TOA

¹¹¹ www.svgb.nl

¹¹² Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

goed kunnen omgaan met oogheeskundig (meet)instrumentarium, ict-apparatuur (bijvoorbeeld geautomatiseerde patiëntendossiers), planningssystemen, geautomatiseerde refractieapparatuur, digitale fotoapparatuur en imaging technieken.

350 TOA's in 2007, sinds 2012 geaccrediteerd¹¹³

In 2007 waren er 350 TOA's, inmiddels zijn dat er mogelijk meer. De overgrote meerderheid van de TOA's is vrouw. Een meerderheid werkt bovendien minder dan 32 uur per week. Vergeleken met alle mbo-leerlingen in Nederland, hebben TOA-leerlingen vaak een hogere leeftijd. Mensen die de TOA-opleiding starten hebben vaak al ervaring opgedaan als doktersassistent of opticien.

Ook na de opleiding is het voor de TOA van belang op de hoogte te blijven van de nieuwste ontwikkelingen. Met name de snelle technologische ontwikkelingen vereisen dat de TOA op de hoogte blijft. Op 21 april 2012 is het accreditatieregister voor de technisch oogheeskundig assistenten geopend. Het register is ondergebracht bij www.KABIZ.nl. Voorafgaand aan deze procedure is er een beroepscode opgesteld. De kwaliteitscriteria zijn kort samengevat: in vijf jaar 1.600 uur beroepsgerelateerde werkuren en tachtig punten, waarvan twintig geaccrediteerde punten (bron: www.nvtoa.nl).

Opleiding

De opleiding Technisch oogheeskundig assistent (mbo-niveau 4) wordt gegeven bij de Dutch HealthTec Academy in Utrecht, onder licentie van ROC Zadkine, en in 2009 en 2010 ook bij het Da Vinci College in Dordrecht in samenwerking met het oogziekenhuis Rotterdam. Deze laatste opleiding is echter weer gestopt. De opleidingen worden alleen in de BBL-vorm gegeven. Het aantal leerlingen nam tussen 2004 en 2010 gestaag toe tot 89, in 2011 en 2012 was er forse daling tot 54 en 44.

Veel studenten hebben voorheen een opleiding tot doktersassistent of opticien gevolgd. De TOA-opleiding is speciaal ingericht voor deze opleidingsachtergrond en duurt daardoor slechts twee jaar.

Arbeidsmarktperspectieven¹¹⁴

SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de gezondheidstechniek de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerde technisch oogheeskundig assistenten is goed. Gemiddeld staan er per maand ongeveer twintig vacatures op internet open voor TOA's. In werkelijkheid zullen er meer vacatures zijn die vaak intern of via-via ingevuld worden, of die geplaatst worden via andere kanalen dan internet.

Tabel 58 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Technisch oogheeskundig assistent	4	goed	goed

Bron: SVGB. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Ook de kans op het vinden van een BBL-plaats is goed. Vaak zijn er binnen ziekenhuizen meerdere opleidingsplaatsen beschikbaar.

Binnen de eigen functie is voor de TOA niet veel doorstroming mogelijk, wel is het mogelijk door te stromen naar een andere functie (na aanvullende opleiding) zoals operatieassistent, optometrist of orthoptist.

Organisatie

De beroepsvereniging voor de TOA, www.nvtoa.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

9.4. Tandtechnische laboratoria

Korte schets van de branche

Tandtechnische laboratoria maken kronen, bruggen en prothesen. Ontwikkelingen binnen de tandtechniek en de tandheeskundige zorg zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De algemene recessie, wijzigingen binnen het zorgpakket en onduidelijkheid over de tariefstructuur in de branche (wel of geen vrije tandartstarieven) hebben de omzet van de tandtechnische bedrijven onder druk gezet ten koste van laboratoria en personeel. Daarnaast is er een trend binnen de tandheeskunde en tandtechniek te signaleren naar steeds grotere organisatieverbanden. Er ontstaan steeds meer tandheeskundige centra die alle disciplines in huis hebben met teams van tandartsen, implantologen, mondhygiënisten, klinisch prothesetechnici en tandprotheticen.

¹¹³ www.svgb.nl

¹¹⁴ UWV heeft geen gegevens over het aantal niet-werkend werkzoekende technisch oogheeskundig assistenten.

De klassieke tandtechniek is voorts duidelijk aan het veranderen ten gevolge van de toepassing van digitale technieken in de productieprocessen. De focus vanuit de handel en industrie richt zich steeds meer op de mogelijkheden van de CAD-CAM-technologie en dus ook op de productie van werkstukken door de freescentra (soms in het buitenland). Er komt meer behoefte aan tandtechnici die goed met de digitale hard- en software overweg kunnen en minder aan de technicus die handmatig werk doet. Daarnaast neemt de internationale concurrentie toe.

Voor de tandtechnicus met een aantoonbare bekwaamheid in behandelen zijn er mogelijkheden binnen de patiëntbehandeling. De vraag naar de klinisch technicus met een aantoonbare klinische bekwaamheid op het gebied van de volledige gebitsprothese, kroon- en brugwerk en implantologie neemt hoogstwaarschijnlijk toe. De inzet van deze klinisch technicus zou een oplossing kunnen zijn voor het tandartsentekort dat nijpender wordt door de stijging van de vraag naar tandheelkundige zorg. De klinisch prothese technicus (de KPT-er) plaatst in opdracht van een tandarts een volledige gebitsprothese of kroon- en brugwerk. Ook kan de tandarts een KPT-plusser inschakelen. Deze technicus heeft een specialisatie om overkappingsprothesen op implantaten uit te voeren.

1.000 ondernemingen, 10 procent meer sinds 2003.¹¹⁵

Ongeveer een derde van de tandtechnische laboratoria legt een sterk accent op prothesen, ongeveer een kwart op kronen en bruggen. Een kwart is min of meer allround. De meeste ondernemingen zijn kleinschalig: 31 procent is eenmansbedrijf, bij 35 procent werken twee tot drie personen. Er zijn ook grote bedrijven met meer dan tien personen (7 procent).

Een klein deel van de ondernemingen heeft meer vestigingen. 9 procent maakt deel uit van een groepspraktijk. Er is een trend zichtbaar binnen de tandheelkunde en tandtechniek naar steeds grotere organisatieverbanden. Er ontstaan steeds meer tandheelkundige centra die alle disciplines in huis hebben: teams van tandartsen, implantologen, mondhygiënisten, klinisch prothesetechnici en tandprothetici.

4.500 werkenden, met name tandtechnici of ondernemer-tandtechnici¹¹⁶

Bijna de helft van de werkenden is tandtechnicus of ondernemer-tandtechnicus. Daarnaast is er een aantal specialistische functies: prothesewerk, kroon- en brugwerk, klinisch prothesetechnicus. Sinds 2003 is de werkgelegenheid gedaald met 530 werkenden.

Ruim de helft van de werkenden is man. De meeste mensen werken fulltime. De branche vergrijsd: een kwart is ouder dan 55 jaar (5 procent zelfs ouder dan 65 jaar). Daarmee is de branche sterker vergrijsd dan gemiddeld. In 2011 traden 360 nieuwe medewerkers in dienst, vooral als (assistent) tandtechnicus. Begin 2012 waren er 165 vacatures (de meeste voor uitbreiding)

Opleiding

Op dit moment wordt de opleiding op één locatie gegeven, namelijk bij de Dutch HealthTec Academy in Utrecht, alleen in de BBL-vorm. Er zijn opleidingen op mbo-niveau 2 (Tandtechnisch medewerker basistechnieken of Orthodontie), mbo-niveau 3 (Tandtechnicus) en mbo-niveau 4 (Tandtechnicus kroon- en brugwerk, Tandtechnicus prothese, Tandtechnicus/manager kroon- en brugwerk, Tandtechnicus/manager prothese).

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 59 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)¹¹⁷

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Tandtechnicus/-protheticus	143	170	201	238	255	251	48%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal ingeschreven niet-werkend werkzoekende tandtechnici is het afgelopen jaar behoorlijk opgelopen (met 48 procent). De stijging was sterker dan de gemiddelde stijging (37 procent). SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de gezondheidstechniek de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. Mede gezien de behoorlijke vergrijzing onder tandtechnici wordt de kans op werk van gediplomeerden de komende jaren ingeschat als ruim voldoende voor gediplomeerden met een opleiding op mbo-niveau 4, alsmede voor de mbo-2 opleiding Tandtechnisch medewerker basistechnieken. Voor de opleiding Tandtechnisch medewerker orthodontie is het arbeidsmarktperspectief voldoende. Er zijn in de regel ruim voldoende BBL-plekken.

¹¹⁵ EIM, *Structuuronderzoek tandtechnische laboratoria 2012*.

¹¹⁶ EIM, *Structuuronderzoek tandtechnische laboratoria 2012*.

¹¹⁷ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Tabel 60 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Tandtechnisch Medewerker Basistechnieken	2	ruim voldoende	ruim voldoende
Tandtechnisch Medewerker Orthodontie	2	Voldoende	ruim voldoende
Tandtechnicus Kroon- en Brugwerk	4	ruim voldoende	ruim voldoende
Tandtechnicus Prothese	4	ruim voldoende	ruim voldoende
Tandtechnicus Manager Prothese	4	ruim voldoende	ruim voldoende
Tandtechnicus Manager Kroon- en Brugwerk	4	ruim voldoende	ruim voldoende

Bron:SVGB. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

Branchevereniging Tandtechniek (BTT), www.bvtandtechniek.nl.
 Vereniging Laboratoriumhoudende Tandtechnici (VLHT), www.vlht.nl.
 Organisatie van Nederlandse Tandprothetici (ONT), www.ont.nl

Bronnen

www.svgb.nl
 EIM, in opdracht van het HBA (in samenwerking met BTT, VLHT), *Structuuronderzoek tandtechnische laboratoria 2012*.

9.5. Orthopedisch schoentechnisch bedrijf en orthopedische instrumentmakers

Korte schets van de branche

In deze branche gaat het om de productie van orthopedische schoenen en instrumenten (bijvoorbeeld mama care of therapeutisch elastische kousen). De vraag naar orthopedische (schoen)voorzieningen verandert en groeit door vergrijzing, welvaartsziekten, toename van sportletsel en eerdere herkenning van afwijkingen bij kinderen.

Tegelijkertijd wordt de rol de van zorgverzekeraars groter (en de eisen die zij stellen). Het hogere eigen risico binnen de zorgverzekering leidt mogelijk (op de kortere termijn) juist tot een daling van het aantal arbeidsplaatsen in de orthopedische (schoen)techniek.

Technische ontwikkelingen ondersteunen de ambachtelijke dienstverlening in de branche. Er is een toename zichtbaar in het gebruik van bijvoorbeeld nieuwe maatname-, ontwerp- en vervaardigingstechnieken (zoals scanner, CAD-CAM-apparatuur en digitale fotografie), nieuwe materialen/kunststoffen of modulaire opbouw van orthopedische voorzieningen. Ook (para)medische kennis en vaardigheden zijn belangrijk. Samenwerking met aanverwante disciplines als fysiotherapie, podotherapie en revalidatiegeneeskunde groeit. De orthopedische (schoen)technicus dient bovendien adviesvaardigheden te hebben. Vakmensen dienen ondernemend en proactief te zijn en slim in te spelen op kansen in de markt.

Bedrijven in de branche verbreden hun assortiment. Hiermee vergroten zij hun markt. Er ontstaan samenwerkingsverbanden tussen orthopedisch-technische en orthopedisch-schoentechnische bedrijven. Ook komen samenwerkingen in de adaptatietechniek steeds meer voor. Schaalvergroting leidt tot concentratie van specialistische activiteiten en centralisatie van productie.

250 ondernemingen, bijna 400 vestigingen¹¹⁸

De meeste ondernemingen (de helft) zijn gespecialiseerde orthopedisch-schoentechnische bedrijven, een kleiner deel is orthopedisch instrumentmaker of richt zich op een combinatie van beide. Twee ondernemingen zijn grotere filiaalbedrijven (OIM, Livit) met samen circa 55 vestigingen. Daarnaast is er een aantal kleinere filiaalbedrijven en telt de branche nog enkele kleinere filiaalbedrijven. Het overgrote deel van de branche is echter kleinschalig: 18 procent is eenmansbedrijf; bij 23 procent werken twee of drie werknemers.

2.900 werkenden¹¹⁹

Ruim de helft van de werkenden is man. Binnen de orthopedische techniek is een vergrijzing zichtbaar die vergelijkbaar is met het landelijk gemiddelde, 12 procent van de orthopedische technici en 15 procent van de orthopedische schoentechnici is tussen de 55 en 65 jaar. Een kleine groep (respectievelijk 1 procent en 2 procent) is ouder dan 65 jaar. De meeste werkenden beschikken over een mbo-opleiding (met name: Orthopedische schoentechniek en Orthopedische techniek), maar er zijn ook flink wat werkenden met

¹¹⁸ EIM, *Structuuronderzoek orthopedisch schoentechnisch bedrijf en orthopedische instrumentmakers 2011*.

¹¹⁹ EIM, *Structuuronderzoek orthopedisch schoentechnisch bedrijf en orthopedische instrumentmakers 2011*.

een hogere opleiding (met name management/ commercieel of orthopedische techniek). Met name de ondernemers zijn vaak hogeropgeleid.

In 2009 zijn 300 nieuwe werknemers aangetrokken (11 procent van het aantal werknemers). Bijna de helft daarvan werd aangenomen in een branchespecifieke functie (140). Ondernemers werven vooral mondeling/via-via (54 procent). Ruim een derde plaatst een advertentie in een krant/huis-aan-huisblad; meer dan een kwart op internet.

Opleiding

Er is één landelijke opleiding voor orthopedische techniek en één voor orthopedische schoentechniek. Deze opleidingen worden gegeven op de Dutch HealthTec Academy (DHTA) in Utrecht, onder licentie van het Koning Willem 1 College. Er zijn opleidingen op mbo-niveau 2, 3 en 4. De opleidingen worden alleen in de BBL-vorm gegeven. Naast de reguliere opleidingen binnen de orthopedische (schoen)techniek, geeft de DHTA ook cursussen (bv. Basiscursus medische kennis, Confectie op maat, Consulent therapeutische elastische kousen, etc.)

De onderwerkmakers en schachtenmakers hebben zich gemeld bij het meldpunt bedreigde opleidingen van SOS Vakmanschap. Ook de orthopedische technici hebben zich gemeld: de opleiding is niet duurzaam te bekostigen vanwege onvoldoende instroom en bekostiging.

Arbeidsmarktperspectieven

Tabel 61 Niet-werkende werkzoekenden (ingeschreven bij UWV)¹²⁰

	2012				2013		Groei '12-'13 (jun)
	mrt	jun	sep	dec	mrt	jun	
Orthopedisch instrumentmaker	18	21	18	15	15	23	10%
Orthopedisch schoenmaker	12	15	21	28	31	38	153%

Bron: UWV. Het gaat hier om het bemiddelingsberoep van de werkzoekenden. Dit is niet per se het laatste beroep of de gevolgde opleiding.

Het aantal niet-werkend werkzoekende orthopedisch schoenmakers is over het algemeen heel beperkt (al is het aantal wel gestegen het afgelopen jaar). SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de gezondheidstechniek de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerden varieert al naar gelang de specifieke opleiding. De opleidingen tot onderwerkmaker - of schachtenmaker ondernemer hebben een matig arbeidsmarktperspectief. De meeste opleidingen bieden echter voldoende tot ruim voldoende kans op werk. De kans op het vinden van een BBL-plek geeft ongeveer hetzelfde beeld.

Tabel 62 Perspectieven van opleidingen

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Onderwerkmaker	2	voldoende	ruim voldoende
Medewerker Adaptatietechniek	2	voldoende	voldoende
Schoentechnisch Voorzieningsmaker	2	ruim voldoende	ruim voldoende
Leestenmaker	3	ruim voldoende	ruim voldoende
Orthopedisch Technisch Medewerker	3	ruim voldoende	ruim voldoende
Onderwerkmaker Ondernemer	3	matig	matig
Schachtenmaker Ondernemer	3	matig	matig
Adaptatietechnicus	3	voldoende	voldoende
Orthopedisch Schoentechnicus	4	ruim voldoende	ruim voldoende
Orthopedisch Technicus	4	ruim voldoende	ruim voldoende
Schoenconsulent	4	voldoende	Voldoende
Schoenconsulent Ondernemer	4	voldoende	voldoende
Orthopedisch technisch manager	4	voldoende	voldoende
Orthopedisch schoentechnicus manager	4	voldoende	voldoende
Adaptatie-adviseur	4	voldoende	voldoende

Bron: SVGB. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Organisatie

NVOS-Orthobanda, www.nvos-orthobanda.nl .

¹²⁰ Het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt naast arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloed door registratieprocessen van UWV en gemeenten.

Bronnen

www.svgb.nl

EIM, in opdracht van het HBA en SVGB (in samenwerking met NVOS/Orthobanda, *Structuuronderzoek orthopedisch schoentechnisch bedrijf en orthopedische instrumentmakers 2011*).

9.6. Medewerker steriele medische hulpmiddelen

Korte schets van het beroep

De medewerker steriele medische hulpmiddelen (MSMH) werkt op de centrale sterilisatieafdeling (CSA) van een ziekenhuis, kliniek of in een sterilisatiebedrijf. Bij operaties en onderzoeken wordt gebruikt gemaakt van medische hulpmiddelen. Deze dienen na gebruik gereinigd, gedesinfecteerd en/of gesteriliseerd te worden, zodat zij opnieuw gebruikt kunnen worden zonder dat er besmetting plaats kan vinden door ziektes/bacteriën.

Ondanks het evidente belang van het beroep is de CSA toch vaak een minder zichtbare afdeling binnen een ziekenhuis. Hierin is een verandering zichtbaar: het beroep medewerker SMH wordt bekender (en daardoor wat meer begrepen). Daarnaast is de laatste jaren meer geïnvesteerd in opleidingen, zowel vakinhoudelijk als qua begeleiding en beoordeling van leerlingen. Ook zijn de kwaliteitseisen nog meer aangescherpt, waardoor de CSA een professionaliteitsslag doormaakt.

Door meer innovatieve operatietechnieken komen er steeds meer medische hulpmiddelen bij. Voor een groeiend aantal verschillende (kleine) handelingen in de OK's worden specifieke instrumenten ontwikkeld, zoals bijvoorbeeld operatierobots. De werkzaamheden voor de medewerker SMH worden daardoor arbeidsintensiever; de instrumenten vragen meer tijd, aandacht en kennis. Er zullen dus meer medewerkers SMH moeten komen die beter opgeleid zijn. Onder andere door de vergrijzing worden er ook meer operaties uitgevoerd en de operaties vinden sneller na elkaar plaats; mensen worden sneller naar huis gestuurd zodat er eerder een bed vrij is voor de volgende patiënt.

Er wordt steeds meer gebruik gemaakt van geavanceerd instrumentarium zoals micro-instrumentarium en ook de Robotchirurgie doet zijn intrede. Vermoed wordt dat er in de toekomst nog meer gebruik wordt gemaakt van ict-oplossingen waardoor meer nadruk komt te liggen op zorgvuldigheid en stapsgewijs gestructureerd werken.

In 2009 waren ongeveer honderd CSA's¹²¹. De CSA krijgt meer taken (zoals bijvoorbeeld OK-taken), kwaliteitseisen worden aangescherpt en er is meer protocollering. Regionaal ziet men clustering van CSA's ontstaan. Door samen te werken op één locatie worden kosten beperkt en de kwaliteit verbeterd.

2.200 werkzame personen in 2009¹²²

De meeste medewerkers steriele medische hulpmiddelen zijn werkzaam in (academische) ziekenhuizen. Daarnaast zijn er werkplekken in zelfstandige behandelcentra (ZBC)/klinieken en sterilisatiebedrijven. De grotere afdelingen zijn gevestigd in academische ziekenhuizen. In de ZBC's/klinieken komen de meeste kleine afdelingen voor.

De personele ontwikkeling varieert tussen 'tekort' en 'evenwichtig'. Dit wordt soms veroorzaakt door financiële krapte bij de werkgever waardoor niet altijd opgeleid kan worden.

De beroepsgroep is relatief jong: 9 procent is ouder dan 55 jaar. Twee derde van de werkenden is vrouw.

Opleiding

De opleiding Medewerker steriele medische hulpmiddelen is in 2009 gestart op drie ROC's in verschillende regio's: ROC Leiden, Deltion College in Zwolle en ROC Eindhoven. De opleiding wordt gegeven op mbo-niveau 3, en is alleen in de BBL-route te volgen. In 2011 waren er in totaal 148 studenten; in 2012 138. Om versnippering tegen te gaan, hebben de opleidingen afgesproken dat steeds twee opleidingen starten met een nieuwe groep. Ieder half jaar start op twee locaties een groep van minimaal zestien studenten.

¹²¹ www.svgb.nl

¹²² www.svgb.nl

Arbeidsmarktperspectieven¹²³

SVGB bepaalt voor de mbo-opleidingen in de gezondheidstechniek de kans op werk voor gediplomeerden en de kans op stage voor studenten. De kans op werk van gediplomeerden is goed, evenals de kans op het vinden van een BBL-plek.

Tabel 63 **Perspectieven van opleidingen**

	Niveau	Kans op werk	Kans op stage
Medewerker steriele medische hulpmiddelen	3	goed	goed

Bron: SVGB. www.kansopwerk.nl (geraadpleegd september 2013)

Binnen de eigen functie is niet veel doorstroming mogelijk; het is wel mogelijk door te stromen naar een andere functie (na aanvullende opleiding), zoals OK-assistent, teamleider SMH, leidinggevende, omloop OK of doktersassistent.

Organisatie

Beroepsvereniging SVN, Sterilisatie Vereniging Nederland, www.sterilisatievereniging.nl.

Bronnen

www.svgb.nl

¹²³ UWV heeft geen gegevens over niet-werkende werkzoekenden voor medewerker steriele hulpmiddelen.

Colofon

Uitgave

UWV
Afdeling Arbeidsmarktinformatie

Postadres

Postbus 58285
1040 HG Amsterdam

Inlichtingen

Tel. 020 - 7524115 of 020 - 7524116

Redactie

Mechelien van der Aalst
Kees van Uiter

Disclaimer

Alles uit deze uitgave mag worden overgenomen, echter uitsluitend met bronvermelding

UWV © 2013

